

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสื่อสารความเชื่อจากสัญญาในพิธีกรรมของศิลปินพื้นบ้านละครเท่งต๊กจังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความเชื่อเบื้องหลังในพิธีกรรมของศิลปินพื้นบ้านละครเท่งต๊กจังหวัดจันทบุรี และ (2) วิเคราะห์การสื่อสารความเชื่อจากสัญญาในพิธีกรรมของศิลปินพื้นบ้านละครเท่งต๊กจังหวัดจันทบุรี ดังนั้นผลการวิจัยจึงนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามประเด็นหลัก และประเด็นรอง ดังนี้

1. ผลการศึกษาความเชื่อเบื้องหลังในพิธีกรรมของศิลปินพื้นบ้านละครเท่งต๊กจังหวัดจันทบุรี
  - 1.1 ความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของศิลปินละครเท่งต๊ก
  - 1.2 พิธีกรรมการไหว้ครูละครเท่งต๊ก กรณีศึกษาคณะรวมดาวรุ่งดาราศิลป์
2. ผลการวิเคราะห์การสื่อสารความเชื่อจากสัญญาในพิธีกรรมของศิลปินพื้นบ้านละครเท่งต๊กจังหวัดจันทบุรี
  - 2.1 ผลการวิเคราะห์การสื่อสารความเชื่อในพิธีกรรมการไหว้ครูละครเท่งต๊ก
  - 2.2 ผลการวิเคราะห์สัญญาความเชื่อในพิธีกรรมการไหว้ครูละครเท่งต๊ก

1. ผลการศึกษาความเชื่อเบื้องหลังในพิธีกรรมของศิลปินพื้นบ้านละครเท่งต๊กจังหวัดจันทบุรี

การศึกษาค้นคว้าความเชื่อเบื้องหลังในพิธีกรรมของศิลปินพื้นบ้านละครเท่งต๊กจังหวัดจันทบุรี เป็นการศึกษาพิธีกรรมที่ได้รับผลพวงจากความเชื่อของศิลปินละครเท่งต๊กจังหวัดจันทบุรี ซึ่งพิธีดังกล่าว คือ พิธีกรรมการไหว้ครูละครเท่งต๊ก เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแสดงออกถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะต่อบุคคล โดยเฉพาะ “ครู” ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญแก่ตน เป็นผู้ให้ความรู้ ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ในการหาเลี้ยงชีพ พิธีกรรมการไหว้ครูจึงแสดงออกถึงความรู้สึก และให้ความสำคัญกับครูเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตัวผู้แสดงความเคารพ และยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันงามของชาติและสังคมไทยอย่างดี ซึ่งหัวหน้าคณะศิลปินละครเท่งต๊กต่างก็ยืนยันว่า “พิธีไหว้ครู” คือ พิธีกรรมสำคัญ และสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจดังกล่าวที่ว่า

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

“...การไหว้ครู นี่สำคัญ ถ้าเรามีครูเราก็มีชัยไปกว่าครึ่ง ทำอะไรต้องนึกถึงคุณครู การนึกถึงครูของละครเท่งต๊ก นอกจากเราจะแสดงความเคารพด้วยพิธีกรรมประจำปีมีบรรดาศิษย์คณะละครมาร่วมกันแล้ว ก็จะมีการรำลึกถึงครูก่อนแสดงด้วย ก่อนจะแสดงก็จะมีการขออนุญาตครู ขอพรจากครูให้การแสดงเราราบรื่น มีคนนิยมชมชอบ...” (มนัส ไทยทักษ์, 2561, กุมภาพันธ์ 21)

“...ครูนี้ สำคัญนะ เราต้องรำลึกนึกถึงเสมอ ถ้าไม่มีครูเราก็รำไม่ได้ แล้วการแสดงนี้จะทำอะไรต้องระวังนะ ไม่งั้นจะผิดครูมันก็ไม่ดีกับตัวเอง...” (บุญเรือน สร้อยศรี, 2561, กุมภาพันธ์ 24)

“...เวลาไปแสดงที่ไหน เราก็ต้องนึกถึงครูนะ มีบทสวดทั้งแบบยาว และแบบย่อ ทุกวันนี้ต้องนึกถึงพระคุณครูเสมอ...บางทีก็เรียกครูว่าปู่ (หมายถึง พระภรรยาฉัน)...ปู่ช่วงนี้ไม่มีใครจ้างไปแสดงเลยสักพัก ก็มีโทรศัพท์เข้ามาว่าจ้างไปแสดง...คิดว่าน่าจะเป็นการลำแดงของครู...” (จักรวาล มงคลสุข, 2561, กุมภาพันธ์ 14)

“...ก็เคยอ่านเจอท่านอาจารย์มนตรี ตราโมท ท่านว่า พิธีไหว้ครูนั้นมีมาแต่โบราณกาล เนื่องจากชาติไทยเรามีการนับถือเจ้า นับถือผีกันอยู่แล้ว ความเชื่อดังกล่าวจึงผนวกกับคติทางศาสนา พราหมณ์-ฮินดู พิธีไหว้ครูทั้งดนตรี-นาฏศิลป์ก็จะให้ความเคารพนับถือเทพเจ้าทุกพระองค์ โดยเฉพาะพ่อแก่ (หมายถึง พระภรรยาฉัน) เชื่อว่า ท่านสืบสานตำนานโขน ละคอน รำ และดนตรี ซึ่งผู้ประกอบอาชีพดนตรี หรือนาฏศิลป์ต่างก็ยึดเหนี่ยวจิตใจเสมอ ตามตำราท่านเป็นผู้เรียบเรียงนาฏลีลาจากองค์พระอิศวร อย่างที่เราเห็นพระคิวนาฏราช...” (จิรประทีป ทองเปรม, 2561, มีนาคม 1)

จากการให้สัมภาษณ์ของคณะศิลปนิพนธ์ละครแห่งชาติส่วนกลาง ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับสิ่งศักดิ์ที่เชื่อถือกันมาแต่ครั้งโบราณกาล เช่นเดียวกับการเชื่อถือ และศรัทธาในกลุ่มนักแสดงละครนาฏศิลป์ โดยเชื่อว่า “ครู” ซึ่งหมายถึง เทพเจ้าที่นักแสดงละครแห่งชาติให้ความนับถือสืบทอดกันมา และครูที่เป็นบุคคลในฐานะผู้สอน และถ่ายทอดศิลปะการแสดง จนกระทั่งทำให้บุคคลธรรมดาที่มีอาชีพ และรักในอาชีพการเป็นศิลปนิพนธ์แห่งชาติ สำหรับการวิจัยครั้งนี้จะนำเสนอผลการวิจัยเบื้องหลังความเชื่อใน 2 ลักษณะคือ ความเชื่อที่มีต่อเทพเจ้าและครูของศิลปนิพนธ์แห่งชาติ และกรณีศึกษาพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งชาติ

1.1 ความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของศิลปนิพนธ์แห่งชาติ

จากการสำรวจความเชื่อเบื้องต้นที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคณะละครแห่งชาติจังหวัดจันทบุรี ด้วยวิธีการสังเกต และสัมภาษณ์คณะละครแห่งชาติจังหวัดจันทบุรี 3 คณะ คือ คณะ ส. บัณฑิต คณะมนัสชัยวัฒนา และคณะจักรวาลมงคลศิลป์ ตามรายละเอียดที่ปรากฏ ดังนี้

1. ความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของศิลปนิพนธ์แห่งชาติ คณะ ส. บัณฑิต

ละครชาตรีแห่งชาติ คณะ ส. บัณฑิต ถือว่าเป็นคณะละครชาตรีต้นกำเนิดของจังหวัดจันทบุรี โดยมีการสืบทอดกันในระบบเครือญาติ นักแสดง นักดนตรี ส่วนใหญ่เป็นคนในครอบครัว สืบทอดการเล่นละครชาตรีแห่งชาติทั้งหมด 4 รุ่น จากการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ละครชาตรีแห่งชาติ คณะ ส. บัณฑิต จึงเป็นคณะละครชาตรีที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดจันทบุรีกว่า 100 ปี ปัจจุบันละครแห่งชาติ คณะ ส. บัณฑิต มีครูบุญเรือน สร้อยศรี อายุ 79 ปี เป็นหัวหน้าคณะละคร ดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 ครูบุญเรือน สร้อยศรี ศิลปินละครแห่งชาติคนแรก คณะ ส. บ้วน้อย ที่มา. รายการโทรทัศน์ลุยไม่รู้โรย ช่องไทยพีบีเอส (2560)

จากการสัมภาษณ์ครูบุญเรือน สร้อยศรี ครูผู้ชูปชีวิตละครชาตรีแห่งชาติ นั้นเดิมเรียกว่า “ละครดึกดำบรรพ์จันทบุรี” กล่าวถึงพิธีไหว้ครูละครแห่งชาติว่า

“...พิธีไหว้ครู คณะ ส. บ้วน้อยก่อนเริ่มแสดงทุกครั้งหลังเวทีการแสดงเป็นทั้งห้องแต่งตัวนักแสดงก็ต้องทำการไหว้ครู หรือทำพิธีไหว้ครู เมื่อใกล้ถึงเวลาแสดงหัวหน้าคณะละครจะเป็นผู้ดำเนินการไหว้ครู จะมีนักดนตรี และนักแสดงมาร่วมไหว้ครูโดยพร้อมเพรียงกัน ถือว่าเป็นธรรมเนียมปฏิบัติเพื่อแสดงถึงความกตัญญู แสดงความเคารพนับถือครู-อาจารย์ พร้อมทั้งเสริมความมั่นใจให้ประสบความสำเร็จในการแสดง และแคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง” (บุญเรือน สร้อยศรี, 2561, กุมภาพันธ์ 24)

การแสดงละครแห่งชาติของคณะ ส. บ้วน้อย ให้ความสำคัญกับครูละครแห่งชาติ โดยจะนึกถึงครูก่อนการแสดงทุกครั้ง จากการสังเกตหิ้งบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคณะ ส. บ้วน้อย พบว่า ให้ความสำคัญธาตุปูฤๅษีนารอด ซึ่งเชื่อว่า คือ “องค์ภคตมุนี” ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชานาฏศิลป์ และการละคร รูปปั้นเทพฤๅษีภคตมุนีมีอายุกว่า 100 ปี แทนบูชาดังกล่าวจะประกอบด้วยพระเครื่อง ขวดน้ำมนต์ ดังภาพที่ 4.2

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพที่ 4.2 หิ้งบูชาปู่ฤๅษีภรตมุนี บรมครูการละคร ของคณะ ส. บั้วน้อย
ที่มา. (บ้านพักศิลปินอาวุโสละครแห่งชาติ คณะ ส. บั้วน้อย)

2. ความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของศิลปินละครแห่งชาติคณะมนัสชัยวัฒนา

ละครชาตรีแห่งชาติคณะมนัสชัยวัฒนา มีสมาชิกนักแสดงทั้งหมด 7 คน จัดเป็นคณะละครแห่งชาติที่พยายามรักษาขนบธรรมเนียมการแสดงแบบดั้งเดิมไว้ได้เป็นอย่างดี โดยครูมนัสชัย ไทยทักษ์ อดีตกำนันตำบลปากน้ำแหลมสิงห์ อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี เป็นหัวหน้าคณะละคร โดยใช้ชื่อคณะละครแห่งชาติว่า “มนัสชัยวัฒนา” เมื่อครั้งวัยเยาว์อายุประมาณ 8-9 ขวบได้ติดตามพี่สาวไปหัดละครกับครูวอนแล้วตัดสินใจเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนสามารถฯ และแสดงได้ โดยนิยมรับบทเป็นพระเอก ปัจจุบันรับงานไปแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ และปลูกฝังการแสดงละครแห่งชาติให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่บ้านเวียงมาเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะรับเป็นวิทยากรฝึกสอนละครแห่งชาติให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดปากน้ำแหลมสิงห์ ดังภาพที่ 4.3

ภาพที่ 4.3 ครูมนัส ไทยทักษ์ ศิลปินอาวุโสละครเท่งต๊ก คณะมนัสชัยวัฒนาสมาคมฯ ให้ลูกศิษย์

สำหรับความเชื่อของครูละครเท่งต๊ก ครูมนัส ไทยทักษ์ เปิดเผยว่า

“...ก่อนการแสดงในแต่ละครั้งจะไหว้ครูดนตรี โดยตนเอง หรือตัวแทนนักดนตรีจะทำการไหว้ โดยมีเครื่องไหว้ ได้แก่ เหล้าขาว 1 ขวด ดอกไม้ 1 กำ บูหรี 1 ซอง วางไว้ในถาด หรือจาน และจุดเทียน 2 เล่ม รูป 16 ดอก ซึ่งเป็นการไหว้ครูดนตรีก่อนจะแสดงถึงการเคารพพระลิกนีก้น้อมถึงครูบาอาจารย์ด้านดนตรี เช่น ครูปัจจะสิงขร ครูประโคนทัต ครูเทพฤทธิ์ และปู่ฤๅษี 108 เป็นต้น แล้วก็ยังเชื่อว่าเป็นการไหว้เทพยดาและเจ้าที่เจ้าทางเพื่อบอกกล่าวขออนุญาตจัดการแสดงในแต่ละครั้ง ขอให้การแสดงราบรื่น เป็นที่นิยมของเจ้าภาพ และผู้ชม” (มนัส ไทยทักษ์, 2561, กุมภาพันธ์ 21)

จากการสำรวจหิ้งบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คณะมนัสชัยวัฒนา พบว่า ให้ความศรัทธากับครูละครปู่ฤๅษี ไม่ว่าจะเป็น ครูปัจจะสิงขร ครูประโคนทัต เทริด หรือชฎาทรงเตี้ย และมีรูปเคารพบรรพบุรุษครูละครเท่งต๊กผู้ล่วงลับดังภาพที่ 4.4 บริเวณดังกล่าวจะเป็นที่วางเก็บเครื่องดนตรี อุปกรณ์ประกอบการแสดง หัวชฎาซึ่งมีลักษณะทรงกรวยเป็นกล่องโลหะครอบชฎาเก็บรักษาอย่างดีจนกว่าจะนำไปแสดงอีกครั้ง สำหรับ “เทริด” เป็นสัญลักษณ์แทนความเคารพที่มีต่อครูหมอโนรา ตามตำนานเชื่อว่า ละครเท่ง-ต๊กได้รับอิทธิพลจากโนราทางภาคใต้ ซึ่งมีการเล่าสืบต่อมาว่า ละครเท่งต๊กสืบทอดมาจากครูขุนทองผู้เป็นนักแสดงละครเร่ ที่ล่องเรือแสดงละครเรื่อยมาจากทะเลชายฝั่งตะวันออก หรือทะเลอ่าวไทย จนกระทั่งเรืออัปปางจากพายุที่ชายทะเลอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

รูปเคารพบรรพ
บุรุษละครเท่งตึก
ผู้ล่วงลับ

พระฤกษ์ตัวแทนครู
ดนตรี-นาฏศิลป์

เทริด (ชฎาทรงเตี้ย)
สัญลักษณ์แทนครู
หมอโนรา

ภาพที่ 4.4 หิ้งบูชาครูละครเท่งตึก คณะมนัสชัยวัฒนา
ที่มา. (บ้านศิลปินอาวุโสละครเท่งตึก คณะมนัสชัยวัฒนา)

ความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคณะมนัสชัยวัฒนา ยังพบว่า ปรากฏอยู่ในบทบูชาคุณครูก่อนการแสดงต้องมีการโหมโรง และรำซัดบทไหว้ครูโดยทางโหมโรงจะประกาศแก่ผู้ชมว่าต่อไปนี่จะเป็นการโหมโรง จากนั้นผู้ขับร้องต้นบทจะร้องบทเพลงบูชาครูโหมโรง โดยใช้กรับ ฉิ่ง และโทนกำกับเป็นจังหวะ ๆ โดยการร้องบทโหมโรง ดังนี้

“...ประนมหัตถ์นมัสการขึ้นเหนือเศศ ศิโรเรศ กราบก้มพนมไหว้
ครูพระปัญจสีขร ซึ่งเป็นครูผู้บรรยายขับเสภา อีกทั้งครูตะโพนทับเทพฤทธิ์
ผู้สิงห์สถิตอยู่เหนือห้วงพระเวหา อันมีเดชศักดิ์สิทธิ์ เรื่องฤทธา
โปรดลงมาช่วย อำนวยชัย (ชัยโย)..”

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

จากบทร้องโหมโรงดังกล่าวเป็นการกล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 2 องค์ คือ พระปัญจสีขร โดยเชื่อว่าเป็นผู้ช่วยส่งเสริมให้การขับร้องกลอนเป็นไปด้วยความราบรื่น และครูตะโพน ซึ่งหมายถึง พระประคนธรรพ โดยรายละเอียดของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปรากฏในคำบรรยายของ มนตรี ตราโมท (2533, หน้า 14-15; ไอยเรศ บุญฤทธิ์, 2559, หน้า 92-93) ว่า พระปัญจสีขร หรือในบาลีเรียก ปญจสิข เดิมเป็นเด็กเลี้ยงโค ไ่ว้ม 5 แหยม มีใจเลื่อมใสศรัทธาในทางกุศลอย่างยิ่ง ได้สร้างสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์หลายอย่าง เมื่อตายจากโลกมนุษย์จึงไปจุติเป็นเทพบุตรในชั้นจามุมหาราช ชื่อว่า “ปัญจสีขคนธัพพเทพบุตร” มีมงกุฎ 5 ยอด ร่างกายเป็นสีทอง มีกมลพลทรงอาภรณ์ด้วยนิลรัตน์ ทรงภูษาสีแดง มีความสามารถใน

การตีพิมพ์ และขับลำเป็นเลิศ ขณะที่ “พระปรคนธรรพ” แปลว่า ยอดของฤๅษีผู้ประดิษฐ์พิณขึ้นคนแรก บางแห่งเรียก เทพคนธรรพ คนธรรพราช เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบรรเลง ขับร้อง โหราศาสตร์ กฎหมาย และการแพทย์ นักเลงทางไสยศาสตร์เรียก “พระฤๅษีนารอด” (พระฤๅษีนารท) ตามคัมภีร์โบราณอินเดียกล่าวถึงพระฤๅษีนารท ว่าเป็นพรหมฤๅษีมหาประชาบดี เป็นบุตรของพระมนู พระปรคนธรรพ จึงเป็นครูผู้ยิ่งใหญ่ในวิชาขับร้อง และดนตรี

3. ความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของศิลปินละครเท่งต๊กคณะจักรวาลมงคลศิลป์

คณะจักรวาล มงคลศิลป์ เป็นอีกคณะหนึ่งที่มีความนิยมจากผู้ชื่นชอบละครชาตรี เท่งต๊ก คณะจักรวาลมงคลศิลป์ มีการรับงานเกือบตลอดทั้งปี บางวันมีการแสดงถึงวันละ 2 รอบ โดยเฉพาะในช่วงฤดูการเก็บเกี่ยวผลไม้ และมีการจองวันแสดงกัน สมาชิกของคณะละครเท่งต๊กจักรวาลมงคลศิลป์มีศิลปินนักแสดง และนักดนตรีรวมกันกว่า 20 ชีวิต โดยจุดเริ่มต้นของการมาเล่นละครเท่งต๊ก เดิมทีครูจักรวาล มงคลสุข เป็นคนเล่นดนตรีเป่าพาทย์ เนื่องจากบ้านคุณตา เป็นครูเป่าพาทย์ ทำให้มีโอกาสได้รับการถ่ายทอดจากคุณตา โดยเริ่มเล่นหัดเล่นที่พาทย์ ตอนอายุประมาณ 11-12 ขวบ พอเล่นดนตรีไปสักพักก็ได้ออกงาน ทั้งงานมงคล และงานอวมงคล ปัจจุบันครูจักรวาล มงคลสุข เป็นหัวหน้าคณะละครเท่งต๊ก จักรวาลมงคลศิลป์ รับงานแสดงละครเท่งต๊กตามวาระการว่าจ้าง ทั้งงานมหรสพ และงานแก้บน ขณะเดียวกันก็ยังเป็นวิทยากรให้ความรู้ และฝึกปฏิบัติละครเท่งต๊กให้กับโรงเรียนท่าใหม่พุลสวัสดิ์ และได้รับการรับเชิญให้เป็นวิทยากรมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี รวมถึงการสาธิตการประยุกต์ละครเท่งต๊กให้กับสำนักวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรีเสมอมา ดังภาพที่ 4.5

ภาพที่ 4.5 ครูจักรวาล มงคลสุข หัวหน้าศิลปินละครเท่งต๊ก คณะจักรวาลมงคลศิลป์

“...พอเลิกหัดเล่นดนตรีไทย ก็ไม่รู้จะทำอะไรดี รายได้ก็ไม่มี ชีวิตเริ่มเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น พอตีมีอีกบ้านหนึ่งมีการเล่นโขนสด จึงไปขอหัดเล่นโขนสดโดยไปเล่นเป็นตัวยักษ์บ้าง ตัวลิงบ้าง แต่เนื่องด้วยโขนสดนั้นไม่เป็นที่นิยมเหมือนละคร และเลิก คือ หนึ่งปีจะมีงานเพียงครั้งเดียว แต่รายจ่ายมีทุกวัน จึงได้คิดทบทวนและตัดสินใจเลิกเล่น และกลับไปขอเล่นดนตรีไทยกับคุณตาอีก...” (จักรวาล มงคลสุข, 2561, กุณภาพันธุ์ 14)

ความเชื่อที่มีต่อเทพเจ้าและครุของศิลปินละครเท่งตุ๊ก พบว่า มีลักษณะเช่นเดียวกับความศรัทธาที่มีต่อครุดนตรี-นาฏศิลป์ โดยจำแนกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มเทพเจ้ากลุ่มตรีมูรติ (2) กลุ่มเทพเจ้าดุริยเทพ หรือเทพสังคีตอาจารย์ และ (3) กลุ่มเทพเจ้าพระฤๅษี นอกจากนี้ยังศรัทธาศิลปินผู้ล่วงลับ จากการศึกษาแทนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคณะละครเท่งตุ๊ก คณะจักรวาลมงคลศิลป์มีการจัดเรียงศิระชะ หรือเศียรตัวแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังปรากฏภาพที่ 4.6

ภาพที่ 4.6 แทนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์รวมเทพของคณะละครเท่งตุ๊ก คณะจักรวาลมงคลศิลป์ ที่มา. (คณะจักรวาลมงคลศิลป์)

จากภาพที่ 4.6 คณะจักรวาลมงคลศิลป์ ให้ความเคารพศรัทธาพระพุทธรูปเหนือสิ่งอื่นใด ซึ่งหากพิจารณาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับศิลปินเท่งตุ๊กจะศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบอาชีพดนตรี-นาฏศิลป์ ซึ่งส่วนใหญ่จะบูชาเทพเจ้ากลุ่มดุริยเทพ หรือเทพสังคีตอาจารย์ เทพเจ้าผู้เกี่ยวข้องกับการประโคมดนตรี เช่น พระปัญจสิงขร พระวิศวกรรม (พระวิษณุกรรม) และพระประคนธรรพ ขณะเดียวกันก็บูชากลุ่มเทพเจ้า และพระฤๅษี เช่น พระพิฆเนศวร์ พระนารฤๅษี (พ่อแก่) และพระพิราพ จากแทนบูชารวมเทพของละครเท่งตุ๊กคณะจักรวาลมงคลศิลป์ พบว่า มีเศียรครุเทพเจ้าเพื่อสักการะบูชายึดเหนี่ยวจิตใจ ได้แก่ พระวิศวกรรม พระนารอดมุนีฤๅษี พระภรตมุนี พระพิ-ราพ และพระปรคนธรรพ (พระโคนธรรพ) ดังภาพที่ 4.7

พระวิศวกรรม

บางแห่งเรียก วิศุกรรม วิษณุกรรม หรือเพชรฉลูกรรม
หัวโขนรูปหน้ามนุษย์สีเขียว มงกุฎเทริดทรงน้ำเต้า

พระนารอดมณีฤๅษี

หัวโขนรูปหน้าฤๅษีกลีบบัวโรย (สีม่วง) ซฎาดอกลำโพง
หนังเสือ ลักษณะแก้มสอบเข้า

พระภรตมุนี

อีกภาพหนึ่งของพระรอดมณีฤๅษี ของฝ่ายนาฏศิลป์ที่มี
หัวโขนรูปหน้าฤๅษีสีทอง ซฎาดอกลำโพงหนังเสือ
ลักษณะแก้มผายอูม

พระพิราพ

หัวโขนรูปหน้าสูรสีน้ำรัก (สีม่วงแก่) ปากแสยะ ตา
จระเข้ เขี้ยวตรง

พระปรคนธรรพ

บ้างเรียกประโคนธรรพ หัวโขนรูปหน้ามนุษย์สีเขียวใบ
แค มงกุฎยอดฤๅษี

พระพิฆเนศ

เทพเจ้าแห่งการเริ่มต้นใหม่ ความสำเร็จ และสติปัญญา
พระผู้จัดอุปสรรค ศิลปินทุกแขนงเทิดทูนท่านเป็นเทพ
เจ้าแห่งศิลปวิทยาการ

ครูหมอโนรา

ครูหมอที่มีความเกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดง ตัวแทนพ่อ
ขุนศรีธธา พ่อเทพสิงห (สิงขร) แม่ศรีมาลา พระยา
สายฟ้าพาด แม่แขนอ่อนนางหงส์ ตาคงราช ตาหลวง
ม่วงแก้วม่วงทอง เศียรหน้าครูหมอโนรามงกุฎครอบ
ศีรษะเรียกว่า “เทริด” ตัวเทริดมีลักษณะเป็น
ทรงกระบอกสำหรับครอบบนศีรษะ ยอดบนจะมียอด
แหลมเรียวย มักทำด้วยสีทอง ประดับประดาด้วยกระจกสี
ต่าง ๆ

หน้าพราน

คือ หน้ากากเลียนแบบใบหน้าคน โดยหน้าพรานนั้นจะ
เลียนแบบใบหน้าผู้ชาย โดยจะทำหน้านั้นให้ดูตลกขบขัน
เพื่อให้เหมาะสมกับบทบาทที่จะนำไปแสดง อาจทำ
เลียนแบบใบหน้าคนที่ดูเคร่งขรึม ทั้งนี้เพื่อความขลังของ
หน้าพราน เมื่อไม่มีการนำไปแสดงมักจะนำไปวางบูชา
บนหิ้งบูชาอย่างการวางเทวรูปทั่วไป

ภาพที่ 4.7 เทพสังคีตอาจารย์ที่พบจากคณะละครแห่งชาติ จักรวาลมงคลศิลป์

นอกจากนี้ยังพบว่า คณะจักรวาลมงคลศิลป์ หากมีการว่าจ้างไปแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ
ศิลปินละครแห่งชาติมักจะนำเศียรพ่อแก่ หรือศีรษะพระพรตฤๅษีติดไปด้วย โดยเรียงอยู่ร่วมกับหัวชฎา
เพื่อทำการบวงสรวงบอกกล่าวก่อนการแสดงบริเวณด้านหลังฉาก หรือหลังเวที โดยมีเครื่องสักการะ
คารวะประกอบด้วย ฐูป เทียน เหล้าขาว บุหรี่ เงินก่านล ดังภาพที่ 4.8

ภาพที่ 4.8 หัวหน้า หรือผู้แทนคณะละครเท่งตึกบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนทำการแสดง

จากการสำรวจความเชื่อเบื้องต้นสามารถจัดกลุ่มสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ตามการไหว้ครูดนตรี-นาฏศิลป์ ซึ่งเป็นศาสตร์แห่งการแสดงเพื่อการร้องรำ สิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงมีอิทธิพลต่อการสร้างความเชื่อมั่นของศิลปินในการแสดงออก เพื่อสร้างความประทับใจให้กับผู้ชมทั้งผู้ชมที่เป็นมนุษย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อของศิลปินละครเท่งตึกทั้ง 3 คณะละคร คือ คณะ ส. บัวน้อย คณะมนัสชัยวัฒนา และคณะจักรวาลมงคลศิลป์

การวิจัยครั้งนี้ใช้เกณฑ์การจำแนกประเภทของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามแนวทางของไอยเรศ บุญฤทธิ์ (2559) พบว่า จำแนกประเภทเทพสังคีตอาจารย์ไว้ 3 กลุ่มคือ กลุ่มแรกตรีมูรติ ประกอบด้วยพระอิศวร พระนารายณ์ และพระพรหม กลุ่มสองเทพเจ้ากลุ่มศรียเทพ และกลุ่มสามเทพเจ้าและพระฤๅษี และอีกกลุ่มที่เห็นควรเพิ่มเติมคือ กลุ่มสี่ ครูศิลปินแห่งชาติผู้ล่วงลับ ดังนี้

1. เทพเจ้ากลุ่มตรีมูรติ ประกอบด้วย พระอิศวร พระนารายณ์ และพระพรหม

พระอิศวร หรือพระศิวะ เป็นเทพเจ้ายุคหลังพระอินทร์ จากคัมภีร์ไตรเพท กำเนิดองค์เทพ ชื่อ “พระรุทระ” มีอำนาจมาก ริมฝีปากงาม ร่างกายแข็งแรง ปราดเปรียว มีความหนุ่ม และครองโลก ไม่รู้จักชรา ความเป็นสิทองแดง แต่ก็ปรากฏในรูปร่างอื่น ๆ ได้เสมอ พระอิศวร ตามศาสนาพราหมณ์ถือว่าเป็นผู้ทำลาย ผู้ทำให้สูญ บรรดาสรรพสัตว์ไม่ตายสูญ ถือเป็นกาบท่องเที่ยวในวัฏสงสาร หรือการสิ้นสูญ แล้วถือกำเนิดใหม่ เป็นเทพเจ้าแห่งการทำลายล้างเพื่อให้สะอาดปราศจากมลทิน พระอิศวรมีกายเป็นสีเขียว พระศอ (คอ) เป็นสีนิล มุ่นเศทอย่างฤๅษี มี 2 กร หรืออาจจะมี 4 กร 8 กร 10 กร มี 3 เนตร หรือดวงตาที่สามอยู่กึ่งกลางระหว่างคิ้ว (พระนลาฏ) มีพระจันทร์เสี้ยวติดเหนือนลาฏ ทรงสังวาลเป็นงู และทรงสายธนูรำ มีอาสนะเป็นหนังเสือ มีภูติผีเป็นบริวาร ในทางศิลปะพบว่าตามตำนานพระอิศวร ประสงค์จะแสดงการพ้อนรำให้เป็นแบบฉบับ จึงเชิญพระอุมา ซายาให้ประทับเป็นประธานเหนือสุวรรณบัลลังก์ พระสุรัสวดีตีพิณ พระอินทร์เป่าขลุ่ย พระพรหมตีฉิ่ง พระลักษมีขับร้อง และพระนารายณ์ตีโทน พระภรตฤๅษีได้รับเทวบัญชาให้จดบันทึก และแต่งตำราสั่งสอนแก่เหล่ามนุษย์จนเกิดเป็นตำรานาฏยศาสตร์ และบังเกิดเป็นเทวรูปพระอิศวรปางพ้อนรำท่าต่าง ๆ 108 กระบวนท่า บ้างเรียก “ศิวนาฏราช” ดังภาพที่ 4.9

ภาพที่ 4.9 การจดบันทึกตำรานาฏยศาสตร์โดยพระภรตฤๅษี

ที่มา. Minorities of Kashmir (2017)

พระนารายณ์ หรือพระวิษณุ ทรงครุฑเป็นพาหนะ ประทับเหนือบัลลังก์พระยาอนันตนาคราช สถิต ณ ไวกูณฐ์ (ตามตำรากล่าวว่า พระวิษณุทรงบรรทม ณ ที่ประทับนี้อยู่เป็นนิจ) ณ เกษียรสมุทร รูปพระนารายณ์นิยมวาด หรือเขียนภาพให้เป็นบุรุษหนุ่ม พระวรกายสีดำ ทรงเครื่องประดับอย่างกษัตริย์ ทรงเสื้อสีเหลือง มีสิ่กร ทรงศัตราวุธต่าง ๆ มีแก้วทับทรวงชื่อ เกาสตุกะ มี

วลัยแก้ว ชื่อ สยมันตก ในการประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทย ผู้กระทำพิธีจะอ่านโองการเรียกเพลงตระเซียง หรือ ตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์แทนสัญลักษณ์ประกอบกิริยาสมมติการเสด็จของพระนารายณ์

พระพรหม มีพระวรกายเป็นสีแดง มี 4 เศียร ถือว่าพระองค์เป็นวิญญูณที่ยิ่งใหญ่ที่สุด เป็นปรมาตมัน สำแดงฤทธิ์สร้างจักรวาล และสากลจักรวาลขึ้นมา จึงได้พระนามว่า “ประชาบดี” พระองค์คือเทพบิดรของมวลสรรพสิ่งอันมีชีวิตทั้งหลาย สภาวะแรกดำรงเป็นเพศฤๅษี จึงเป็นปฐมฤๅษีแห่งโลกา นูโลก พิธีไหว้ครุดนตรีไทย ผู้กระทำพิธีจะอ่านโองการตระพระพรหม เป็นเพลงหน้าพาทย์แทนสัญลักษณ์สมมติของพระพรหม

2. เทพเจ้ากลุ่มดุริยเทพ หรือเทพสังคีตอาจารย์ ประกอบด้วยพระปัญจสิงขร พระวิศกรรม (พระวิษุกรรม) และพระปรคนธรรพ

พระปัญจสิงขร หรือปัญจสิงขะ มักจะประกอบกิจการกุศลมากมายเมื่อตายจากโลกมนุษย์จึงไปบังเกิดเป็นเทพบุตรชั้นจาตุมหาราช ชื่อว่า ปัญจสิงขคณัพเทพบุตร มีมงกุฎ 5 ยอด ร่างกายเป็นสีทอง มีกษัตริย์ทรงอาวุธด้วยนิรรัตน ทรงภูษาสีแดงมีความสามารถในเชิงตีตีพิณ และขับลำเป็นอย่างดีเลิศ

พระปรคนธรรพ ยอดของฤๅษีผู้ประดิษฐ์พิณขึ้นครั้งแรก เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบรรเลงขับร้อง โหราศาสตร์ กฎหมาย และทางการแพทย์ ในทางไสยศาสตร์เรียกพระฤๅษีนารอด (พระฤๅษี นารท) ได้รับการยกย่องว่าเป็นครูผู้ยิ่งใหญ่ในวิชาขับร้อง และดนตรี ซึ่งเป็นวิชาสำคัญของพวกคนธรรพ์

พระวิสสุกรรม มีชื่อเรียกอีกมากมายว่า วิษณุกรรม พระเวสสุกรรม พระเพชรฉลูกรรม เป็นนายช่างใหญ่ของเทวดา รูปลักษณ์ของพระวิสสุกรรมมีกายสีขาว 3 เนตร ทรงขลุ่ย และอาวุธทอง ถือคทา ตำราไทยกล่าวว่ามียกายสีเขียว มีผ้าขาวโปกเศียรแสดงว่า ทรงจำศีล ถือหางนกยูงเป็นเครื่องมือ ใช้พัดโบกปิดกวาดสิ่งก่อสร้างขึ้น พระหัตถ์ขวาถือมีด (เครื่องมือช่างชนิดหนึ่ง รูปร่างคล้ายจอบมีไว้ถากไม้) พระหัตถ์ซ้ายถือดิ่ง (ลูกตุ้มมีสายเชือกแขวนเพื่อตรวจมุมในแนวตั้งว่าโอนเอียงหรือไม่) จากตำนานละครชาตรี พระวิสสุกรรมประทับอยู่ที่เสากลางโรงละครเพื่อปกป้องภัยอันตรายแก่ผู้แสดง และทำให้เกิดความสำเร็จในการแสดง ดังนั้นการแสดงละครชาตรีจึงมีธรรมเนียมต้องทำเสापักผ้าตรงกลางโรง

3. กลุ่มเทพเจ้าและพระฤๅษี ประกอบด้วย พระพิฆเนศวร์ พระนารทฤๅษี (พ่อแก่) และพระพิราพ

พระพิฆเนศวร์ เทพในศาสนาฮินดูมีกายเป็นคนเศียรเป็นช้าง จากคติความเชื่อว่า พระพิฆเนศวร์เป็นเทพผู้จัดอุปสรรค ผู้สามารถบันดาลให้เกิด หรือขจัดเสียซึ่งอุปสรรคทั้งปวง และอำนวยความสะดวกสำเร็จให้บังเกิดขึ้น ยังมีความเชื่อที่ว่า พระพิฆเนศวร์นิยมบูชาก่อนการประกอบพิธีกรรม และการเล่าเรียนศิลปวิทยา จึงเป็นเทพแห่งศิลปวิทยา ในทางนาฏศิลป์ และดุริยางคศิลป์ ถือว่า พระพิฆเนศวร์มีอำนาจ และศักดิ์สิทธิ์มาก เชื่อว่าเป็น “ครูแรง” หากไม่เคารพบูชา หรือทำการใด ๆ ไม่เหมาะสมหรือลบหลู่แล้วจะทำให้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ต้องทำการขอขมาลาโทษจึงจะหายเป็นปกติ

พระฤๅษี ปรากฏนามในโองการไหว้ครุ ครูผู้ประกอบพิธีได้กล่าวถึงนามต่าง ๆ ที่ปรากฏในการประกอบพิธี ผู้ทำพิธีบางท่านก็กล่าวถึงนามต่าง ๆ ในจำนวนที่มาก หรือน้อยแตกต่างกันออกไป ในขณะเดียวกันก็จะมีชื่อเรียกพระฤๅษีตามเอกสารต่าง ๆ ตามคัมภีร์นาฏยศาสตร์ พระฤๅษีมีความสำคัญต่อศิลปินดนตรี-นาฏศิลป์อุปมาดั่งเป็น “ครู” ในอุดมคติ หรือสัญลักษณ์แห่งครู ที่ศิษย์ศิลปินต่างให้

ความเคารพ แสดงความกตัญญู ซึ่งในบทไหว้ครูนิยมเลือกนามพระฤๅษีที่เกี่ยวข้องกับการดนตรี และนาฏศิลป์ คือ พระภรตฤๅษี และพระนารทฤๅษี รวมถึงนามพระฤๅษีที่มีความหมายมงคลมาแสดงในบทบูชาพิธีไหว้ครูด้วย

จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า จุดร่วมความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของศิลปินละครแห่งชาติ คือ ครูฤๅษี จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาเพิ่มเติมจากการเรียบเรียงในงานวิจัยของ โอเยเรต บัญญูฤทธิ์ (2559, หน้า 84-85) ตอนหนึ่ง กล่าวถึง เทพสังคีตอาจารย์ และครูที่สืบทอดในกลุ่มดนตรีไทย โดยวิเคราะห์จากบทอัญเชิญบูชาในพิธีไหว้ครูที่ว่า

“...ศรี ๆ วันนี้เป็นวันดี ขอให้เจริญศรีสุขสวัสดิ์ ตั้งใจปฏิบัติ
นมัสการพระชินศรี ยอกรเหนือเกล้า ประนมนิ้วดุซุฎิ คุณพระปกเกษิ คำเข้าเพลางาย
อนึ่ง ข้าจะไหว้พระอิศวร และพรานารายณ์ ไหว้เทวดาทังหลาย...
ข้อขออัญเชิญ เทพบุตร พระปัญจสิงขร ข้าพเจ้าขอกรอกราบไหว้เทพไท้ทั้งสามพระองค์
พระวิษณุผู้มีฤทธิ ท่านได้ประสิทธิ์ สถาปสรรคค์ท้าวเทวดปัญจสิงข
พระกรทอนท้าวถือนิพน อิกทั้งพระประโคนธรรพ พระครูเฒ่า
ข้าขออัญชลี ฤๅษีทั้ง 8 องค์ พระนารอดนารายณ์ ดาวัว ตาไฟ กไลโยภฏ
นักพรต อิศวรฤๅษี อีสี่สิงหาดาบส...”

(โอเยเรต บัญญูฤทธิ์, 2559; เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี, 2530; คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2555)

จากบทอัญเชิญพิธีบูชาไหว้ครูข้างต้น สะท้อนความเชื่อที่มีต่อครูจำแนกประเภทเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มครูเทพ กลุ่มครูกึ่งเทพ และครุมนุชย์ ซึ่งครุกลุ่มแรกเป็นเทพเจ้าในศาสนาฮินดู มีความเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้สร้าง คือ องค์ตรีมูรติของชาวฮินดู ประกอบด้วยเทพเจ้าสามพระองค์ คือ พระอิศวร พระนารายณ์ และพระพรหม กลุ่มที่สอง คือ ครูกึ่งเทพ ประกอบด้วยพระฤๅษี 8 ตน ตามคติของชาวฮินดู เป็นผู้บำเพ็ญพรต มีตบะกล้าแข็งสามารถติดต่อสื่อสารกับเทพเจ้าได้ ซึ่งฤๅษีตนที่ 8 คือ พระภรตมุนี เป็นบุคคลที่เรียบเรียงร้อยรจนาคัมภีร์นาฏยศาสตร์ เกี่ยวข้องกับละคอน ครอบคลุมถึงความรู้ด้านดนตรีประกอบการแสดง

อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเบื้องหลังพิธีกรรมของศิลปินพื้นบ้านละครแห่งชาติส่วนใหญ่จึงผูกพันเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่มีต่อครูละคร เช่นเดียวกับกลุ่มผู้ศึกษา และผู้ประกอบอาชีพดนตรี-นาฏศิลป์ คือ การให้ความศรัทธาต่อ “พ่อแก่” หรือ “พระภรตมุนี” ซึ่งนิยมอัญเชิญเศียรพ่อแก่ติดตามไปยังที่ทำการแสดงทุกเมื่อตั้งภาพที่ 4.10

ภาพที่ 4.10 เศียรพระภคตมุนีในบริเวณประกอบพิธีกรรมการไหว้ครู

4. ครูละครเท่งตึกผู้ล่วงลับ หมายถึง ครูมนุษย์ที่เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่เคยอบรมสั่งสอน และทำกิจประโยชน์แก่ศิลปินผู้รับการสืบทอดละครเท่งตึก ครั้นเสียชีวิตลง ศิลปินในฐานะศิษย์จำเป็นต้องรำลึกถึงคุณงามความดีที่เคยได้รับจากครูละครเท่งตึกผู้ล่วงลับ ขณะที่มีการจัดพิธีกรรมการไหว้ครูศิษย์ผู้เป็นศิลปินละครเท่งตึกนิยมนำภาพถ่ายครูดนตรีที่เสียชีวิตแล้วเหล่านั้นตั้งบนแท่นบูชาพร้อมกับเทพสังคีตอาจารย์ และเทพนาฏยาจารย์ เพื่อแสดงความระลึก ความกตัญญู อย่างไรก็ตามยังมีการแสดงความเคารพครูเครื่องดนตรี แสดงความสำนึกคุณค่าในเครื่องดนตรีไทยที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้เล่นกับผู้ฟังในฐานะเครื่องอึ่ง นิยมกราบไหว้ และจัดวางบนแท่นบูชาในปะรำพิธีไหว้ครูร่วมกับหน้าครู และภาพถ่ายครูผู้ล่วงลับ ด้วยความเชื่อของสังคมไทยเชื่อว่า “ศิษย์ย่อมมีครู” วงการดนตรีนิยมปลูกฝังให้ศิษย์ดนตรี-นาฏศิลป์ยกมือไหว้ กราบ หรือนำพวงมาลัยดอกไม้บูชาเครื่องดนตรีก่อนฝึกซ้อม และทำการบรรเลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ตะโพน” คือ สัญลักษณ์แทนพระประคนธรรพ โดยหิ้งบูชาที่สะท้อนความเชื่อในความศรัทธาที่มีต่อครูดนตรี-นาฏศิลป์ ปรากฏดังภาพที่ 4.11

ภาพที่ 4.11 หิ้ง/แท่นบูชาครูดนตรี-ศิลปะสะท้อนความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประเภทต่าง ๆ
ที่มา. คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา (2560)

จากภาพที่ 4.11 สามารถแสดงตำแหน่งการจัดวางตามแผนผังลักษณะการจัดตั้งเทพสังคีตอาจารย์
ซึ่งแต่ละองค์จะเรียกขานนาม ดังภาพที่ 4.12

ภาพที่ 4.12 แผนผังการจัดตั้งเทพสังคีตอาจารย์ แบบ 9 เคียร

จากภาพที่ 4.12 แสดงการจัดตั้งเทพสังคีตอาจารย์แบบ 9 เคียร เปรียบเทียบจากภาพ
ที่ 4.11 เพื่อแสดงให้เห็นการขานองค์เทพแต่ละท่านจากซ้ายไปขวา ดังนี้ ก = พระภรตมุณี, ข = พระ

วิสุกรรม, ค = พระปรคนธรรพ, ง = พระนารายณ์, จ = พระอิศวร, ฉ = พระพรหม, ช = พระครุฑฤๅษี, ซ = พระพิฆเนศวร, ฌ = พระพิราพ, ญ = เทริด (ชฎาทรงเตี้ย)

จตุรร่วมความศรัทธาความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จากการสังเกตที่เป็นรูปธรรมชัดเจน โดยใช้เกณฑ์การแบ่งกลุ่มสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามแนวทางของ โอเยเรศ บุญฤทธิ์ (2559) กับความเชื่อของศิลปินละครเท่งต๊กจังหวัดจันทบุรี 3 คณะละคร ได้แก่ คณะ ส. บั๋นน้อย คณะมนัสชัยวัฒนา และคณะจักรวาลมงคลศิลป์ สามารถแสดงดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 จตุรร่วมความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของศิลปินละครเท่งต๊ก

รายนามสิ่งศักดิ์สิทธิ์	คณะละครเท่งต๊ก		
	ส. บั๋นน้อย	มนัสชัยวัฒนา	จักรวาลมงคลศิลป์
1. กลุ่มตรีมูรติ			
พระอิศวร			✓
พระนารายณ์			✓
พระพรหม			✓
2. กลุ่มดุริยเทพ หรือ เทพสังคีตอาจารย์			✓
พระวิสุกรรม			
พระปัญจสิงขร	✓	✓	✓
พระปรคนธรรพ	✓	✓	✓
3. กลุ่มเทพเจ้า และ พระฤๅษี			✓
พระพิฆเนศ			
พระครุฑฤๅษี	✓	✓	✓
พระพิราพ			✓
ครุหมอโนรา	✓	✓	✓
พระแม่ธรณี	✓	✓	✓
พระแม่คงคา	✓	✓	✓
4. ครูศิลปินเท่งต๊กผู้ ล่วงลับ	✓	✓	✓

สัญลักษณ์ ✓ หมายถึง พบว่ามีการบูชา

จากตารางที่ 4.1 แสดงจตุรร่วมความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคณะละครเท่งต๊ก จังหวัดจันทบุรีทั้ง 3 คณะละครประกอบด้วย คณะ ส. บั๋นน้อย คณะมนัสชัยวัฒนา และคณะจักรวาลมงคลศิลป์ ซึ่งพบว่า คณะจักรวาลมงคลศิลป์ เป็นคณะละครชาตรีที่เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ครบทั้ง 3 กลุ่ม โดย

ปรากฏหลักฐานจากแท่นบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคณะละคร และงานไหว้ครู นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มเทพสังคีตอาจารย์ เช่น พระปัญญาสิงขร พระปรคนธรรพ และกลุ่มเทพเจ้า และพระฤๅษี ได้แก่ พระแม่ธรณี พระแม่คงคาปรากฏชื่อในบทร้องไหว้ครูอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขณะเดียวกัน ทั้ง 3 คณะละครเท่งตึกให้ความเคารพต่อครูศิลปินละครเท่งตึกผู้ล่วงลับทั้งรูปแบบที่เป็นรูปเคารพครูศิลปิน และการกล่าวถึงชื่อในบทร้องไหว้ครู เช่น ครูทิม ครูเต้าหยิน ครูวอน เพื่อเป็นการนึกถึงพระคุณของครู

สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งจากการศึกษาจตุรร่วมความเชื่อเบื้องหลังที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างชัดเจน โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาจากแท่นบูชา หรือหิ้งพระของศิลปินทั้ง 3 คณะละคร คือ ความเชื่อที่มีต่อพระครูฤๅษี และครูดนตรีนาฏศิลป์ ซึ่งในทางศิลปะการแสดงมีความหมายถึงครูอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว รวมถึงมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน โดยความเชื่อดังกล่าวเชื่อว่า อุปรกรณ์การแสดง เครื่องดนตรีมีวิญญาณสิงสถิตย์อยู่ ซึ่งก็คือ ครู ผู้ปกป้องรักษา จึงจำเป็นต้องให้ความเคารพเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตศิลปิน ระลึกถึงพระคุณ ขอขมาลาโทษในสิ่งที่ได้ล่วงเกิน จึงเป็นเรื่องปกติที่เห็นนักดนตรีจะต้องยกมือพนมบูชารำลึกพระคุณครูก่อนดำเนินการเล่นดนตรี ขณะเดียวกันเมื่อเข้าร่วมพิธีไหว้ครูแล้วจะเกิดความมั่นคงทางจิตใจ สบายใจ

1.2 พิธีกรรมการไหว้ครูละครเท่งตึก กรณีศึกษาคณะรวมดาวรุ่งดาราศิลป์

พิธีไหว้ครูละครเท่งตึก

การไหว้ครู ถือเป็นพิธีที่สำคัญอย่างหนึ่งของคณะละครชาตรี เท่งตึก ซึ่งจะจัดขึ้นปีละครั้ง เพื่อระลึกรึกน้อมถึงครูบาอาจารย์ทั้งพระพุทเจ้า สมมติเทพ ตลอดจนถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย รวมทั้งครูบาอาจารย์ที่เป็นมนุษย์ที่ล่วงลับไปแล้วและมีชีวิตอยู่ นอกจากนั้นแล้วในงานพิธีไหว้ครูจะได้เป็นการรวมศิษย์ครูเดียวกัน ในหลายรุ่น หลายคณะได้มีโอกาสสมาคมกระชับสายสัมพันธ์ ในแวดวงละครเท่งตึก ซึ่งเนื้อหาต่อไปนี้จะ เป็นพิธีไหว้ครู ของคณะรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2561 ณ บ้านคุณรัตนโชติ สวัสดิ์ไชย 316 หมู่ที่ 6 ตำบลบางกะไชย อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรีดังภาพที่ 4.13

ภาพที่ 4.13 พิธีกรรมการไหว้ครู คณะรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ โดยพราหมณ์วิชัย ราชันย์

ขั้นตอนที่ 1 ประธานในพิธีจุดธูป เทียนบูชาพระรัตนตรัย ณ แทนบูชาเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พราหมณ์ทำหน้าที่กล่าวบทสวดต่าง ๆ

ผู้ทำหน้าที่หลักในการทำพิธีไหว้ครู คือ พราหมณ์พิธี เป็นผู้เชิญนำกล่าวประกอบพิธีต่าง ๆ ในงานพิธีไหว้ครู เป็นผู้อ่านโองการประกอบพิธีไหว้ และต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบพิธีอย่างถูกต้อง เป็นผู้ที่เคารพศรัทธาของบรรดาศิษยานุศิษย์ของผู้เข้าร่วมพิธี เป็นสื่อกลางระหว่างศิษย์กับครูบาอาจารย์ทั้งพระพุทธรูปเจ้า สมุติเทพ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ โดยในงานพิธีไหว้ครูทางเจ้าภาพคือคณะละครเท่งตึก จะช่วยกันจัดเครื่องสักการบูชาครู ตามคติความเชื่อและทุนทรัพย์ที่พอมิในแต่ละปี พร้อมทั้งนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเจริญพระพุทธมนต์และฉันภัตตาหาร เพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่ครูบาอาจารย์ที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และครูบาอาจารย์มนุษย์ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว พร้อมทั้งขอพรจากคุณพระศรีรัตนตรัย ให้แต่สิ่งดี ๆ ให้มีแต่ชาวคณะละคร ซึ่งรายละเอียดงานพิธีไหว้ครูละครมีดังนี้

เมื่อได้เวลาตามกำหนดการแล้วทางพราหมณ์พิธีให้ทางเจ้าภาพจุดเทียนธูปเสร็จแล้วพราหมณ์พิธีนำกล่าวว่

“...เอาน้ำสะอาดมาราดรด ให้หมดจดชำระอกุศล สุกสกาวขาวผ่องไม่หมองมน เปี่ยมสุขสันต์อยู่ประจำทุกเช้าค่ำเอ๋ย ขอถวายความเคารพต่อครูบาอาจารย์องค์เทพเทวา บรมครูทั้ง 108 พระองค์แล้วก็ขอสวัสดิ์ท่านเจ้าภาพในวันนี้ก็มีคุณพ่อไพโรจน์ คุณแม่ละไม และคุณรัตนโชติ สวัสดิ์ไชย พร้อมทั้งเพื่อนรักนักแสดงคณะรวมดาวรุ่งดาราศิลป์...”

ภาพที่ 4.14 คุณรัตนโชติ สวัสดิ์ไชย จุดเทียน-ธูป เพื่อเริ่มต้นประกอบพิธีกรรมการไหว้ครู

ขั้นตอนที่ 2 พราหมณ์ในพิธีเริ่มกล่าวโองการบูชาครู โดยกล่าวนำให้ผู้เข้าร่วมในพิธีกล่าวตามบูชาพระรัตนตรัย ซึ่งตามกำหนดการเวลา 08.30 น. เริ่มประกอบพิธี ตามฤกษ์ยามที่กำหนดไว้ ผู้เข้าร่วมพิธีกราบพระรัตนตรัยพร้อมกัน (กราบ 3 ครั้ง) สวดบทบูชาพระรัตนตรัย

นะโมตัสสะ ภาวะโต อะระโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (3 ครั้ง)

อิมินาสักกาเรนะ พุทธัง อะภิปูชยามะ

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง อะภิปูชยามะ

อิมินาสักกาเรนะ สังฆัง อะภิปูชยามะ

พุทธะบูชา ธัมมะบูชา สังฆะบูชา ปฏิ ปฏิ ปูชาเย

วงดนตรีปี่พาทย์บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ในพิธี บรรเลงเพลงสาธการกลอง

ขั้นตอนที่ 3 พราหมณ์กล่าวชุมนุมเทวดา อัญเชิญเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์

(กล่าวชุมนุมเทวดาโดยพราหมณ์ผู้ประกอบพิธี)

สระรัชชัง สะเสนัง สะพันธุง นะรินทัง

ปะริตตานุกาโว สะทา รักขะตุติ ณะริตวานะ

เมตตัง สะเมตตา ภาทันตา อะวิกขิตตะจิตตา

ปะริตตัง ภาณันตุ

สักเค กาเม จะรูปุเป คิริสีขะระตะเกจันตะลิกเข วิมานะ ทีเป รัฎฐะ จะคาเม ตะระวะนะ

คะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวาชะละละละ วิสะเม ยักขะคันธัพพะนาคา

ติภูจันตา สันติเกยง มุนิวะระวะ จะนังสาธะโว เม สุณันตุ

ธัมมัสสะวะ นะกาโล อะยัมภะทันตา

ธัมมัสสะวะ นะกาโล อะยัมภะทันตา

ธัมมัสสะวะ นะกาโล อะยัมภะทันตา

พราหมณ์ผู้นำประกอบพิธีกล่าวเชิญเทพดา โดยกล่าวอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกพระนามที่เกี่ยวข้องกับความเป็นสิริมงคล

“...สาธุ สาธุ สาธุ ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญ ของค์เทพ องค์พรหม องค์บรมครู สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุก ๆ พระองค์ เทวดา 16 ชั้นฟ้า 15 ชั้นพระธรณี 14 ชั้นดินบาดาล อัญเชิญ พระภูมิเจ้าที่ เจ้ากรุงพาลี เจ้าพิชัยมงคล เจ้าที่เจ้าทาง เจ้าตา เจ้ายาย เจ้าปู่เจ้าทรีพัย ที่ปกปักรักษา ณ เคหะสถาน ณ ที่นี้ ข้าพเจ้า จะขออัญเชิญ เทพพรหมมา ที่อยู่ทั่วเขตครอบจักรวาล

ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญ องค์พรหมมาศักดาเดช ที่อยู่ทั่วทั้งยอดขอบเขตจักรวาล ข้าพเจ้าขออัญเชิญรุกขเทวา พฤษะเทวา อากาศเทวัญ สิ่งศักดิ์ทุก ๆ พระองค์ ทุกหย่อมหญ้าาลดาวัลย์

ข้าพเจ้าขออัญเชิญยูรญาติ มายังเคหะสถานธรณีที่นี้ มีคุณพ่อไพโรจน์ คุณแม่ละไม และคุณรัตนโชติ สวัสดิไชย พร้อมครอบครัว พร้อมทั้งกัลยานิมิตรที่มงานรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ คณะละครชาตรี ที่จัดพิธีไหว้ครูบูชาคุณ

ข้าพเจ้าขออารมีแห่งเจ้าที่ เจ้ากรุงพาลี เจ้าพระชัยมงคล เจ้าพ่อเจ้าแม่ เจ้าพี่เจ้าน้อง เจ้าทุ่งเจ้าท่า เจ้าป่า เจ้าเขาตลอดจนเจ้านายทวารบาลประตุ เจ้าถนนหนทาง พร้อมทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุก ๆ พระองค์ ทุกหย่อมหญ้าและธานี ที่ได้ยินเสียงกึกก้องป่าวประกาศ

ข้าพเจ้าขออัญเชิญยูรญาติ เปิดสถานที่นี้รับบวงสรวงสังเวชบูชา ข้าพเจ้าได้จัดเครื่องบวงสรวงขอเชิญองค์เทวาพรหมป่าวประกาศมาร่วมอนุโมทนา อำนวยอวยพร เพื่อความเป็นสิริมงคล ณ กาลบัดนี้ด้วยเทอญ พระพุทธเจ้าข้า

จากนั้นดำเนินการถวายบายศรี ผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนตั้งนะโมพร้อมกัน 3 จบ พร้อมทั้งประกอบดนตรี พราหมณ์ประกอบพิธีนำสวดด้วยบทสวดถวายบายศรี

นะโมตัสสะกะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ (3 จบ)

อิมังสุปะพะยัญชนะ สัมปันนัง สาลีนัง โภชนานัง อุทะกังวะรัง มุอิวะ จาระทะนัง
เทวะตานัง พรหมเมต พรหมมมัง อินทะริยง พุระจาริยัสสะ

พุทฺธัสสะ ภูมัสสะ ปุเชมะ

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายบายศรีช้ายขวา ผลหมากรากไม้ ขนมมนเนย เครื่องสังเวचनाฯ ตามบรรดามี น้อมถวาย ต่อพระภูมิเจ้าที่ เจ้ากรุงพาลี พระชัยมงคล เจ้าที่เจ้าทาง ตายายเจ้า ทรัพย์ที่ปกป้องรักษา ณ สถานที่นี้ ตลอดทั้งเทพดาเจ้าทั้ง 16 ชั้นฟ้า 15 ชั้นพระธรณี 14 เมืองบาดาล เทพเทวดา ที่สัจจรไปมา รุกขเทวา พฤษทวิญ อาคินตुकะเทวา ทุก ๆ พระองค์โปรดมีเมตตา นับเครื่องสังเวचना ด้วยจิตยินดี

ข้าพเจ้าขออัญเชิญมาอนุโมทนา ในกองการกุศล ที่ข้าพเจ้าได้จัดงานไหว้ครูบูชาคุณ ณ ด้วยกาลบัดนี้ด้วยเทอญ

เครื่องดนตรีปี่พาทย์บรรเลงเพลง เครื่องเซ่นเหล้า

ภาพที่ 4.15 คุณแม่ละไม สวัสดิไชย และคุณรัตนโชติจุดเทียนธูปบายศรี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีกล่าว สาธุ สาธุ สาธุ เทวดาสึงศักดิ์สิทธิ์ ทุก ๆ พระองค์ ครูบาอาจารย์ เทวดาทุกหย่อมหญ้าลาดาวลัย เชิญมาอนุโมทนารับเครื่องสังเวचना เปิดประตูเงิน ประตูทอง เปิดหน้าที่การทำงานให้กับทีมงานละครชาตรี เปิดความปิติมงคลให้กับคุณรัตนโชติ สวัสดิไชย คุณแม่ละไม พร้อมครอบครัว และกัลยานิมิตร ที่ได้มาร่วมสร้างบุญบารมีกันในวันนี้ ขอให้จงเกิดแต่ศิริมงคลด้วย พระพุทธเจ้าข้า และในลำดับต่อไปขอเชิญพระครูมาทำพิธีต่อทางด้านใน ในการประกอบพิธีใด ๆ ขอให้ทุกท่านตั้งใจ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยโดยพร้อมเพรียงกัน

องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นครูของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ขอให้ทุกท่านตั้งจิตเป็นสมาธิ ท่องนะโม 3 จบ พร้อมเปล่งว่าจาดัง ๆ

นะโมตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (3 จบ)

อิมินาสักกาเรนะ พุทธังอภิปุชชยามะ

อิมินาสักกาเรนะ ธัมมังอภิปุชชยามะ

อิมินาสักกาเรนะ สังฆังอภิปุชชยามะ

พุทธะบูชา ธัมมะเตชัณโต ธัมมะบูชา มหาปัญญา สังฆะบูชา มหาโปกะวะโห ภิโรชนาฐัง
อัคคีคะวะหุ อุตฐัง อะโหซิเม ภัตตะวะ อภิปุชชยามะ

ขอเชิญเครื่องดนตรีปี่พาทย์บรรเลงเพลงรับพระกาฬ ณ บัดนี้

พุทธังอาราธนานันธัง ธัมมังอาราธนานันธัง สังฆังอาราธนานันธัง

ข้าพุทธเจ้าขอกราบอาราธนาองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ขอกราบอาราธนา พระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์ ขอกราบอาราธนาพระอรหันต์ทั้ง 108 พระองค์ ขอกราบอาราธนาพระสาส์นบุตฺร พระโมคคัลลา พระอุปกุตเถระ ขออาราธนาพระพุทฺธสิหังค์ ขอกราบอาราธนาพระสิวาลี นะเมตตา นะชาลิตี ขอกราบอาราธนาพระอรหันต์ทั้ง 108 พระองค์ ขออาราธนาหลวงพ่โตพรมรังษี หลวงปู่มั่น หลวงปู่ฝั้น พร้อมทั้งอาราธนาหลวงปู่ฝึก หลวงพ่อคง หลวงพ่อเขียน ขออาราธนาพระอริยะสงฆ์ทุก ๆ พระองค์ ในสยามประเทศ

ขออัญเชิญพระพุทธคุณนึ่ง พระธัมมคุณนึ่ง พระสังฆคุณนึ่ง คุณพระรัตนตรัย จงมาเป็นประธาน ภาวปัจจัยในงานพิธีไหว้ครูบูชาคุณของคณะละครชาตรีคณะรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ ณ เคหะสถาน บ้านเลขที่ 316 ม.6 ต.บางกะไชย อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี เป็นมหามงคลชัยในงานพิธีด้วยเทอญ พระพุทธเจ้าข้า

ขั้นตอนที่ 4 พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีกล่าวนำบูชาเทพเจ้าแห่งดนตรี-นาฏศิลป์ กล่าวนำบท อัญเชิญเทพเทวาให้มาสถิตย์ยังปะรำพิธี กำหนดเสด็จจัญไร ทุกข์ โศก โรคภัย ตลอดจนอุปัทวเหตุ อันตรายให้สลายสิ้นไป

โอมเอเตนะ มหาเตนะ รุกขเทวานะมามิ วิษณุกัมปิจเจวะ ปัจจะรียงเทวา มหาปัญญา วิมุต ตัง ศิลปานัง มาบุญโยพาพิเตตัง ปะภิกังมามัง พะปุตุโร ปะภิกังมามัง อาภัตถายะ มาคัตถาหุ เอหิ เอหิ เอหิ เอหิ มามะมามา วันทามิ

ตระนimitร์รับรองคีวีชฎกรรมสร้างโรงราชพิธี (พรมหมเป่าแตรพร้อมสังข์กระดิ่ง)

ณ บัดนี้ข้าพุทธเจ้าจะประกอบพิธีการไหว้ครูบูชาคุณองค์วีชฎกรรม เปิดบุญฤทธิ์ด้วยพุทธัง เปิดบุญฤทธิ์ด้วยธัมมัง เปิดบุญฤทธิ์สังฆังด้วยเปิด น้ำพระทัยอันประเสริฐ แห่งองค์พระวีชฎกรรม โปรตเมตตาโองการพระเวทย์ เตรมิตร์ปรมิเรงรำในราชพิธี ยามวารีสั่งเตโอบอ้อม ประพรมด้วยเงิน ทอง เพชรนิลจินดา ล้วนด้วยมณีล้ำค่าประสิทธิ เนรมิตร์มาในงานราชพิธีประสิทธิภมรชัย ถวายการต้อนรับกับเทวดาฟ้าดินอินพรหม ยมยักษ์ ที่จะมาบูรณาติตราภักทุกทั่วกันมาทิมากร มาอนุโมนทนา บุญกับคุณรัตนโชติ คุณพ่อไปโรจน์และคุณแม่ละไม สวัสดิไชย ทีมงานละครชาตรีดาวรุ่งดาราศิลป์ และเหล่าศิลปินกัลยาณมิตร มารับสังเวเครื่องบูชา พร้อมขอความเมตตาจากองค์วีชฎกรรมผู้เป็นครู ช่างทั้ง 10 หมู่ และเป็นครูองค์บายศรีมาตาเทวีทั้ง 5 พระราชธิดาแห่งท้าวคหบดีพรมหม ผู้ที่มีพลัง สร้างโรงราชพิธี

พุทธเทอด พระพุทธเจ้าข้า โอมพุทธโธจิตติ โอมธัมโมจิตติ โอมสังโฆจิตติ โอมองค์พระ
 วิชาญกรรมประสิทธิเม ประสิทธิเม เอหิ เตหิมิตัง มะหะภิยามิ สิทธิการะ มาการะปัญชา สิทธิพรหม
 ตู สะพะทาเมตตา จตุระเมตตา

แล้วปกคลุมไปในบ้านเรือนงานราชพิธี พลัปลลาแต่องค์พระบรมครูสายร้อยพันพระ
 บารมี และถวายการต้อนรับแต่ครูนาฏศิลป์เครื่องดนตรีไทย การระบำรำฟ้อน ครุละครชาติรี ครู
 ดนตรีปีพาทย์ พร้อมด้วยมหาเทพบารมีเทอญ พระพุทธเจ้าข้า

พุทธังจงบังเกิด เปิดแสงสว่าง ธัมมังจงมาบังเกิดเปิดแสงสว่าง สังฆังจงมาบังเกิดเปิดแสงสว่าง
 แต่องค์พระวิชาญกรรม ข้าพเจ้าขออัญเชิญทรัพย์สินเงินทอง เพชรนิลจินดา จงมาบังเกิดเปิดมาเป็น
 มหาบารมี ณ สถานที่นี้เทอด พระพุทธเจ้าข้า (ดนตรีจบ)

ตะอิมัสมิง กิจตะติสโต มหาติตะกิจโต อะวิชาญโก สิบนิ้วข้าพเจ้าน้อมนมัสการแต่องค์พระ
 บรมครูบาอาจารย์ผู้ประสาทวิทย์อันเป็นมิ่งมิตรเหนือโลกา ข้าพเจ้าจะขอประกาศกองการเทวะ กราบ
 ไหว้องค์พระพุทธา กราบไหว้องค์พระธัมมา กราบไหว้องค์พระสังฆา จะน้อมไหว้เทพพรหมมาผู้ศักดิ์สิทธิ์
 องค์พระภิกษุ ผู้ศักดิ์สิทธิ์เรื่องฤทธิไกร จะน้อมไหว้องค์บรมครูปฤถษีประโคนทับ ปฤถษีทั้ง 108 สาย
 ญาณบารมี ปกครองพระพิราບครูแสนยาศาสตรโหราจารย์ เพื่อน้อมท่านมาอภิบาลปกเกศ พระปิตุเรศ
 ชนนี้ เชิญท่านมาเป็นสักขีพยาน ในการที่ข้าพเจ้าพราหมณ์พิชัย ราชนันท์ จะทำคาถาอาคมให้บรรล
 ผู้ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นนิมิตรแก่งานบูชาคุณที่ทีมงานละครชาติรี รวมดาวรุ่งดาราศิลป์ ก่อกำเนิดพระวิสุทธิ์

พราหมณ์จตุพระวินัย พราหมณ์จะใช้พระขันธุ์ โอมปลุก ๆ ลูก ๆ สะวาหะ

พราหมณ์จะปลุกตัวนะ พราหมณ์จะปลุกตัวโม พราหมณ์จะปลุกด้วยอติปิโส นามว่า
 พระพุทธเจ้า พราหมณ์จะปลุกด้วยพระพุทธเจ้า พราหมณ์จะปลุกด้วยพระธรรมเจ้าทั้ง 18,000 พระ
 ธรรมขันธุ์ พราหมณ์จะปลุกด้วยจตุพระธรรมวินัยทั้ง เข้าสู่มนทลพิธี ตลอดไตรภูมิโลกนี้

เอหิมามา ด้วยนะโมพุทธาเย ยะธาพุทโธโม โมพุทธานะ พุทธานะโม สะวาหะ พุทธังกลิง ธัม
 มังกลิง สังฆังกลิง กลิง กลิง กลิงด้วยนะโมพุทธาเย

มันตุลยังด้วยเอิกเริก พระนารายณ์จะแผลงฤทธิ พระอาทิตย์จะแผลงแสง พระจันทร์จะ
 สำแดงรัศมี มีกำลังด้วยสี่แสนข้างสาร พระเพลิงสังหารจงปรากฏ มหาบารมีแห่งองค์พระภิกษุ มหา
 บารมีแห่งองค์พระพุทธรูป มหาบารมีแห่งองค์พระภิกษุ มหาบารมีแห่งองค์พระประโคนทับ จง
 ปรากฏเป็นมหาบารมีทุกสกลแห่งจักรวาลเทอดพระพุทธเจ้าข้า (พูดจบดนตรีปีพาทย์บรรเลง)

โอมศรีๆ รัศมีเทวี อุมานภติ ภูมมาอุคติเทวี โสรัสสะวะตีมหาเทวี กาลี รานี มหาเทวาตี โร
 สากะตะพา สาสีมหามาทาเทวา महालानिङ्ग मनुजसेवामि कङ्कातेवि गलसेतीमाता वायुअक्षि जटु
 लोकठातुमहामाता आक्षिषाये अक्षिषाहि ऐह ऐहि मामेमावन्तामि

ตระนาเดินรับองค์มหาเทวี (ดนตรีบรรเลง)

นะเมตตาข้าพเจ้าขอน้อมทูลเชิญ องค์พระแม่อุมาเทวี พระแม่ธรณี พระแม่คงคา ขอเชิญพระ
 แม่โสภ ข้าพเจ้าขออัญเชิญ องค์พระรัศมี องค์พระโสระสะวะตี องค์มหากาลี ลานีมาตา ทั้ง 5 ราชนี
 แห่งเท้าคหบดีผล มหาเทวี ครุละครชาติรี ครูพระ ครุนาง ครูระบำรำฟ้อน ครูระบำรำท่า

ข้าพเจ้าขออัญเชิญครูนาฏศิลป์ไทย ข้าพเจ้าขออัญเชิญมารับเครื่องสัวเวยบูชา ณ ที่งานรวม
 ดาวรุ่งดาราศิลป์ ได้จัดเครื่องสักการะบูชา ขออัญเชิญเสด็จมารับเครื่องสักการะบูชา ด้วยมหาบารมี ครู

ร้องครุฑำ ครุระบำทำท่า ครุพระนางองค์อุมาเทวี องค์คงคาเทวี ข้าพเจ้าขออัญเชิญลงมาเสด็จ มารับ
เครื่องสักการบูชา ตามที่ท่านเจ้าภาพได้จัดรองรับเอาไว้ มาเป็นมหาบารมีเทอญ พระพุทธเจ้าข้า
(ทำนองแหล่) เออ...บัดนี้ข้าพเจ้าจะขอน้อมเกล้ามาประดิษฐานอัญชลีพนมกรขึ้นเหนือเศียร
ศรีโรโรจน์ เทพยดาเจ้าจงปรีเปรมปราโมทย์มโนสารจำนงค์ แห่งองค์พระมหากษัตริย์ชาติ
ยวงค์อันเรืองเดช ท้าวไทเทเวศน์ทั่วทิศา เทอญ สาธุ

สะมันตา จักกะวาเสสุ อัตราคัจฉันตุ เทเวตา
สัทธัมมัง มุนิราชัสสะ สุนันตุ สัคคะโมกขะกัง
สัคเค กาเม จะ รูปเป คิริสิขะระตะเถ จันตะลิกเข วิมานเ ที่เปรัฎฐู จะ คาเม
ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ฎุมมา จายันตุ เทวา ชะละณะละวิสะเม
ยักขะคันธัพพะนาคา ติฎฐันตา สันติเก ยัง มุนิวะระจะนัง สาธะโว เม สุนันตุ ฯ
ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา
ธัมมัสสะวะนะกะโล อะยัมภะทันตา
ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา ฯ

ใครมีเสียงดี ขอนำเสียงโห่ 3 ที เสียงใครดีช่วยโห่ร้องรับเทวดา ณ กาลบัดนี้ สาธุกาล (ดนตรี
บรรเลง พร้อมเป่าแตรสังข์ และเคาะกระดิ่ง สักระยะ) จากนั้นต้นเสียงนำโห่ 3 ที แล้วให้ทุกคนที่มา
ร่วมงานขานรับพร้อมกัน เสร็จแล้วพราหมณ์กล่าวคำ สาธุๆ ขออนุโมทนาเทพธิดาเจ้า 16 ชั้นฟ้า 15
ชั้นพระธรณี 14 ชั้นบาดาล ขอบารมีคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รุกขเทวดา พฤษเทวา อากาศเทวีญ และสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ทุกๆ พระองค์

ข้าพเจ้าขออัญเชิญรญาติ มาประดิษฐาน ยังราชพิธี มารับเครื่องสักการบูชา ในงานพิธีไหว้
ครุบูชาคุณ ของทีมงานละครชาตรีคณะรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ โดยมีคุณรัตนโชติ คุณพ่อไพโรจน์ คุณแม่
ละไม สวัสดิไชย ณ บ้านเลขที่ 316 หมู่.4 ต.บางกะไชย อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี เติมไปด้วยมหาบารมี
ด้วยเทอญพระพุทธเจ้าข้า

ขอเชิญวงดนตรีปี่พาทย์บรรเลงเพลง กรมรับท้าวมหาจตุโลกบาลทั้ง 4

วันชิตะวา อาจะริยะปะกัง
เทพสักกััง อะภิสักกายะทิทานัง
สัพพะโทสัง วินาสสันติ
ศิริเทพพะยายัง วิโสทะกัง
ปะทะวะสัง ทิตุวะเท
วิโสทะเย เวตังตัพโพ
วิสุยะสัง อิทธิโตนันัง มายะสิทธิ
โอมพระภูมิพัชรี กรุงพาลี องค์กาลิยะ
สาวะทายาเตมิ สัพพะทายะ
อัครคัตหิงตุ สุทตะเทนตุ สะวาหายะ
นะมามิ ติระसानะโพ ปะปุญวิตะสาวียังนะ
สุปะติสัมปะติ สัพพะทา เต สัพพะสัมพะคุนาโถ
จะมหารราชา ทิสัพพาเค เทยิสุเย

อะนุรักขันตุ ปาโปขันตุ นะปญฺยนิยะฉะ
 อาคะเนยฺยสมิง คันทะวิโรจมะหาราชา
 ทิสาพาเค วหิตุมเห อะนุรักขันตุ
 อะคะโรคะเยนะ อุเขนะจะ

*ทิสาคัสสะสมิง กุเวโร ปักโขจะมะหาราชา
 ทิสาพาเค วหิตุมเห อะนุรักขันตุ
 อะโรคะเยนะ อุเขนะจะ (8 ครั้ง)

ข้าพเจ้าขอน้อมนมัสการท้าวอตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ ท้าวกุเวร ท้าวเวสสุวรรณ ท้าว
 จุตโลกบาลทั้ง 4 ขออัญเชิญมาประจำ มาเปิดพิธี เปิดทั้งเบื้องบน เปิดทั้งเบื้องล่าง เปิดใต้หล้าในกรุง
 บาดาล เปิดอานาจวาสนาบารมี เปิดหน้าที่การงาน ให้แก่คณะละครชาตรีรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ เป็น
 มหาบารมเทอญ พระพุทธเจ้าข้า (บรรเลงเพลง)

นะโมนะมัสสิตะวา ข้าแต่พิศริตรีพิธิพิวาพิทรรุตะอะคฺลยเทพ มหิทธิมหะเสรา เมศราธิบดี
 บรมปรเมศ สุรสรบวร ศิริดำรงศักดิ์วีระ ปันตุงทิพย์วเทวราช และอมรนิवासบรรดาพิธิดีเลิศในภูมิ
 โลกนี้

กาลบัดนี้ข้าพพุทธเจ้า จะกระทำการพิธีบูชาพระคเณศประเพณี ปังทะวิสัยจาริตโบรม
 ขอเดชะอนุภาพ อภินิหารอำนาจธรรมสุจริตมหิตินิทุกๆ พระองค์มาประสาทประสิทธิ์ในงานพิธี
 โดยอิสราณาภาพขอพรท้าวสหสนัยเทวราช บรมราชอิศโรกสา ขอพรมหะเศวศรีบรมมหาราไนไกรลาส
 ขอพรท้าวจตุพรเทวราช ขอบารมีเทพองค์ 10 ขอพรเทพเรื่องฤทธิ์ประสิทธิยงทิพย์
 สถาน ท้าวทั้งขอขบขันธอนันตจักรวาล ทั้งไพรี และไพรวัลย์ ทั้งอนันตรุกขลดา วารี สิงขร ขอเฉลิม
 ฉลองพระดำเนินมายังสถานพิมานมาส

ขอพรท่านสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอความพระกรุณาเชิญมาอภิบาลบำรุงรักษาคุณรัตนโชติ คุณพ่อ
 ไพโรจน์ คุณแม่ละไม สวัสดิไชย พร้อมทั้งคณะละครชาตรีรวมดาวรุ่ง ดาราศิลป์ และเหล่ากัลยาณมิตร
 ศิลปินทีมงานละครชาตรีที่ได้มาร่วมงานไหว้ครู บูชาคุณ ทุกวัยสังขารจง เกษมศานต์ทุกคน
 เทอญ พระพุทธเจ้าข้า ตระอัญเชิญ (ดนตรีเริ่มบรรเลงเพลง)

เมตตา นะมหาบารมี ข้าพเจ้าขอน้อมทูลเชิญ(ระหว่างนั้น ผู้ที่เป็นพรามห์เป่าสังข์ มีการ
 อากาโรอาเจียนลมออกมา ประมาณ 3 ครั้ง คล้ายว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เข้ามาประทับร่างเพื่อส่งสัญญาณ
 ว่าทำรับรู้แล้ว) องค์มหาเทพ ทั้ง 3 พระองค์ ข้าพเจ้าขออัญเชิญองค์พระอิศวร พระศิวะ พระนารายณ์
 ท้าวมหาพรหม มหาเทพ ทั้ง 3 พระองค์ ข้าพเจ้าขออัญเชิญ เสด็จลงมาเป็นประธานในพิธีเป็นมหา
 บารมีเทอญ พระพุทธเจ้าข้า

โอม นะมัสศิวะยะ โอมนะมัสศิวะ
 โอมนะมัสศิวะหะยะ โอมนะมัสศิวะยะ โอมนัสศิวะยะ
 โอมปรเมกะริสายะ นะมัสศิวะยะพะพุทธชิตา จะมะหาราชา
 จะมหาเทวา จะ นะมัสการบูชา
 จะโลกา จะเสวณัง จะปุชิตัง จะปุชิตา
 คฺยสะนุกิต สะถานัง สุเวรุตีทั้ง
 เอวาจะปุชิตา เตยยังสักกาจะวะปัจจัจจะวี

สะติปุ่นัง ปะโตทังสระระนัง
 มะนุสทังสระระนังวันทามิ
 โอเอหิเอหิ มามะมามา

ข้าพเจ้าแต่พระอิศวร พระบรมนาถผู้เป็นเจ้าของเทวาทังปวง ผู้สถิตย์ยังมหาไกรลาศนี้ กาล
 บัดนี้ข้าพเจ้าขอนอบน้อมบูชาครู แต่พระผู้เป็นเจ้าของ ข้าพเจ้าแต่พระอิศวรบรมนาถทั้ง 108 ประธานอันเรื่อง
 ฤทธิ์ธา

ข้าพระพุทธบาทขอน้อมบูชาด้วยพระวิหัตถ์นี้ทั้งปวงนี้ และผู้เป็นเจ้าของแห่งกาลเวลา และพระ
 ผู้เป็นเจ้าของแห่งสรรพชีวิตทั้งปวง ข้าพเจ้าขอน้อมทูลเชิญ พระคิเวเทพ พระอิศวร เสด็จมาประทานพร
 (พราหมณ์ผู้เป่าแตรสังข์ มีอาการคล้ายโดนประทับร่าง และอาเจียรลมขึ้นมาอีกครั้ง) ให้กับทีมงาน
 คณะละครชาติรี รวมดาวรุ่งดาราศิลป์ เปิดอำนาจ เปิด วาสนาบารมี เปิดหน้าที่การทำงาน (ดนตรีบรรเลง
 จังหวะระทึก) ให้กับบรรดาทีมงานรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ จึงเกิดเป็นมหาบารมีด้วยเทอญพระพุทธเจ้าข้า

โอมนะโนนะรายะ นะมะพะวันตุมิ

ทุติยัมปิ นะโมนะรายะ นะมะพะวันตุมิ

ตะติยัมปิ นะโมนารายะ นะมะพะวันตุมิ

ตระผลสมรับองค์บรมบครู พระนารายณ์ (ดนตรีบรรเลงทั้งบทสวด)

ภาพที่ 4.16 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประทับทรงผู้ช่วยพราหมณ์ผู้เป็นตัวแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์รับการบูชาบายศรี

พราหมณ์สวดบทบูชาสรรเสริญเทพยดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่อ

โอมศรี ๆ นารายณ์ โอมศรี ๆ นารายะเทวา พระผู้ทรงอำนาจบารมี ทรงพระเดชานุภาพ
 ขออัญเชิญพระผู้เป็นเจ้าของ จงอวตารมายังโลกาสถาน จงมาเป็นที่พึ่ง แก่ข้าพเจ้าเพื่อจะทำพิธีสวดตะ
 อำนาจแต่พระศรีนารายะเทวา ขอพระองค์ทรงปกเกล้าเมตตา พระเวทมาทำพิธี เป็นมงคลต่อศาสนพิธี
 ขอพระองค์พระนารายณ์เปิดโลก อัญเชิญพระนารายณ์บรรทมศีล อัญเชิญพระนารายณ์บรรทมใน อัญ
 เชิญพระนารายณ์ทรงจักร อัญเชิญพระนารายณ์ทรงครุฑ อัญเชิญพระนารายณ์ทรงพระสุบรรณ

อันเชิญพระศิวนารายณ์ ขออันเชิญพระนารายณ์ทุกพระทุกปางมาเปิดอำนาจวาสนาบารมี
เปิดหน้าที่การงานเงินทอง ให้แก่ทีมงานรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ โดยมีคุณรัตนโชติ คุณพ่อไพโรจน์ และ
คุณแม่ละไม สวัสดิ์ไชย และทีมงานศิลปินที่ได้มาร่วมงาน มาเสริมสร้างบารมีให้วัชรบุษชาคุณในวันนี้

ขอบารมีแห่งองค์พระนารายณ์ เปิดมหาบารมี มารับเครื่องบูชา ที่คุณรัตนโชติ คุณพ่อไพโรจน์
และคุณแม่ละไม สวัสดิ์ไชย ได้มุกิตาจิต ต่อครูบาอาจารย์ ขอพระองค์จงโปรดประทานพร ประทาน
ความสำเร็จ ประทานความรุ่งเรือง ด้วยเทอญ พระพุทธเจ้าข้า (ดนตรีบรรเลง)

จตุโรนาถัง จตุรพะเทวา

ประระเมจะสายัสสะ ติพรมมา

สะมะติพรมมา พรมหมธาตา

พรมหมตะเทวา

พรมหมมานัง เทวานัง สุตตะวา

มณุษเยหิ จะปุชิตา

มหาปะยิตา พรมหมมา

อันคะระตะอัณฐลี

มหาพรมมานัง วิเสสะนะ มานิทิตาจะเทวา

มณุษเยหิ เยตาตัสสะมา ทิเวระตะปัตถิมัตตา

เอหิ เอหิ จุติจุติ (ขอเชิญดนตรีปี่พาทย์ ต้อนรับพระมหาพรม ณ บัดนี้)

โอมพระพรมหมมาปะติพาหายะ

ทุติยัมปี พระพรมหมมา ปะติพาหายะ

ตะติยัมปี พระพรมหมมาปะติพาหายะ

นะเมตตา นะเมตตัง มหาบารมี แห่งองค์ท้าวมหาพรมหม ข้าพเจ้าขอน้อมทูลเชิญโกธาธาโกธิ
วลี รูปพรมหมแปด อรูปพรมหมแปด องค์ตรีวรตี ท้าวกบิลพรมหม อัณฐเชิญท้าวสักกะเทวราช องค์อัม
รินทร์อินทรา ขออัญเชิญท้าวมหาพรมหม ผู้มีฤทธานุภาพ ขออัญเชิญเสด็จมาสู่สถานภิรมณ์ราชพิธี ใน
งานไหว้ครูละครชาตรี คณะรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ โดยคุณรัตนโชติ คุณพ่อไพโรจน์และคุณแม่ละไม
สวัสดิ์ไชย พร้อมทั้งทีมงานการแสดงรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ ที่ได้มาไหว้ครูบูชาคุณในวันนี้

ขอพรบารมีแห่งองค์ท้าวมหาพรมหม เปิดพรมหม เปิดหน้า เปิดอำนาจวาสนาบารมี เปิด
หัว เปิดหน้า เปิดหน้าที่การงาน เปิดการแสดง กับทีมงานรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ ให้มีอำนาจวาสนา
บารมี จะประกอบกิจการใดๆ ก็ขอให้รุ่งเรือง ประสบความสำเร็จสมปรารถนา เทอญ ด้วยมหาบารมีแห่ง
องค์ท้าวมหาพรมหม จงประทานพรชัยด้วยเทอญพระพุทธเจ้าข้า คณะเจ้าภาพละครแห่งศักรวมดาวรุ่ง
ดาราศิลป์ถวายเครื่องสักการะแด่องค์เทพ เชื่อว่าผ่านการประทับทรง

ภาพที่ 4.17 เจ้าภาพถวายของบูชาครูผ่านพราหมณ์เข้าทรงเจ้า ผู้เป็นตัวแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พราหมณ์วิชัย ราชันย์ อ่านโองการต่อ “...ศรี ๆ วันนีวันดี ขอให้เจริญศรีสุขสวัสดิ์ ข้าพเจ้า ตั้งใจปฏิบัติธรรมนัสการพระชินสีห์ ยกกรขึ้นเหนือเกล้าประนมนิ้วดุขมิ คุณพระปกเกศศรีทุกคำเข้า นะเกายาย อันหนึ่งข้าพเจ้าจะขอไหว้ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรมหม และเทวดาทิ้งหลาย ทั้ง บิดามารดา คุณครูและอาจารย์ ที่ได้สั่งสอนมา ขอคุณครูจงรักษาให้ข้าพเจ้าอยู่เย็นเป็นสุข เสมอสามลา (ดนตรีบรรเลง)

สาธุ สาธุ สาธุ ขออัญเชิญองค์พระศิวะนารายณ์ พระอิศวร เสด็จมาอภิบาลมารับเครื่องสังเวย บูชาตามบรรดามี ที่ท่านเจ้าภาพคุณรัตนโชติ คุณพ่อโพโรจน์ และคุณแม่ละไม สวัสดิ์ไชย ที่ได้จัดไว้ รongรับองค์มหาบารมี ขอพระองค์จงโปรดเมตตา เปิดโชคลาภวาสนาบารมี เปิดความสำเร็จ เปิด ความศิริมงคล แก่ทีมงานละครชาตรี รวมดาวรุ่งดาราศิลป์ มีชื่อเสียงขจรไกลไปทั่ว ขอความร่วมมือเป็น สุขขงมีแก่ท่านเจ้าภาพ รวมไปถึงกัลยาณมิตรทุกท่านทุกคนเทอญ สาธุ (ดนตรีปี่พาทย์บรรเลง)

นะโม กราบไหว้วันมัสการ ข้าพเจ้าขอกราบกรานเทพพิศทั้ง 3 พระองค์ ท่านวิศุกะผู้ทรงฤทธิ์ ท่านประสิทธิ์ศักดิ์ชั้นธุ เครื่องเล่นสิ่งสารพันในแดนหล้า อีกทั้งเทวดาปัจจะสิงขร พระกรดีถือดีตั้ง เสนาะสนั่น อีกคุณครูประโคนทับ คุณครูเต๋า พระครูรากเหง้าที่สืบสืบสาวถ้อยกันมาจนถึงทุกวันนี้

ขออัญเชิญมารับเครื่องบูชาพระยาขวด ณ สถานที่นี้ ข้าขอปัดละวีผู้มีบารมีอันมาล้น จงมาช่วย อวยพรมงคลให้แก่ ทางท่านเจ้าภาพ ด้วยเทอญ

บทสวดบูชาพระพรคนธรรพ

องค์อิมัสมีง ครูพระประโคนทับ พระมุนีเทวาทิตาตุมเห ประริทุงขันตุ
 ทุติยัมปิองค์อิมัสมีง ครูพระประโคนทับ พระมุนีเทวาทิตาตุมเห ประริทุงขันตุ
 ตะติยัมปิองค์อิมัสมีง ครูพระประโคนทับ พระมุนีเทวาทิตาตุมเห ประริทุงขันตุ
 ตรีพระประโคนทับ (บรรเลงเพลงช้า)

ข้าพเจ้าขออัญเชิญพระครูท่าน ครูพระประโคนทับ ครูพระประโคนไท ขออัญเชิญมายังทิพย สถานราชพิธีมาจุนเจิมเฉลิมศรี เครื่องดนตรีปี่พาทย์ราดประโคน มาจุนเจิมเฉลิมเนตรยังเครื่องดนตรี โรงรำมะนาของคณะละครชาตรีทีมงานรวมดาวรุ่งดาราศิลป์

นะเมตตา โม กรุณา พุทธปราณี ธาณินดี ยะเอ็นดู

นะภูพรมหม นะพุทธานี นะกะเลสะวาหะ

พุทอังกลิง ธัมมังกลิง สังฆังกลิง กลิงด้วย นะโมพุทธานะ

ขอबारมีแห่งองค์พระประโคนทับ พระมาตุรรัตน์ มาจุณเจิมเฉลิมศรีเครื่องดนตรีปี่พาทย์ราด
ประโคน ให้มีเสน่ห์เมตตาที่มรรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ จะไปทำงานการแสดงนะสถานที่ใด จะไปชุมชน ณ
สถานที่ใดจงเกิดเสียงอันไพเราะเสนาะหู จงเกิดเสน่ห์เมตตาให้เจ้าภาพมาหาเย็นมาชอบใจหลงไหล
เพลิดเพลิน ขอबारมีแห่งองค์พระประโคนทับ พระประโคนไทยและปี่พาทย์จงมาจุณเจิมเฉลิมเนตรยัง
เครื่องดนตรีปี่พาทย์ราดประโคน จงมาบังเกิดมาเป็นศิริมงคล สมบูรณ์พูนผล บังเกิดมีแก่ที่มงานละคร
ชาตรี รวมดาวรุ่งดาราศิลป์ ที่จะทำการแสดงละครระบำรำฟ้อน ณ สถานที่ใด จงประสบความสำเร็จ
ขอให้ชาวคณะมีอำนาจวาสนาबारมี ประสบความสำเร็จสมดังปรารถนาทุกประการเทอญ พระพุทธเจ้า
ข้า ด้วยพระबारมีแห่งองค์พระประโคนทับ ประทานพรชัยมาเป็นมหาबारมีเทอญ พระพุทธเจ้าข้า

บทสวดเทพฤๅษี

โอมอิ้มสมิง ครุฑเวา นะมามิ มหามุนี มานมัสการ อะหังวันทา

ติระโรกะจะนะมหาฤๅษี อิติมินาถมุนีมหาตะมะ ฤ ฤา ฤ ฤา ปัญจาระ ตะปัญจาระรี ปัญญาณัง

ครุ มาจาริยัง สาระนังมุนีโพ อิ้มสมิง วิสาพาเค ปะติเทวา มหิตติกาตุเมหิตะหัง มะหะนะรุรักขัน

ตุ ปะริภูษันตุ เสมอเถร

(ต่อด้วยบรรเลงเพลงฤๅษีเดินดง)

โอมข้าเจ้าจะขออัญเชิญ องค์มุนีกะเทวา ขอพระองค์จงโปรดเมตตาประทานพรนะมะพะชะ
ข้าพเจ้าขออัญเชิญ องค์ฤๅษีนารอด ท่านเป็นยอดแห่งบรมครู องค์ฤๅษีตาไฟ บรมครูปูฤๅษี ผู้เรืองเวท
วิเศษเกรียงไกรทั่วทั้งไตรภูมิ ทั้งครอบนาเวศ ผู้วิเศษทั้งเขตโลกบาลทั้งสี่ ปูฤๅษีนาราย ปูฤๅษีตาไฟ ฤๅษี
ตะไลโกศ ฤๅษีดาวัว องค์พระประโคนทับ ฯลฯ

ข้าเจ้าขออัญเชิญองค์พระอศวรเทวา พระมหามุนี ฤๅษีพรมหมบุตร ฤๅษีพรมหมเวท ฤๅษี
ทวารี ปูฤๅษีทั้ง 108 สายญาณबारมี ที่อยู่ในป่าในเขา

ข้าพเจ้าขอน้อมกรอัญเชิญพระबारมี องค์พระฤๅษีทั้ง 108 สายญาณ มารับเครื่องสังเวชบูชา
ในวันนี้ ณ บ้านคุณรัตนโชติ คุณละไม คุณไพโรจน์ สวัสดิไชย พร้อมทั้งทีมงานรวมดาวรุ่งดาราศิลป์
เพื่อจัดพิธีไหว้ครู บูชาคุณ ถวายเครื่องบรวงสรวงสังเวชบูชา ขอบรมครูทั้ง 108 สายญาณबारมี ปูฤๅษี
นารอด ปูฤๅษีตาไฟ ฤๅษีไกรโกศ บรมครูองค์พระฤๅษีวิจิตรबारมี ปูฤๅษีทั้ง 108 สายญาณबारมี ขอ
อัญเชิญปูฤๅษีมุนีดาบส มารับเครื่องสักการะบูชา มาอำนวยอวยพร ให้ทีมงานคณะละครชาตรีรวมดาว
รุ่งดาราศิลป์ จงมีชื่อเสียงโด่งดังทั่วทิศทั่วแดน จะไปแห่งหนตำบลใด ขอให้ประสบความสำเร็จ
ภัยอันตรายทั้งหลายอย่าขอให้ได้เกิด ศรีตรูหม่มารขอจงอย่าได้มาพาลราวี แก่ทีมงานรวมดาวรุ่งดารา
ศิลป์ จงมีชื่อเสียงปรากฏไปไกลทั้งทั่วหล้าจักรวาลเทอญ พระพุทธเจ้าข้า ด้วยมหาबारมีแห่งพระฤๅษี
ทั้ง 108 สายญาณबारมี จงประทานพรชัย ด้วยเทอญพระพุทธเจ้าข้า

บทบูชาพระคเณศวร์

โอมพระภิกษุคเณศอยากะนะปะติ

เทวาเอกะทัตตะมหาปัญโญ

มหาเทวานัง มหาตรีธิบัติ

มหาครู อาจารย์ยัง
 วิญญาณัง เอหิ เอหิ มามะ มามา
 โอมศรีคเณศายานัง มหายะนะ(3จบ)
 โอมศรีมหาคณะยะปัตตะเย

นะมัสองค์ศรีวินายะ กายานะ
 นะมัสโอมตูปิตคุณาถัง
 อุตุพรมัปะระมะโน ยังกิจโฆวินามิโต
 มหาเทโว อะหังวันทามิ สังฆัสทา
 ติวิกิจัง ติวิกัมมัง ติกะลียัง ประสิทธิเย

โอมพระภิกคเณศียนัง มหายามะ (3 จบ)

ขอตนตรีบรรเลง ต่อนรับองค์พระภิกคเณศวรร แต่องค์พระทรงศรีเทวา ภูยฤทธิ์ผู้สดใส

ปัญญาองค์ภูวไนยวิจิตไกลไม่มีใครมาเทียมทัน พระเศกปกบรมครูลูกเชิดขงามผิวพรรณ น้อมไหว้พระ
 เทวัญพระองค์นั้น จงบันดาล พระประทานความสำเร็จ ขออัญเชิญเสด็จประดิษฐาน ขอจงอภิบาล ให้
 ช้านั้นจงเจริญ ขอให้มิโรคทรัพย์ ลูกน้อมสรรเสริญ ให้ยืนยงจงเจริญ สรรเสริญ พระคุณครู

เมตตานะเมตา มหาบารมี ในองค์พระภิกคเณศคเณศวรร เทพเจ้าแห่งความสำเร็จ เทพเจ้าแห่ง
 ทรัพย์สินเงินทอง เทพเจ้าแห่งโชคโภคทรัพย์ พระภิกคเณศวรร เทพเจ้าแห่งทางนาฏศิลป์ดนตรีไทย
 ข้าพเจ้าขอน้อมทูลเชิญองค์พระภิกคเณศ เสด็จมาเป็นประธานในงานศุภมงคล เบิกฤกษ์เบิกชัย เบิก
 อำนาจวาสนาบารมี เบิกหน้าที่การงาน ให้กับทีมงานรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ มหาบารมีแห่งองค์พระภิก
 คเณศ

บทสวดบูชาพระพิราพ

โอมวันชิตะวา พิลานังอาจะริยัง ะวะวันตุโน ะระวะวันสุขัง ศิลปานัง ะโรเตมิ

อัญชละ ตระอัญชลี เทวะมามี

อิมัง สัจจะวาจัง อธิษฐามิ

พุทียมปิ อิมัง สัจจะวาจัง อธิษฐามิ

ตะตียมปิ อิมัง สัจจะวาจัง อธิษฐามิ

พุทโธ อธิธฤทธิ

ธัมโม อธิธฤทธิ

สังโฆ อธิธฤทธิ

ลิสสิ สุชะ สุชะ ไชยะ ไชยะ

ลาภา ลาภา ไชยง ไชยง

ประสิทธิเม ประสิทธิเม

พุทโธ สวัสตีมีไชย

ธัมโม สวัสตีมีไชย

สังโฆ สวัสตีมีไชย

ปะติตัง ปะตุรัง ปะรามาทัง อธิษฐามิ

พุทียมปิ พุทัง องค์พระเพราทัง ขอเอหิจงมา

ทุดิย์มปี ธิ้มมั่ง องค์พระเพราทัง ขอเอหิจงมา
ทุดิย์มปี สั้งซ้ง องค์พระเพราทัง ขอเอหิจงมา

พุทโธ อธิธิฤทธิ อธิฐามิ

ตะตียัมปี พุทธัง องค์พระเพราทัง ขอเอหิจงมา

ตะตียังปี ธิ้มมั่ง องค์พระเพราทัง ขอเอหิจงมา

ตะตียังปี สั้งซ้ง องค์พระเพราทัง ขอเอหิจงมา

พุทโธ อธิธิฤทธิ อธิฐามิ

อิम्मสัง วันทามิ อาจะรียัง อาคัสยะเสยยัง วินาสสันติ

สิทธิปาปะระบัญญัติ อีสम्मสัง อิทธิวะระตุสะปะทา นามัสติตะวา อาจารย์ยัง ปิติโลกะ

นาทัง พุทธะระรามิ

นมัสติตะวา อาจารย์ยัง อิติโลกะลาทัง พุทธะระรามิ

นมัสติตะวา อาจารย์ยัง อิติโลกะลาทัง พุทธะระรามิ

นมัสติตะวา อาจะรียังอิศรี อิติโรกะนาลั้ง ปะติปะติปุชา พาวาทิตะวา

อสุระเทวานัง มหันตัพพะรัง อันตรายัง วินาสสันติ สิทธิการิยะ สุรวริชาจาระนัง สัมปันนัง วิชา

จาระนะสัมปันนัง นะมามิหัง

ขอเชิญดนตรีปี่พาทย์ บรรเลงเพลง เสมอมารับรองค์พระพิราพ ขอกราบวอนไหว้ องค์ให้เทวา
แม้ว่าท่านเป็นองค์สุราเลิศแล้ว การฤทธิแก้วกล้า เกริกไกรถึงทั่ว ศิษย์น้อมเกล้าทูลเกล้าทูลอาลัย
พระสั่งสอนศิลปวิชาไบบททั่ว การละครที่อนร่าจำติดตัว แคล่วคล่อง พวกเราที่องผองน้อมเกล้าสักพระ
คุณครูเอย

เมตตานะเมตตา ข้าพเจ้าขอน้อมอัญเชิญ องค์พระพิราพพระพิราอาสาสุร ขออัญเชิญพระพิราพ
พระพิราพทรงเครื่อง พระพิราพแตรวง ขออัญเชิญพระพิราพทุกเหล่าทุกฝ่าย ขออัญเชิญพระพิราม
อาสาสุร เสด็จมารับเครื่องสังเวชบูชา พระพิรามอาสาสุร และเทวา พระเหวิกาเวหิตุมเห อาณรรักขันตุ ปะติ
คันชนตุ จงขอเชิญองค์ครูพระพิราพ เสด็จมารับสรวงสังเวชบูชามหาบารมีเทอญ พระพุทธเจ้าข้า
ตระบองกันรับครุย์กัษ

โอมกฤตธรรมิม นิสาพาเค สันตียะถา มะหิตทิลลาโถ พะยักษะภูตพันทันตา อิติปิโส พะคะยะคะ
นะทาโน ท้าวเวทสุวรรณโณ มาคะระตุชั้น

อะหังสุคะโต นะโมพุทธาเย ท้าวเวทสุวรรณโณ ประระนังสุขัง

อะระหังสุคะโต นะโมพุทธาเย ท้าวเวทสุวรรณโณ ประระนัง สุขัง อะหังสุคะโต นะโมพุทธาเย

ท้าวเวทสุวรรณโณ จะตุมาหาราชิกา ยักพะทัมมันตา พะปะริโต เวทสา สาธุ พุทธังสะระมังพุทโธ

ท้าวเวทสุวรรณโณ นะ โม พุทธาเย

ข้าพเจ้าขออัญเชิญบรมครุย์กัษทุกๆ พระองค์ทั้งยักษะยักษะสิ ข้าพเจ้าขออัญเชิญท้าวเวท
สุวรรณ อัญเชิญท้าวทศกัณท์ อมประการด้วยพระราหู โหราพระยาพิเพก อินทรชิต รามสูร ท้าวคีรีเวท
ท้าวจันตหัน ท้าวศิเรนหัน ท้าวศิเรนธร ตามหลักบันไดไตรตรึง วิรุฬจำปักษ์ ท้าวไปยลาศ ท้าว
หิรัญญู ท้าววิรุฬหก ท้าววิรุฬปักข์ ทั้งอนันต์ไกรลาศ ทั้งยักษะยักษะสิผู้มีคุณ ผู้มีฤทธิ์เรืองเดช มีฤทธิ์
เรืองบารมี

กล่าวอัญเชิญครุละครแห่งตึกผู้ล่วงลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ เจ้าที่-เจ้าทาง

ข้าพเจ้าขออัญเชิญคุณครูยักษ์ครุละครชาตรี ครูโขน ครุละครทุกๆ พระองค์ โปรดมีเมตตาเสด็จมาปกป้องคุ้มครองอันตราย ทั้งความเสียดจัญไรทั้งหลาย จงอย่ามายุ่งกาย ขอบารมีคุณพระรักษา ไม่ให้กระทำความย่ำยี

ขอให้เจ้าภาพคุณรัตนโชติ สวัสดิ์ไชยและครอบครัว พร้อมคณะละครชาตรี รวมดาวรุ่งดารา ศิลป์ จงมีแต่ความชนะศัตรูทั้งหลายทั้งปวง ด้วย

เสมอคาบสมุทร ณ องค์พญานาคา นาคราช

โอมเตติ เตติ โอมเตติ เตติ วรุ๊ปักเข หิเม เมตตัง

เมตตัง เอระปักเข หิตเอ กัตถยา พุทธเต หิตเอ เมตตังกัณหาโคตมะ

เอหิ เอหิ ข้าตะเถ ข้าตะเถ ข้าตเทวี นะมามิ มิ รัสสาเชปะทัง นะระคังปะสาเชทาระที่ ปะเทคา จาคะ ราเชนะจะหิติตะโตจาคะ เทวะติจะโต ที่รันตีสังโฆ พะติตา โรติเวนะวิธีสังสันติ โรกะระ มาสาธะ ยะ เอพันเต สันตะติพรมมา ธ วิณญา เทวหิตะเทวินโต สุขานัง พรมมาอะมุตตะโม อะธิโซนาคะ อุตะ คนะนา จริง จริง จัง จัง นะมามิหัง

เอหิ เอหิ ข้าพเจ้าขออัญเชิญ ท้าวพญานาคาธินาคราช ท้าวศรีธนาคราช ข้าพเจ้าขออัญเชิญ ท้าวพุทธนาคานาคราช ท้าวพุทธชินนาคานาคราช กุตศรีพุทโธ กุตศรีอุทุมมา องค์พญานาคานาคี

ขออัญเชิญท้าวภาคภูเวร ท้าววิรุฬหก ท้าววิรุฬปักข์ ท้าวเอราปะกะ ท้าวพญาจักรญาติ จะ ท้าวกัณหาโคตรมะ ท้าวนันโฆปะนัณะ ข้าพระเจ้า ขออัญเชิญโองการในงานพิธี องค์พญานาคานาคี พญานาคานาคราช ขออัญเชิญคุณครูที่มาทางน้ำ เสด็จขึ้นทรง ณ ภริมณสถานราชพิธี รับเครื่องสังเวงบูชาของข้าพเจ้าขอโปรดองค์นาคานาคี เปิดประตูเจ้าทรัพย์ เปิดสารพัดนึก เปิดอานาจวาสนาบารมี เปิดหน้าที่การงาน ให้แก่ทีมงานคณะละครชาตรีรวมดาวรุ่งดารา ศิลป์ จงปรารถนาประสบความสำเร็จทุกประการ เทอญพระพุทเจ้าข้า ขออัญเชิญแห่งองค์นาคราช เสด็จมาสู่ ณ สถานโรงราชพิธี รับเครื่องสังเวงบูชาด้วยมหาบารมีเทอญ พระพุทเจ้าข้า

กินนารัง กินนารี อธิพุทธัง อธิราหัง

อิหังพุทโธ กินนะคุโร ธ พุทธสานัง

ปิยัง มะ มะ คุรุปิจะ มาโว โจ พญาครุฑ

ขออัญเชิญองค์พญาครุฑครุฑธา

กินรา กินรี ครุมนโนราห์ที่อยู่ในป่าหิมพานต์ เขาไถลาสุหคี่รี ขออัญเชิญองค์พญาครุฑที่อยู่บนเขาไถลา ป่าหิมพานต์วิมานฉิมพลี พญาครุฑไกรสีแดง พญาครุฑไกรสีทอง ราชปักษี ราชปักษีแม่ครุมนโนราห์ ข้าพเจ้าขออัญเชิญเทพเจ้า กินรี กินนอน เทพยาศร เทพกินรี เทพกินนอน เทพปักษี อสุรปักษี อสุรวายุกัณฑ์ พญานกการเวก พญาหงษ์เงิน พญาหงษ์ทอง พญานกครุฑเงิน ครุฑทอง ขออัญเชิญองค์พญาครุฑ กินนารากินรีแม่องค์มนโนราห์

ขออัญเชิญเสด็จมาจากป่าหิมพานต์ วิมานเขาไถลาวิมานฉิมพลี สู่สถานโรงราชพิธีและเครื่องสักการะบูชา เครื่องสังเวณยานาที่คุณรัตนโชติ คุณไพโรจน์ และคุณละไม สวัสดิ์ไชย พร้อมครอบครัว และทีมงานรวมดาวรุ่งดารา ศิลป์ ที่ได้จัดงานไหว้ครูบูชาคุณ ขององค์พญาครุฑ กินนารากินรี ครุมนโนราห์ จงโปรดเมตตา รับเครื่องสักการะด้วยจิตยินดี

(บรรเลงเพลงครอบจักรวาล) ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญพระแม่ดวงจิตติเกศวร แปดเซียนเทพเจ้า สิงโตเงิน สิงโตทอง มังกรเงิน มังกรทอง ข้าพเจ้าอัญเชิญสิงโตงานบุญมาล ข้าพเจ้าขออัญเชิญพระกาฬมาสติงานในวันนี้ ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญเทพญาเจ้า 16 ชั้นฟ้า 15 ชั้นพระธรณี 14 ชั้นบาดาล เจ้าวัดทรงแก้ว ทรงเมือง นายทวารบาลประตุ เจ้าถนนหนทาง อันรวมถึงเจ้าพ่อเจ้าแม่ เจ้าป่าเจ้าเขา เจ้าคลองเจ้าบึง อันรวมถึงเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดจันทบุรี รวมถึงเจ้าพ่อแหลมสิงห์ รวมทั้งเจ้าพ่อเจ้าแม่บางกะไชย เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำแหลมหนู อันรวมถึงเจ้าพ่อเจ้าแม่อำเภอกำแพงใหม่ รวมถึงอัญเชิญเจ้าพ่อเขาสระบาป รวมถึงเจ้าพ่อเขาคิมชุกฎ

อัญเชิญถึงเจ้าพ่อเจ้าแม่ทุก ๆ พระองค์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วบ้านทั่วเมืองจันทบุรี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุก ๆ พระองค์ที่ปกปักรักษา ณ สถานที่นี้แต่เก่าก่อน ที่รู้จักก็ดี ไม่รู้จักก็ดี เจ้าพ่อเจ้าแม่ทุก ๆ พระองค์ ให้แก่คณะละครรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ ไม่ว่าจะไปทำการแสดง ณ สถานที่ใด ทั้งที่รู้ नामก็ดี ไม่รู้ नामก็ดี

ขอเชิญแม่เงิน แม่ทอง ข้าพเจ้าขออัญเชิญทุก ๆ พระองค์ ที่รู้จักก็ดี ไม่รู้จักก็ดี ช่วยป่าวประกาศข้าพเจ้าขออัญเชิญ เสด็จมายัง ณ ทิพยสถานยังโรงราชพิธี ขออัญเชิญบูรพระกษัตริย์ตรา ทั้ง 9 รัชกาล ข้าพเจ้าขออัญเชิญดวงพระวิญญาณสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ขออัญเชิญเทพเทวามหาเทพเทวี ทั้งกุมารกุมารี กุมารเงิน กุมารทอง ทั้งองค์หญิงและองค์ชาย ข้าพเจ้าขออัญเชิญมา เพื่อสักการบูชา ที่งานละครชาตรีรวมดาวรุ่ง ดาราศิลป์ คุณรัตนโชติ คุณละไม และคุณไพโรจน์ สวัสดิไชย พร้อมครอบครัว ได้จัดเครื่องสักการบูชา ไว้รองรับบารมี ทุก ๆ พระองค์จงโปรดมีเมตตามารับเครื่องสักการะด้วยความยินดี

พิธีกรรมถวายเครื่องสักการะครู และรำถวายมือ

พรหมณวิชัย ราชันย์ กล่าว “...ลำดับต่อไปจะให้ทุกท่านทั้งหลาย ได้รำลึกนึกถึงครูบาอาจารย์ครูที่เป็นมนุษย์ ครูที่เคยจับไม้จับมือสอน สอนร้องสอนรำครูละครชาตรีที่ล่วงลับไปแล้ว ที่ท่านเคยสอนเคยแนะนำ เคยบอกเคยกล่าวและให้เป็นวิชาสมบัติส่วนตัว คุณครูจำปีก็ดี หรือคุณครูแม่ดวงก็ดี หรือครูละครชาตรีแต่เก่าก่อน ที่รู้ नामก็ดี ไม่รู้ नामก็ดี ยามที่ท่านเคยจดตำหรับตำรา จดจำวิชาตำรามาเป็นสมบัติส่วนตัวในวันนี้ จนมาเป็นคณะละครชาตรี รวมดาวรุ่งดาราศิลป์ คุณรัตนโชติ สวัสดิไชย ได้จัดพิธีไหว้ครู ก็ขอให้ทุกท่านหลับตาอธิฐานจิตรำลึก นึกถึงครูบาอาจารย์เหล่านั้นครูใครก็ครูท่าน จะได้อานุโมทนา วงดนตรีปี่พาทย์เชิดบรรเลงเพลง เสมอผีรับครูละครชาตรีผู้เป็นมนุษย์...”

พรหมณีก่กล่าวอัญเชิญ สรรพเสริญพระคุณครู “...ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญคุณครูทุกวงการที่ท่านได้ประสิทธิ์ประสาทวิชามาเป็นสมบัติส่วนตัว ทั้งครูสอนครุรำ ครูระบำทำท่า ครูพักลักจำที่ตามบรรดามีที่ท่านได้ล่วงรับไปแล้ว ข้าพเจ้าน้อมรำลึกถึงพระคุณท่านขออัญเชิญมาพร้อมกันในวันนี้ ครูที่เคยสอน ครูละครชาตรี ครูละครพ้อนรำ ข้าพเจ้าขออัญเชิญมายังที่คุณรัตนโชติ สวัสดิไชย ที่ได้จดจำตำหรับตำรา ได้จดจำทำรำ ได้จดจำ นาดทับประโคน ในวันนี้ได้รำลึกพระคุณท่าน มาประชุมพร้อมกันในวันนี้เทอญ พระพุทธเจ้าข้า สาธุ สาธุ สาธุ”

ในแต่ละปีการไปทำการแสดง ณ สถานที่ต่าง ๆ อาจจะเคยข้ามไปข้ามมา เคยล่วงเกินต่อครูบาอาจารย์หรืออาจจะเคยล่วงเกินต่อเครื่องดนตรีปี่พาทย์ หรือเคยอาจจะเคยพูดจาประมาทเลาตพลั้ง ต่อครูอาจารย์ซึ่งวันนี้จะได้มาขอขมาครูบาอาจารย์

ทุกคนที่มาในงานในวันนี้ ถือว่ามีครูเหมือนกันหมด ในวันนี้หลายคณะก็มารวมมิตรมารวมหมู่ด้วยกัน ที่มาในวันนี้ถือว่าเราเป็นพ่อแก่เดียวกัน ตอนนี้นำพร้อมแล้ว เดี่ยวคุณรัตนโชติ ถือพานขมา ซึ่งจะขอเป็นตัวแทนของท่านทั้งหลาย จะได้ขอขมาต่อครูบาอาจารย์

ข้าขอบูชา ครูบาอาจารย์ ตำราของท่าน มีคุณอนันต์ แบ่งปันวิชา ลูกจะขอไหว้วอน ยอกรซ่าย ขวา น้อมเศียรวันทา เจตนาจากใจ ครูร้อง ครูเล่น ครูเดินรำไทย ครูสอน ครูสอนทั่วไป ด้วยใจเมตตา ครูระนาดครูฆ้อง ครูกลองรำมะนา อีกทั้ง ดิดสีปีชวา มีค่าเท่ากัน อีกทั้งครูเอกครูหุ้มแก่ที่สัมพันธ์ ครูประโคนทับทเวา สารพันนานา สอนให้ได้รู้ ทั้งครูมโนราห์ ครูหมอลครุยา ครูคาถาเวทมนต์ ครูสวดอุปัชชา ครูบาเบื่องบน ครูฤๅษี ครูคน ที่ช่วยแนะนำ ครูมนุชย์ ครูยักษ์ ครูพักลักจำ ครูแนะครุณา ทั้งสามโลกา ครูบวรสวรรค์ทุกชั้นเทวดา ในมนุชย์สุภนาให้มาเป็นประธาน ทั้งครูใต้หล้าในป่าหิมพานถึงบาดาล ป้องกันจัญไร พวกข้าพเจ้าขอน้อมเกล้าถวาย ผิดพลาดพลั้งไปขออภัยทั่วกัน

บทสวดบูชาพระภูมิเจ้าที่

อุกาสะ ปัตวิคังคา ภูมิมะเทวา พฤษเทวา รุกขเทวา อาคัณตุงกะเทวา ทุเนติพา ปิตะมาตา

กายะกัมมัง วรจิตกัมมัง มโนกัมมัง คำหนึ่งคำใดที่ข้าพเจ้า ต่อองค์เทพองค์พรหม องค์บรมครู สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ที่อยู่ที่นี้และอัญเชิญมา องค์พระบรมครู พระฤๅษีทั้ง 108 พระองค์ พระประโคน ทับ องค์พระภิกษุเสนา องค์พระพิราพ เทพเทวา มหาเทวีที่ข้าพเจ้า เคยล่วงเกิน หรือข้ามไปข้ามมา ตั้งใจ กิติ ไม่ตั้งใจกิติ ข้าพเจ้าทั้งหลาย กราบขอขมาอภัย ขอได้ท่านทั้งหลาย โปรดมีเมตตา อโหสิกรรม ให้แก่ข้าพเจ้า ด้วยเทอญ

การสวดบูชาถวายเครื่องสักการะ

นะโมตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ (3 จบ)

อิมังสุปะพัญญชนะ สัมปันนัง สาถีนัง สุราเมทัง สุกรมังสัง โภชนานัง อุทะกังวะรัง มุนิวะ ระ จะนัง เทวะตะนัง พรหมเมต พรหมมมัง อินทริยัง โภการาริยัสสะ พุทฺธัสสะ ภูมิมีสสะ ปุเชมะ

ข้าพเจ้าทั้งหลาย เต็มใจจัดสรรถวายเทพเทวีทั้งหลาย และครูท่านที่มา หัวหมูบายศรี มีทั้ง เหล้ายา เป็ด ไก่ ปู ปลา กุ้งปลา ปลายำ ขนมต้มแดงต้มขาว กับข้าวชนิดสาน มะพร้าวอ่อน กล้วยน้ำ มีตามต้องการ ผลไม้หลายอย่าง แต่ครั้งโบราณ ทุกสิ่งสำคัญ จัดสรรนำมา ทั้งขนมหวานมัน อันรสโอชา ขนมถั่วขนมมา นำมาใส่พาน ขนุนฟุ้งเฟื่องฟู อัมชูสูงชันนมนเอยเผือกมัน ครอบครันพิธิ ภาพที่ 4.18

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพที่ 4.18 แท่นปรัมพธิ และเครื่องสังเวยสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

บทกล่าวนำถวายเครื่องสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในปรัมพธิ

ศรี ๆ สิทธิไชยบวร ข้าพเจ้าลูกศิษย์ ขอยอกรอัญชูลี น้อมถวายบายศรีซ้ายขวา เครื่องสักการะบูชา ตามบรรดามี ทั้งผลหมากรากไม้ เครื่องสังเวยนานา ขอถวายแด่ครูบาอาจารย์ องค์เทพองค์พรหม องค์บรมครู สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทุก ๆ พระองค์ ขอโปรดมีเมตตา รับสรวงสังเวยบูชา ด้วยจิตยินดี

ศรี ๆ สิทธิไชยบวร ข้าพเจ้าลูกศิษย์ จะขอพร ขอเทพเทวา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ครูอาจารย์ คุณบิดามารดา ครูโชน ครูละคร ครุณาฏศิลป์ดนตรีไทย ครูทุกแขนงวิชา ที่ข้าพเจ้า ได้เล่าเรียนศึกษา มาในงานนี้ ข้าพเจ้า ขอบารมี ครูบาอาจารย์ ประทานพรชัย ให้ข้าพเจ้ามีลาภสักการะ ศัตรูหมู่มุ๋ย อย่าได้มาแผ้วพาล ครูอาจารย์ ที่พิทักษ์รักษาข้าพเจ้า จะทำกิจการงานใด ๆ จะไปเล่นแสดงที่ไหน ขอให้ได้เงินตรา ทั้งเสื้อผ้า และแพรพรรณ อีกทั้งสิ่งของ แก้วแหวนเงินทอง ยานพาหนะ ข้าวของนานา เจ้าของงานมาหา เฮฮาชอบใจ ทั้งผ้าผ่อนแพรพรรณ นำรางวัลมาให้ ชอบเนื้อพึงใจ หลงไหลเพลิดเพลิน ขอให้ข้าพเจ้า มีแต่ความเจริญ สมปรารถนา ทุกประการเทอญ นั่งกินเช่นเหล่า

จากนั้นลูกศิษย์ทุกคนได้มาร่วมงานไหว้ครูรำแม่บท 12 ท่า ถวายครูบาอาจารย์ ดังภาพที่ 4.19

ภาพที่ 4.19 บรรดาศิษย์ละครแห่งตุ๊กรำถวายมือบูชาครู และสิ่งศักดิ์สิทธิ์

จากนั้นพรามหมณ์พิธีสวดบทชินบัญชร กำกับความศักดิ์สิทธิ์ และความเป็นสิริมงคลในพิธีไหว้ครู ด้วยคำสวดที่ว่า

ปุตตะกาโม ละเภปุตตัง ณะกะกาโม ละเภณะนัง อตฺถิกาเย กายะ ญายะ เทวานัง ปิยะตัง
 สุตตะวา อิติปิโสภะคะวา ยะมะราชาโน ท้าวเวสสุวัณโณ มรณังสุขัง อะระหังสุขะโต นะโมพุทฺธายะ

ชะยาสะนากะตา พุทธา	เซตวา มารัง สะวาหะนัง
จะตุสัจจาสะภัง ระสัง	เย ปิวิงสุ นะราสะภา.
ตัมหังกะราทะโย พุทธา	อัญญะวิสะติ นายะกา
สัพเพ ปะติภุจฺจิตา มัยหัง	มัตถะเกเต มุนิสสะรา.
สีเส ปะติภุจฺจิตอ มัยหัง	พุทฺโธ ธัมโม เทวโวลจะเน
สังโฆ ปะติภุจฺจิตอ มัยหัง	อุเร สัพพะคุณากะโร.
หะทะเย เม อะนุรุทฺโธ	สารีปุตฺโต จะทักขิณ
โกณฑัญญะโย ปิภุจฺจิกาคัสมิง	โมคคัลลาโน จะ วามะเก.
ทักขิณ สะวะเน มัยหัง	อาสุง อานันทะ ราหุโล
กัสสะโป จะ มะหานาโม	อุภาสุง วามะโสตะเก.
เกสันเต ปิภุจฺจิกาคัสมิง	สุริโย วะ ปะภังกะโร
นิสินโน สิริสัมปันโน	โสภิตอ มุนิปุังคะโว
กุมาระกัสสะโป เถโร	มะหะสี จิตตะ วาตะโก
โส มัยหัง วะทะเน นิจจัง	ปะติภุจฺจาสิคุณากะโร.
ปุณโณ อังคุลิมาโร จะ	อุปาสิ นันทะ สีวะลี
เถรา ปัญจะ อิเม ชาตา	นะลาเต ติละกา มะมะ.
เสสาสีติ มะหาเถรา	วิชิตา ชินะสาวะกา
เอเตสีติ มะหาเถรา	ชิตะวันโต ชิโนระสา
ชะลันตา สีละเตเชนะ	อังกะมังคะสุ สันฐิตา

พิธีสงฆ์ ถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์

ภายหลังจากพิธีพรามหมณ์สิ้นสุดลง จะมีการนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาฉันภัตตาหารที่บ้านศิลาปิน ผู้ประกอบพิธีกรรมการไหว้ครู ซึ่งเรียกว่า “พิธีสงฆ์” ช่วงพิธีทางสงฆ์ เปลี่ยนเป็นมัดค้ายกดำเนินหน้าที่ให้เจ้าภาพจุดเทียนธูป บูชาพระรัตนตรัย นำสวดและทุกคนสวดตาม โดยให้ทุกคนกราบพร้อมกัน 3 ครั้ง และตั้งนะโม พร้อมกัน อาราธนาศีล พระสงฆ์สวดขยมงคลคาถา จากนั้นกล่าวถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ เมื่อพระภิกษุสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จก็จะกรวดน้ำ และให้พรผู้เข้าร่วมพิธี ดังภาพที่

ภาพที่ 4.20 ศิลปินนักแสดงถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ในงานไหว้ครูหลังจากเสร็จพิธีพราหมณ์

จากนั้นทุกคนที่มาร่วมงานก็รับประทานอาหารกลางวัน และดำเนินการแสดงละครเท่งต๊ก เพื่อถวายครูบาอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเพื่อความบันเทิงแก่ผู้เข้าร่วมงานดังภาพที่ 4.21

ภาพที่ 4.21 การแสดงละครเท่งต๊กถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในงานไหว้ครู

พิธีกรรมการไหว้ครูจากกรณีศึกษาละครเท่งต๊ก คณะรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ มืองค์ประกอบการทำพิธีกรรมการไหว้ครู ได้แก่ บุคคลที่เข้าร่วมในพิธี ฤกษ์ยามที่เหมาะสมในการประกอบพิธี เครื่องสังเวย เครื่องกระยาบวชเครื่องบูชาครู การจัดแท่น หรือหิ้งบูชาพระ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อุปกรณ์ประกอบที่ต้องใช้ในการประกอบพิธี เช่น ธูป เทียน ดอกไม้ เครื่องสักการะ การจัดเตรียมสถานที่ เช่น สถานที่สำหรับพิธีสงฆ์ และพิธีพราหมณ์ รวมถึงวงดนตรีป๊อปปูล่า ซึ่งพิธีกรรมการไหว้ครู เป็นการแสดงให้เห็นถึงระบบความเชื่อทางศาสนาว่า ไม่ว่าจะมียุคใดในพิธีไหว้ครู ความเป็นพระพุทธรูปศาสนาจะถูกยกไว้เป็นความเชื่อสูงสุดลำดับแรกเสมอ ดังจะเห็นได้จากกรกล่าวคำบูชาพระพุทธรูปเจ้าด้วยการกล่าว “...นะโม 3 จบ” เป็นต้น บทสวดไหว้ครูแต่ละบทมีพื้นฐานคติทางพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องแสดงถึงความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างพุทธ พราหมณ์-ฮินดู และลัทธิบูชาวิญญาณ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลสูงสุด ข้อสังเกตสำคัญหลายประการพบว่า ความแตกต่างในตัวเนื้อหาความเชื่อทางศาสนา เช่นการแบ่งชนชั้นของสรรพสิ่ง แบ่งพื้นที่ทางศาสนา และความเชื่อออกจากกัน หรือการแยกพิธีทางศาสนาออกจากพิธีพราหมณ์ ซึ่งจากกรณีพิธีกรรมการไหว้ครูของละครเท่งต๊กคณะรวมดาวรุ่งดาราศิลป์จะให้น้ำหนักการประกอบพิธีกรรมของพราหมณ์มากกว่า พิธีสงฆ์ มีการแยกโต๊ะหมู่บูชาออกจากบริเวณที่ตั้งบริเวณหัวโขน เคียงเทพเจ้าที่ลดหลั่นกันไป มีการแบ่งแยกอาหารเครื่องกระยาบวช เครื่องควา-หวาน

ภายใต้ความแตกต่างในพิธีกรรมทางความเชื่อ ยังพบการผสมผสานความเชื่อทางศาสนาที่ผนวกรวมความเชื่อทั้งสามรูปแบบไว้ในระบบเดียวกัน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อในพุทธศาสนา ความเชื่อจากพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อเรื่องวิญญาณ การจัดลำดับชั้นของแท่นปะรำพิธีหรือหิ้งพระจะจัดพระพุทธรูปไว้อันดับเหนือสูงสุด พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหมณ์ พระโพธิสัตว์องค์เทพต่าง ๆ รองลงมา วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ลดหลั่นลงมาตามความเชื่อ การจัดลำดับชั้นดังกล่าวสะท้อนความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของสังคมไทยว่า เป็นสิ่งที่อยู่ในคตินิยมสูงสุดในบรรดาความเชื่อที่หลากหลายทับซ้อนในการประกอบพิธีกรรม จนกระทั่งกลมกลืนเป็นพิธีกรรมความเชื่อเนื้อเดียวกัน ความหลากหลายทางความเชื่อในระบบศาสนาจากพิธีกรรมการไหว้ครูละครเท่งต๊กจึงเป็นการผสมผสานความเชื่อทั้งพุทธ พราหมณ์-ฮินดู และวิญญาณศักดิ์สิทธิ์เข้าด้วยกันโดยปราศจากความขัดแย้ง การผสมผสานระหว่างความเชื่อทำให้เป็นตัวเชื่อม หรือความเชื่อร่วมกับความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมให้ผูกพันอยู่ด้วยกันในสังคมอย่างมีความสุขภายใต้แบบแผนความเชื่อร่วมกัน เนื่องจากพิธีกรรมการไหว้ครูสอนให้ทุกคนเป็นคนดี มีความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณ

การจัดพิธีกรรมการไหว้ครูประจำปีอย่างน้อยปีละครั้ง เป็นการรวมตัวของบรรดาศิษย์ในสำนักเดียวกัน และต่างสำนักมาพบกันด้วยความเชื่อว่าเป็นการประกอบกุศลร่วมกัน หรือภาษาชาวบ้านเรียกว่า “เอาแรงกัน” ถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน มีโอกาสได้พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นก่อให้เกิดความสามัคคีร่วมกันในฐานะคนละครเช่นเดียวกัน สลายความขัดแย้งที่มีต่อกัน ถือเป็นโอกาสการประกอบพิธีกรรมการไหว้ครูขอขมาลาโทษ และให้อภัยกัน แสดงออกถึงความรู้สึกละเอียดอ่อนความซื่อสัตย์เกรงกลัวบาปกรรมมากขึ้น ประพฤติตนอยู่ในศีลในธรรม การผสมผสานทางความเชื่อระหว่างความเชื่อทั้งสามลักษณะในพิธีกรรมการไหว้ครู คือ พุทธ พราหมณ์-ฮินดู และวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ จึงพึงพาอาศัยเติมเต็มซึ่งกันและกัน มีการจัดลำดับความสำคัญที่มีต่อความเชื่อในพิธีกรรมอย่างเป็นระบบ ซึ่งบทบาทหน้าที่ในแต่ละส่วนนั้นคือรากฐานสำคัญที่สะท้อนความเป็นสำนึกร่วมกันประกอบคุณงามความดีในรูปแบบของพิธีกรรม

2. ผลการวิเคราะห์การสื่อสารความเชื่อจากสัญญาณในพิธีกรรมของศิลปินพื้นบ้านละคร เท่งต๊กจังหวัดจันทบุรี

จากวัตถุประสงค์การวิจัยที่ว่า เพื่อวิเคราะห์การสื่อสารความเชื่อจากสัญญาณในพิธีกรรมของศิลปินพื้นบ้านละครเท่งต๊ก ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ใน 2 ลักษณะ คือ ผลการวิเคราะห์การสื่อสารความเชื่อในพิธีกรรมของศิลปินพื้นบ้านละครเท่งต๊ก และผลการวิเคราะห์สัญญาณในพิธีกรรมไหว้ครูของศิลปินพื้นบ้านละครเท่งต๊ก ดังนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์การสื่อสารความเชื่อในพิธีกรรมการไหว้ครูละครเท่งต๊ก

การวิเคราะห์การสื่อสารความเชื่อ ผู้วิจัยใช้กรอบทฤษฎีการสื่อสารมาวิเคราะห์การสื่อสารความเชื่อตามองค์ประกอบการสื่อสารที่ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร (Sender/Source) เนื้อหาสาระ (Message) ช่องทางการสื่อสาร (Channel) ผู้รับสาร (Receivers) และผลกระทบ (Effect) จากการสื่อสารความเชื่อ ซึ่งการสื่อสารความเชื่อจากพิธีกรรมการไหว้ครูละครเท่งต๊กจังหวัดจันทบุรีสามารถวิเคราะห์ผลการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ คือ การสื่อสารความเชื่อจากภายในบุคคลของศิลปินละครเท่งต๊ก และการสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคลภายในกลุ่มศิลปินเท่งต๊ก ดังแบบจำลองการสื่อสารความเชื่อจากพิธีกรรมการไหว้ครูศิลปินพื้นบ้านละครเท่งต๊ก ดังนี้

1. การสื่อสารความเชื่อจากภายในบุคคลของศิลปินเท่งต๊ก

การสื่อสารความเชื่อภายในบุคคล (Intrapersonal communication) พบว่า เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อภายในจิตใจของศิลปินละครเท่งต๊ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อที่ศิลปินละครเท่งต๊กมีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนให้ความเคารพนับถือผ่านประสบการณ์ที่นับถือตามกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นความผูกพันทางจิตวิญญาณที่เชื่อมโยงกับความมั่นคงทางจิตใจของศิลปิน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ดำรงชีวิตด้วยความรู้สึกปลอดภัย และเชื่อว่าบนพื้นฐานของความเป็นศิลปินเท่งต๊กนั้นไม่ได้เป็นความสามารถพิเศษของตนที่มีมาแต่กำเนิด เป็นความสามารถที่ผ่านการฝึกฝนโดยครูผู้มีความชำนาญ ทั้งทางด้านการร้อง การรำ และการดนตรี ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการฝึกฝนที่ช้านานพอสมควร จนกระทั่งเกิดความแม่นยำ จำบทร้อง จำท่ารำได้ มีความมั่นใจในการแสดงออกต่อหน้าคนดู ความเป็นศิลปินเท่งต๊กจึงเกิดขึ้นได้เพราะตนเป็นศิษย์มีครู แม้ว่าการจดจำสิ่งที่ตนมองเห็นได้แล้วลอกเลียนแบบมาก็ให้ความเคารพว่าสิ่งนั้นเป็นครู หรือเรียกว่า “ครูลักพักจำ” ขณะเดียวกันความเป็นศิลปินเท่งต๊กก็มีธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาว่า “ห้ามผิดครู” ในรูปแบบของความเชื่อต่าง ๆ ที่ทำให้วิถีชีวิตการทำมาหากินกับการแสดงละครเท่งต๊กเป็นไปอย่างราบรื่นมีการว่าจ้างเข้ามาตลอด ความรู้สึกเคารพ ศรัทธา ในความเป็นครูละครเท่งต๊กจึงมีความจำเป็นที่จะเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจให้กับผู้ประกอบอาชีพนักแสดงละครเท่งต๊ก เช่นเดียวกับคำกล่าวของศิลปินอาวุโสละครเท่งต๊กดังต่อไปนี้

“...เราเป็นศิลปิน เราเป็นนักแสดง เราต้องมีครู ครูอยู่ในใจเราเสมอ ทุกวันนี้เรารำได้ แสดงได้ เพราะมีครูสอนให้เรารำได้ แสดงได้ ของบางอย่างเราทำเป็นเล่นไม่ได้...เป็นเรื่องที่น่าแปลกใจอยู่เหมือนกันไม่รู้คนอื่นเป็นรึป่าว ได้ยินเสียงกลองตึกกร๊วที่โรมันชนลุก มันหึกเหิม มันอยากรำ...เกี่ยวกับ

เรื่องรำ ๆ ร้อง ๆ นี้ ไม่ใช่ก็จะเอื้อนเอ่ยออกมาเหมือนคนสมัยนี้มันไม่ได้ เราต้องขออนุญาตครูก่อน เพราะละครแห่งชาตินี่นะเป็นของมีครู เราจะผิดครูไม่ได้...” (บุญเรือน สร้อยศรี, 2561, กุมภาพันธ์ 24)

“...อย่างว่าแต่ร้องแต่รำเลย สมัยก่อนเวลาเตรียมตัวก่อนแสดงเราต้องผูกโรงสร้างโรงละครซึ่ง ฉากไม้แต่ละชั้น เสาแต่ละเสา มันก็ต้องมีคาถาผู้เรือน ผู้เสา ไม่ใช่ก็จะสร้างโรงเรือนขึ้นมาสร้าง...” (บุญเรือน สร้อยศรี, 2561, กุมภาพันธ์ 24)

“...วันไหนออกบ้านไปแสดงตามที่เค้าว่าจ้างมา วันวายรีบเตรียมการจนลืมบอกครูบา อาจารย์...ถ้าไม่ได้ยกมือไหว้ครู ขออนุญาตครูบาอาจารย์ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อน วันนั้นก็เลยทำอะไร ติดขัดไปหมด ลืมนั่น ลืมนี้ บางที่ท่าง่าย ๆ ก็เป๋ชะงัน หรือบางทีรถสตาร์ทไม่ติด หรือไปดับเอากลาง ทางจนต้องขอขมาเป็นการใหญ่...” (มนัส ไทยทักษ์, 2561, กุมภาพันธ์ 21)

ความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคณะละครแห่งชาติ มีความศรัทธาเช่นเดียวกันทั้งหมด คือ “พ่อ แก่” (พระภคตมณี) และนิยมนับถือครูอาจารย์ผู้สอนละครประจำสำนักละครแห่งชาตินั้น ๆ ความเชื่อที่มี ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้รับการร้อยเรียงเป็นบทสวดของใครของมัน เป็นคาถาที่ใช้สื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพ เจ้าที่เชื่อว่ามีอยู่จริง ที่เชื่อว่าเป็นการเบิกฤกษ์เปิดทางให้การแสดง หรือปฏิบัติหน้าที่แสดงให้เกิดความ ราบรื่นไม่ติดขัด หรือมีอุปสรรค โดยเชื่อว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณของครูละครที่ตนให้ความเคารพนับ ถือจะปกป้องคุ้มครองอยู่เสมอ สร้างความพึงพอใจจากสิ่งที่เอื้อนเอ่ยขอพรให้เกิดความเป็นสิริมงคล เช่นเดียวกับคำกล่าวที่ว่า

“...ครูบาอาจารย์ที่นับถือนี้ก็มีพ่อแก่ (พระภคตมณี) ยืนพื้น ก็จะมีเหมือนกันหมด เช่น ครูพัก ครูลัก ครูจำ แล้วก็จะมีการหล่ำ ครูขำ ครูหลี่ ครูบวร ครูเต้าหยิน ครูนิล ครูแคล้ว ครูปราณี...เวลาจะไป แสดงที่ไหนเราก็จะขึ้นธูปจุดกลางแจ้งบอกครูบาอาจารย์ก่อน เพราะเราไม่รู้การเดินทางไปเจอเจ้าพ่อ เจ้าแม่แรงที่นั่น ๆ เหมือนเราไปแสดงบ้านเค้า เราไม่บอกเจ้าบ้าน เราไม่ขออนุญาตเค้า เราจะกล้าเข้าไปไหม เตรียมสิ่งของเครื่องไหว้บอกเจ้าที่เจ้าทาง เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน เงิน 12 บาท หมาก 3 คำ บุหรี่ ก็ใส่พาน...ก่อนจะไปก็จะกล่าวชุมนุมเทวดา ตั้งนะโม 3 จบ แล้วก็มีการกำกับเรียกกร้องคน เหมือน ศิลปินต้องมี ‘นะ’ (คาถากำกับเมตตา)...” (มนัส ไทยทักษ์, 2561, กุมภาพันธ์ 21)

“...บทสวดประจำมันก็อยู่ในหัวอยู่แล้วอะนะ ก็ค่อนข้างยาวแต่ก็ไม่ยาวเกิน ตั้งนะโม 3 จบ แล้วก็บอกเทพก่อน...สารอุกาสระ มือข้าพเจ้าลืบนัยยกขึ้นเหนือระหว่างคิ้ว ขอระลึกลึกถึงบูชาคุณ บิดา-มารดา เทพ อินทร์ พรหม เทวดาทั้ง 16 ห้องชั้นฟ้า พระนางธรณี พระภูมิเจ้าที่ คุณปราณีเทวดา ทั้งสี่ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรุฬักษ์ ทานท้าวเวรราช ท้าวทัตมหาราช ทานเจ้าป่าดงไพร เจ้าปู่สมิงพราย ดิน น้ำ ไฟ และพระนางคงคา ข้าพเจ้าไปทางไหน ทั้งทางซ้ายทางขวา ทางหน้าทางหลัง ทั้งนั่งนอน ยืน ขอท่านผู้เจริญเหล่านั้นจงมาช่วยปกป้องรักษาพุทธังสิทธิ วาจาธัมมังสิทธิ วาจาสังฆังสิทธิ ข้าพเจ้ามา ด้วยความบริสุทธิ์ พุทธังรักษา นะโมพุทธายะ มะอะอุ สวาสุ นะมะพะอะ พระธัมมังรักษา มะอะอุ สวาสุ นะมะพะอะ พระสังฆังรักษา มะอะอุ สวาสุ นะมะพะอะ...นี่คือบทเปิด เรียกว่าเปิดแล้ว เปิดโล่งหมด

บอกเล่าเก้าสิบ แล้วที่นี้ เราก็บอกพ่อแก่ เอาดอกไม้ธูปเทียนมาให้ เหล้า บุหรี่ เงินอีก 12 บาท บอก เชิญปู่ราศี นู่นนี่มารวมยอดทั้งหมด 108 องค์...บอกครูโตน ครูกลอง ครูร้อง ครูรำ ครูแนะ ครูนำ ครู พักสักจำ ครูสั่ง ครูสอน จากนั้นก็รินเหล้าถวายเค้า ตีกลอง 3 ลา..." (มนัส ไทยทักษ์, กุมภาพันธ์ 21)

"...อย่างเวลาก่อนจะเล่น (แสดง) เนี่ยะ...เราก็จะให้เด็กเรียงแถวเดินเข้ามาสวมชฎา ระหว่างที่สวมเราก็จะนึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และก็สวดบทมงคลพระพุทธเจ้าเสริมสิริมงคลว่า อิติปิโสวิเส เส อี อีเสเส พุทธนาเมอิ อีเมนาพุทธะตัง โสอิ อีโสตั้งพุทธะ ปิติอิ...ระหว่างที่สวมชฎาให้เด็ก ๆ บางทีก็รู้สึกเหมือนไม่เป็นตัวของตัวเอง บอกไม่ถูกเหมือนมีอะไรมาผ่าน (ร่าง) มันมีแต่ความรู้สึกอยากให้พระเด็ก ๆ อยากให้เค้าเล่นให้ดี ๆ ..." (มนัส ไทยทักษ์, กุมภาพันธ์ 21)

การจัดงานไหว้ครูประจำปีของแต่ละคณะละครแห่งชาติ ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับฐานะของหัวหน้า ศิลปินนักแสดง และจำนวนสมาชิกประจำปีในคณะละครแห่งชาติอาจจะจัดแบบพิธีเล็ก ๆ เรียบง่ายก็จัด สิ่งของเครื่องไหว้บูชาพอประมาณ ถ้าหากมีฐานะดีหน่อยก็จะจัดใหญ่โต มีการจัดงานทั้งพิธีแบบ พราหมณ์ และแบบพุทธ นิยมใช้ฤกษ์ไหว้ครูวันพฤหัสบดี ตามความเชื่อที่ว่า พระพฤหัสบดีเป็นตัวแทน ของครู กำหนดให้เดือนห้าไทย ประมาณเดือนเมษายน หรือเดือนเก้าไทย เพราะเชื่อว่าเลข 9 คือ เลข มงคลทำสิ่งใดก็จะเจริญก้าวหน้า ตามคติความเชื่อสังคมไทย ทั้งนี้ศิลปินละครแห่งชาติแต่ละคณะจะจัด พิธีกรรมการไหว้ครูของใครของมัน ส่วนใหญ่เวลาได้วัน หรือฤกษ์วันจัดงานก็จะได้ฤกษ์มงคลตรงกัน ไม่ นิยมจัดรวมกัน แม้จะความเชื่อพ่อแก่องค์เดียวกัน เทวดาองค์เดียวกัน แต่วิญญูณบรรพบุรุษครูผู้ ล่วงลับนั้นคนละเชื้อสายกัน แต่การถ่ายเทของสมาชิกศิลปินละครแห่งชาติอาจจะเดินทางเข้าร่วมไปมา หาสู่ระหว่างคณะได้ตามความสะดวก หากแต่ยังคงนิยมเลือกเข้าร่วมพิธีกรรมการไหว้ครูของคณะละคร แห่งชาติที่ตนสังกัด

"...ไหว้ครูประจำปีแต่ละที่ก็มีบอกกล่าวกัน แต่ส่วนใหญ่จะตรงกัน วันที่เหมือนกันเค้าไหว้ เรา ก็ไหว้ ว่างั้นเออะ (หัวเราะ)...ถามว่าถ้ามาจัดไหว้ครูรวมกันคงไม่ได้หรอก เพราะเราหัดจากใครละ ปู่ฤๅษี เดียวกัน แต่ก็คนละครูอีก จะมาจัดรวมกัน ครูของเค้าจะมาบ้านเราได้มั๊ย ครูของเราจะไปของเค้าได้มั๊ย แต่พ่อแก่นี้ไปคณะไหนก็ได้ เพราะถือว่าพ่อแก่เดียวกัน..." (มนัส ไทยทักษ์, กุมภาพันธ์ 21)

"...การจัดไหว้ครูคณะมนัสชัยวัฒนาจะจัดปีละครั้ง ส่วนใหญ่ก็จะเป็นเดือนเมษาฯ เดือนห้า เดือนห้าเป็นครูแรง แล้วก็ต้องเป็นวันพฤหัสบดี ตามปฏิทินที่กำหนดรายละเอียด บางคนก็เลือกที่จะ ไหว้ครูเดือนเก้า เพราะเค้าเชื่อว่าจะก้าวหน้า ปรมาณสิงหาฯ มั่ง ทั้งนี้ก็แล้วแต่เราสะดวก..." (มนัส ไทยทักษ์, กุมภาพันธ์ 21)

"...ปกติก็คุ้นเคยกับการไหว้ครูมาแต่เด็ก โดยเฉพาะไหว้ครูดนตรีไทย เพราะคุณปู่เป็นนักแสดง ดนตรีไทย เราก็อธิบายในเครื่องดนตรีมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอยู่ เพราะเครื่องดนตรี คือ เครื่องมือทำมา หากิน อย่างตะโพน เราก็อธิบายเป็นตัวแทนของครูดนตรีนะ เห็นเขาให้ความนับถือกัน มันเป็นความเชื่อ ตั้งแต่โบราณนานมา ส่วนนี้ (เจ้าตัวผู้ให้สัมภาษณ์) เวลาไปแสดงละครแห่งชาติก็จะอัญเชิญเศียรปู่ไปด้วย

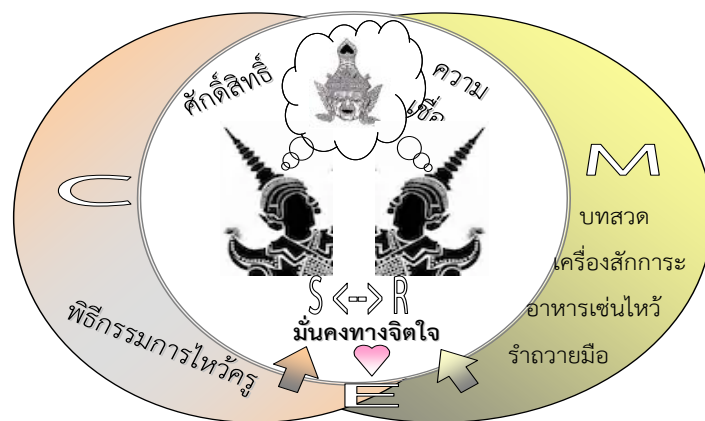

เป็นเคียร์องค์เล็ก ๆ ขนาดพกพา ก่อนจะทำการแสดงเราก็เอาสิ่งของมาสักการะท่าน ก็จะทำอย่างนี้ตลอดทำแล้วสบายใจ ไม่มีอะไรติดขัด...” (จักรวาล มงคลสุข, 2561, กุมภาพันธ์ 14)

ศิลปินละครเวทีผู้ลี้ภัยมีจุดร่วมของความเชื่อที่มีต่อปู่ฤณี คือ องค์พ่อปู่ฤณีนารท หรือปู่ฤณีนารอด ในทางนาฏศิลป์ และการแสดงเรียก ภรตมุณีก็ตาม ยังมีการกล่าวถึงความเชื่อที่มีต่อองค์พระพิฆเนศวร์ ว่าเป็นเทพเจ้าแห่งศิลปะวิทยาการ ซึ่งมนัส ไทยทักษ์ เชื่อว่า พระองค์จะดลบันดาลให้เสียงร้องละครเวทีกั้นไฟเพราะกังวาน

“...พระพิฆเนศวร์นี้ เชื่อว่า ท่านน่าจะช่วยเรื่องให้เราร้องเสียงเพราะ (ไพเราะ) ... จำได้ว่า เคยฝันเห็นองค์พระพิฆเนศวร์เหมือนกัน ในฝันเหมือนเราเดินทางไปที่ไหนสักแห่ง คล้ายเราจะไปเข้าเฝ้าท่านนะ เป็นอาศรมแห่งหนึ่ง...พอตื่นขึ้นมาก็พยายามทบทวนว่าเราฝันถึงที่ไหน ไปยังใงก็นึกไม่ออก ก็นำน้ำมาล้างหน้าขอขมาท่าน อดคิดไม่ได้ว่า เราได้ไปล่วงเกินด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือไม่รู้...ทำแล้วเราก็สบายใจ...” (มนัส ไทยทักษ์, สัมภาษณ์ 21)

จากการสัมภาษณ์ศิลปินเกี่ยวกับความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมทางความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนให้ความเคารพนับถือ ในรูปแบบของการบวงสรวง การสวดมนต์ คาถา การปฏิบัติบูชา การทำนายความฝัน การถวายของสักการะบูชา ก่อนการแสดงละครเวที โดยเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือครูต่าง ๆ เป็นผู้ดลบันดาลให้เป็นไป การให้ความเคารพนับถือแบบสืบทอดต่อกันมาจากความเชื่อ คติ ตำนานโบราณ จะทำให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ พฤติกรรมดังกล่าวผู้วิจัยเชื่อว่าเป็นการสื่อสารความเชื่อภายในบุคคล ตามภาพที่ 4.22

สัญลักษณ์ที่มา จาก (<https://www.พ้อแก่.com>)

สัญลักษณ์ที่มา จาก (<https://www.shutterstock.com>)

ภาพที่ 4.22 แบบจำลองการสื่อสารความเชื่อภายในบุคคลของศิลปินละครเวที

จากภาพที่ 4.22 เป็นการวิเคราะห์แบบจำลองการสื่อสารความเชื่อภายในบุคคลของศิลปินละครแห่งชาติ ภายในวงล้อมตรงกลางคือองค์ประกอบการสื่อสารที่มีผู้ส่งสาร และผู้รับสารคือคนเดียวกัน ในที่นี้หมายถึงความเป็นศิลปินละครแห่งชาติคนหนึ่งเป็นทั้งผู้ส่งสารสลับบทบาทกับความเป็นผู้รับสาร ภายใต้ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดที่มีต่อเนื้อหาความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนให้ความเคารพนับถือเสมือนหนึ่งผู้รับสารโต้ตอบกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนคิด หรือจินตนาการขึ้นมาตามที่เชื่อว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์คือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และควรให้ความเคารพนับถือ เนื้อหาสาระที่เกิดขึ้นในกระบวนการสื่อสารความเชื่อ คือ สัญลักษณ์ และการกระทำที่แสดงออกภายในตัวศิลปินละครแห่งชาติคน ๆ นั้น ในรูปแบบการสวมชุดขอพร อ้อนวอน ภาวนา การจินตนาการถึงสิ่งของที่แสดงถึงความเคารพที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนยึดเหนี่ยวภายในจิตใจ เช่น กำหนดในใจว่า ต้องบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยดอกไม้ ธูป เทียน เหล้าขาว การรำถวายบูชา การสวมชุดขาวแสดงถึงสัญลักษณ์แห่งความสะอาด และบริสุทธิ์ใจ สามารถติดต่อเข้าถึงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณครูศิลปินที่ตนให้ความเคารพนับถือ สำหรับช่องทางการสื่อสารยังคงจินตนาการถึงวาระ และโอกาสในการแสดงในพิธีกรรมการไหว้ครู การกำหนดขั้นตอนการไหว้ครูละครแห่งชาติ ซึ่งสิ่งที่คำนึงถึงทั้งหมดในรูปแบบการจินตนาการที่มาจากความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในตัวของศิลปินนักแสดงละครแห่งชาติจึงแสดงออกถึงการตอบสนองต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ส่งผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกที่มั่นคงทางจิตใจของศิลปินผู้ให้ความเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และวิญญาณครูผู้ฝึกสอนละคร

ทั้งนี้พฤติกรรมการสื่อสารภายในบุคคลของศิลปินนักแสดงพื้นบ้านละครแห่งชาติ สามารถเกิดขึ้นได้ในภาวะที่จิตใต้สำนึก (Sub-consciousness) ในรูปของความฝัน เช่น การฝันว่าตนได้ไปเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนให้ความเคารพนับถือ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนไม่เคยรู้จักมาก่อน และเชื่อว่า การฝันถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ถือเป็นความรู้สึกที่เป็นสิริมงคลต่อชีวิต เป็นเสมือนความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาปกป้องรักษาคุ้มครองแม้กระทั่งในระหว่างนอนหลับ ความรู้สึกดังกล่าวจึงพยายามที่จะตอบสนองต่อความมั่นคงในรูปแบบของการสร้างกิจกรรมที่เป็นกุศล โดยการวางแผนที่จะจัดงานไหว้ครู เพื่อเป็นการต้อนรับ บวงสรวงให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์พึงพอใจ ดลบันดาลให้มีการว่าจ้างงานแสดงละครแห่งชาติให้มีขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีรายได้ที่จะเลี้ยงปากท้องให้สามารถดำรงชีพได้ต่อไป

การสื่อสารความเชื่อภายในบุคคลของศิลปินละครแห่งชาติจึงเป็นพื้นฐานในการแสดงออกถึงความรู้สึกที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางจิตใจของนักแสดง ทำให้เกิดความมั่นใจก่อนการแสดง ระหว่างการแสดง และหลังการแสดง โดยเชื่อว่า การจะรำได้ แสดงได้ ร้องได้นั้นสาเหตุเนื่องจากมีครู หรือวิญญาณบางอย่างคอยช่วยเหลือ ฝึกสอนให้เราเป็นบุคคลที่มีความสามารถจนกระทั่งกลายเป็นศิลปินแห่งชาติที่มีความสามารถในการแสดงละครร้องรำได้จนเป็นที่นิยมของคนดู มีการว่าจ้างให้ไปแสดงอย่างต่อเนื่อง

การสื่อสารความเชื่อภายในบุคคลของศิลปินละครแห่งชาติ แม้ว่าจะเป็นความเชื่อส่วนบุคคล แต่ความเชื่อดังกล่าวเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ที่ผ่านการอบรมเลี้ยงดูโดยตรงจากสถาบันครอบครัว พิธีกรรม และประเพณีบางอย่างนิยมจัดขึ้นภายในครอบครัว เช่น การไหว้ครูละครแห่งชาติควรมีบายศรีเพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และเป็นสัญลักษณ์ในการแสดงความเคารพที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็องบนอย่างสูงสุด จึงนิยมการจัดแต่งบายศรีเป็นลักษณะต่าง ๆ เป็นชั้น ๆ คล้ายฉัตร ที่มีตั้งแต่บายศรีปากชามเปิดเส้นทางการดำเนินชีวิตที่สะดวกสบาย บายศรีเก้าชั้นใช้ถวายเป็นเทพเทวดา หรือเรียกว่า บายศรีเทพ-บายศรีพรหม สิ่งของเครื่องสักการะที่ถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วเกิด

ความรู้สึกว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนให้ความเคารพนับถือจะรับรู้ รับทราบ และจะบันดาลความสุข ซึ่งเป็นที่มาของความมั่นคงทางจิตใจ ในทางกลับกันหากศิลปินแห่งตุ๊กคนใดขาดกิจกรรม หรือธรรมเนียมที่พึงปฏิบัติทำให้ความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนให้ความเคารพนับถือ หรือกระทำพฤติกรรมที่เรียกว่า “ผิดครู” ก็จะทำให้ความรู้สึกมั่นคงทางจิตใจลดลง เพื่อสร้างความมั่นคงทางจิตใจกลับคืนมาจึงจำเป็นที่จะต้องเข้าสู่รูปแบบการแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยเครื่องสักการบูชา ความมั่นคงทางจิตใจของศิลปินแห่งตุ๊ก จึงสร้างบรรทัดฐานวิถีชีวิตของศิลปินให้ตั้งตนอยู่ในศีลในธรรม เป็นที่เคารพยำเกรง โดยเฉพาะศิลปินแห่งตุ๊กอาวุโสบางคณะละครจะเป็นเสมือนบุคคลที่เป็นสื่อกลางกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเชื่อว่า ผู้ที่อุทิศตนทั้งชีวิตให้กับความเป็นนักแสดงละครแห่งตุ๊กเป็นผู้ยึดถือกฎ ธรรมเนียมปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เป็นผู้ติดต่อสื่อสารกับเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ เป็นผู้ที่ได้รับสืบทอดความเชื่อ การใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ มาประกอบในพิธีกรรมการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และวิญญานครู จะใช้มิติความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมต่าง ๆ มาสร้างบรรทัดฐานในการจัดระเบียบสมาชิกให้อยู่ร่วมกันด้วยความรักสามัคคีในหมู่คณะ

สรุปได้ว่า การสื่อสารความเชื่อภายในบุคคลของศิลปินละครแห่งตุ๊ก คือ พื้นฐานการสื่อสารความเชื่อที่ผู้ส่งสาร และผู้รับสารเป็นคน ๆ เดียวกันในฐานะศิลปินแห่งตุ๊ก ผู้อาศัยจินตนาการสร้างเนื้อหาสาระที่จะตอบสนองความเชื่อในรูปแบบการสวดอ้อนวอน ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนให้ความเคารพนับถือ ผ่านช่องทางการสื่อสารที่เป็นพิธีกรรมการไหว้ครูละครทั้งแบบย่อกรณีทีไปแสดงนอกสถานที่ และการไหว้ครูละครแห่งตุ๊กเต็มรูปแบบในลักษณะไหว้ครูประจำปี ทั้งหมดนี้หากดำเนินการตามความปรารถนาที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนให้ความเคารพนับถือแล้วจะนำมาซึ่งความมั่นคงทางจิตใจของศิลปินแห่งตุ๊ก ซึ่งเป็นผลกระทบจากการสื่อสารความเชื่อภายในบุคคล

2. การสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคลในกลุ่มศิลปินละครแห่งตุ๊ก

การสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) ในกลุ่มศิลปินละครแห่งตุ๊กเป็นกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นเมื่อศิลปินละครแห่งตุ๊กมารวมตัวกันเพื่อปฏิบัติศาสนกิจความเชื่อที่แต่ละคนต่างมีความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกัน การสื่อสารดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นการสื่อสารเชิงพิธีกรรม (Ritual communication) ภายใต้แนวคิดของสามารถ ใจเตี้ย (2561) กล่าวถึงการสื่อสารพิธีกรรมล้านนาเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพสรุปได้ว่า

“พิธีกรรมล้านนาเป็นพลังอำนาจในวิถีชีวิตบุคคลอันเป็นตัวขับเคลื่อน และกลไกที่ก่อให้เกิดกระบวนการสื่อสารชุมชนผ่านพิธีกรรมและสัญลักษณ์นิยมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ตรง และทางอ้อม จากการมีส่วนร่วมปฏิบัติในฐานะสมาชิกของครอบครัว การปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรมล้านนายังมีวัตถุประสงค์เพื่อการต่อรองให้หายจากความเจ็บป่วย และเป็นการสะท้อนทางเลือกในการสร้างเสริมสุขภาพจิตของผู้คนภายใต้กฎเกณฑ์ชุมชน ความเชื่อ และทรัพยากรในท้องถิ่น รวมถึงเป็นกิจกรรมในการเสริมพลังอำนาจด้านจิตใจในการอยู่ร่วมกันในสังคม”

ทั้งนี้สามารถ ใจเตี้ย (2561) ยังเกริ่นนำความสำคัญของพิธีกรรมว่าเป็นรูปแบบการสื่อสารชุมชนลักษณะหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมแต่ละรูปแบบจะมีมิติของการสื่อสารประกอบอยู่ด้วยเสมอ ทั้งผู้ประกอบพิธีกรรมซึ่งเป็นผู้ส่งสาร ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม และเทพยดาทั้งหลายเป็นผู้รับสาร ส่วนสื่อและช่องทางการสื่อสาร เช่น เวลาประกอบพิธีกรรม สถานที่ประกอบพิธีกรรม เครื่องสังเวย ฉากประกอบพิธี และเนื้อหาสาระจะเป็นบทสวด การสนทนาที่เกิดขึ้น เสียงดนตรี การรำยรำ

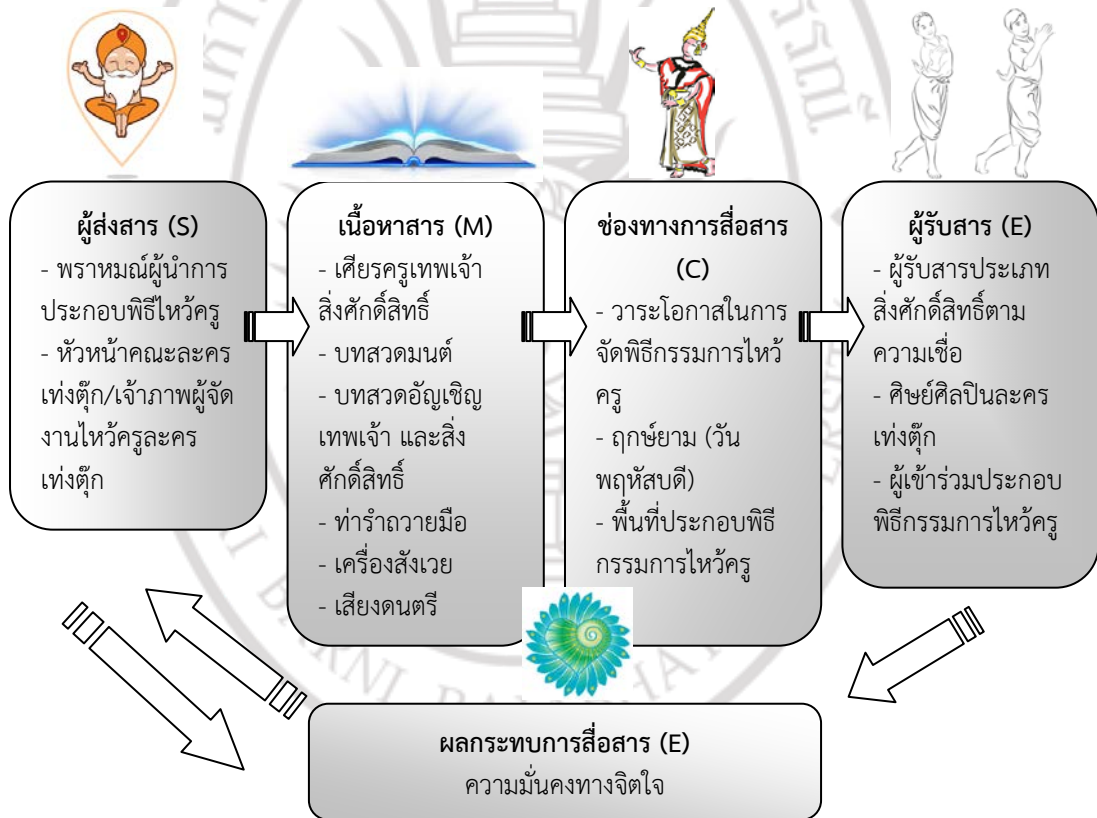
จากแนวคิดเบื้องต้นดังกล่าวจึงนำมาเป็นกรอบแนวทางในการวิเคราะห์การสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคลในกลุ่มศิลปินละครเท่งต๊ก พบว่า การสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคลเป็นพฤติกรรมความเชื่อของกลุ่มศิลปินละครเท่งต๊กที่มีประสบการณ์ร่วมกันในพิธีกรรมการไหว้ครู การสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคลจะเกิดขึ้นต่อเนื่องจากระดับการสื่อสารภายในบุคคลของศิลปินละครเท่งต๊ก ศรัทธา และเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิทยุณครละครเท่งต๊กมารวมตัวกันเพื่อรวมพลังแห่งการสร้าง ความมั่นคงทางจิตใจที่สูงขึ้น ดังภาพพิธีกรรมการไหว้ครูเท่งต๊กภาพที่ 4.23

ภาพที่ 4.23 การสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคลในกลุ่มศิลปินละครเท่งต๊ก

จากภาพที่ 4.23 แสดงการสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคลในพิธีกรรมการไหว้ครูละครเท่งต๊ก โดยมีองค์ประกอบการสื่อสารครบทั้งกระบวนการ คือ ผู้ประกอบพิธีกรรมเป็นผู้ส่งสาร ได้แก่ พราหมณ์ ผู้ประกอบพิธี ผู้เข้าร่วมประกอบพิธี ได้แก่ บรรดาลูกศิษย์ศิลปินละครเท่งต๊ก บรรยากาศสถานที่ประกอบพิธีกรรมไหว้ครูละครเท่งต๊ก แทนประกอบพิธีกรรม เครื่องสังเวद्य เครื่องดนตรี คือ ช่องทางการสื่อสาร และ บทสวดการอ่านโองการ บทร้อง เสียงดนตรี และการร่ายรำของศิลปินนักแสดงละครเท่งต๊กเป็นเนื้อหาที่เกิดขึ้นในพิธีกรรมการไหว้ครูละครเท่งต๊ก โดยผลกระทบของการสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคลในกลุ่มศิลปินละครเท่งต๊กคือ ความมั่นคงทางจิตใจ โดยพฤติกรรมการสื่อสารดังกล่าวเป็นตัวกำหนดทิศทางของการสื่อสารชุมชนภายใต้ความเชื่อที่ว่า การเข้าร่วมพิธีกรรมจะช่วยให้เกิดพลังแห่งความสามัคคีในหมู่คณะ โดยเฉพาะความสามัคคีในกลุ่มสมาชิกคณะนักแสดงละครเท่งต๊กอยู่ดีมีสุข เกิดความเป็นสิริมงคลกับตนเอง และครอบครัว มีโอกาสได้สร้างบุญกุศลถวายครูบาอาจารย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ครู หรือหัวหน้าคณะละครสอนให้ตนเชื่อถือ ยึดเหนี่ยวจิตใจ กิจกรรมการไหว้ครูละครเท่งต๊กจึงเกิดขึ้นเพื่อสร้างโอกาสการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การให้คุณค่าของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือคือ รูปเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และรูปเคารพครูละครเท่งต๊กผู้ล่วงลับ ในรูปแบบของสัญลักษณ์

นิยม (Symbolism) โดยความมุ่งหวังของการใช้สัญลักษณ์เหล่านี้นอกจากจะสร้างปรากฏการณ์ที่เสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจแล้ว ยังแสดงถึงความปรารถนาอันแรงกล้าที่ตนเองจะหลุดพ้นจากสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การเข้าร่วมพิธีกรรมการไหว้ครูของสมาชิกก็หวังให้ตนเองนั้นมีโชคลาภจากการเสี่ยงโชคทำให้หลุดพ้นจากภาวะความเดือดร้อนทางการเงิน เมื่อได้ตามสิ่งที่พึงปรารถนาแล้วมักจะตอบแทนด้วยการถวายเครื่องสักการะในรูปแบบของการแก้บน จากการบนบานศาลกล่าวเสี่ยงขอขอบคุณ พิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งตึกจึงเป็นกุศโลบายที่เสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้เข้าร่วมพิธีกรรมให้มีความหวัง ได้รับการตอบสนองความช่วยเหลือจากสิ่งที่ตนศรัทธาเคารพนับถือ บางครั้งจะแฝงด้วยผลประโยชน์จากสิ่งของ หรือเงินที่ผู้ประกอบพิธีกรรมเก็บจากเครื่องเช่นสังเวद्यต่าง ๆ แบบจำลองการสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคลในกลุ่มศิลปินละครแห่งตึกสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 4.24

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพที่ 4.24 แบบจำลองการสื่อสารความเชื่อระหว่างบุคคลของศิลปินละครแห่งตึก

จากภาพที่ 4.24 การวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารความเชื่อตามแบบจำลองการสื่อสาร S-M-C-R-E พบว่า การสื่อสารความเชื่อของศิลปินแห่งตึกเป็นกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้น และมีส่วนประกอบ ได้แก่ ผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร และผลกระทบการสื่อสาร ดังนี้

ผู้ส่งสาร จากการสื่อสารในพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งตึก พบว่า ผู้ส่งสาร คือ เจ้าภาพผู้ริเริ่มจัดพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งตึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้าศิลปินละครแห่งตึก ถือเป็นบุคคลชั้นครู ผู้

มากพร้อมด้วยบาร์มีเป็นที่นับถือของบรรดาเหล่าสมาชิกศิลปินแห่งชาติ โดยหัวหน้าคณะละคร เป็นผู้ที่มีทักษะความสามารถในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ มีความรู้ ทักษะคติ ธรรมชาติของละครแห่งชาติ เป็นบุคคลผู้มากประสบการณ์จนกลายเป็นครูละคร หรือหัวหน้าคณะละครแห่งชาติ นอกจากจะเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ ทักษะคติ และทักษะเกี่ยวกับละครแห่งชาติแล้ว ยังได้รับความไว้วางใจจากผู้ชมผู้ยอมรับในความรู้ความสามารถของหัวหน้าคณะละคร ดังภาพที่ 4.25

ภาพที่ 4.25 ศิลปินชั้นครูละครแห่งชาติรับพานขอขมาในพิธีไหว้ครูละครแห่งชาติจากลูกศิษย์ที่มา. (งานไหว้ครูละครแห่งชาติ คณะจักรวาลมงคลศิลป์)

สำหรับการสื่อสารความเชื่อในพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งชาติยังหมายรวมถึง พราหมณ์ ผู้ประกอบพิธีกรรม โดยมีคุณสมบัติเบื้องต้นว่าเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาเล่าเรียนในสรรพวิชาเกี่ยวกับมนต์พิธี คาถาเพื่อการประกอบพิธีกรรมในงานมงคล สามารถอ่านโองการเพื่อความขลัง และศักดิ์สิทธิ์ ประกอบพิธีกรรมการอัญเชิญเทพเจ้าต่าง ๆ ได้ถูกต้อง เสมือนเป็นตัวแทนผู้สามารถติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ ผ่านการฝึกฝนจากครูพราหมณ์ที่ได้รับการสืบทอด และอนุญาตว่าสามารถประกอบพิธีกรรมได้ ส่วนใหญ่ก็จะมีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี บริบูรณ์ อาจจะมีการอุปสมบทบวชเป็นพระภิกษุมามาก่อนก็จะทำให้เสริมบุคลิกภาพในฐานะผู้นำการประกอบพิธีกรรม ควรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านการดนตรี-นาฏศิลป์จะทำให้ดูเชี่ยวชาญน่าเคารพเลื่อมใส โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรมีศัลหำบริบูรณ์ ซึ่งในอดีตอาจจะพบว่า ผู้เป็นพราหมณ์จะเป็นผู้สูงวัยแก่ล้ามมย่นุงขาวหม่นขาว แต่ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่ต้องมีการปรับตัวให้ทันสมัย พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีกรรมของคณะละครแห่งชาติจึงปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับความทันสมัยมากขึ้น เช่นเดียวกับพราหมณ์วิชัย ราชนีย์ ดังภาพ 4.26

ภาพที่ 4.26 พราหมณ์วิชัย ราชันย์ ผู้ประกอบพิธีกรรมการไหว้ครุละครเท่งตุ๊ก
ที่มา. (เฟซบุ๊ก วิชัย ราชันย์)

เนื้อหาสาระ การประกอบพิธีกรรมการไหว้ครุละครเท่งตุ๊ก พบว่า ส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระจาก
การประกอบพิธีกรรม ได้แก่ เศียรครูเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ บทสวดมนต์ บทสวดอัญเชิญเทพเจ้า และสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ ทำรำถวายมือ เครื่องสังเวท และเสียงดนตรีบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบพิธี
อัญเชิญเทพยดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เสมือนหนึ่งการเสด็จมาของเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับงานไหว้
ครูแทบทั้งสิ้น จากการศึกษาพิธีกรรมการไหว้ครูของคณะละครเท่งตุ๊ก พบว่า มีสัญลักษณ์ที่สำคัญที่
เป็นองค์ประกอบของพิธีไหว้ครูที่สังเกตได้ คือ เศียรเทพเจ้า ครูดนตรี-นาฏศิลป์ เครื่องสังเวท-เครื่อง
กระยาบวช ดังภาพที่ 4.27

ภาพที่ 4.27 เนื้อหาสาระที่เป็นสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในงานพิธีกรรมไหว้ครุละครเท่งตุ๊ก

เนื้อหาสาระที่สำคัญของเพลงหน้าพาทย์ไหว้ครูยังเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเติมเต็มงานวิจัยนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้าเพิ่มเติมจากงานวิจัยของ ไอยเรศ บุญฤทธิ์ (2559, หน้า 206-207) แสดงนัยของเพลงหน้าพาทย์ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครู และนัยยะของเพลง

เพลงหน้าพาทย์	นัยยะของเพลง
สาธุการ	บูชาพระรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อัญเชิญมาในพิธี
เหาะ	อัญเชิญพระอิศวร หรือประกอบกิริยาสมมติของพระอิศวรเสด็จมาในพิธี
กลม	อัญเชิญพระวิษณุกรรม
ตระพระประคนธรรพ	อัญเชิญครูพระประคนธรรพ ซึ่งเป็นครูผู้ใหญ่ทางดนตรี
เพลงช้า เพลงเร็ว	อัญเชิญครูศิลปินผู้ล่วงลับไปแล้ว
กราวนอก กราวใน	อัญเชิญครูวานร
เชิดฉิ่ง	อัญเชิญครุฑนาง (ตัวนาง หรือนางเอก)
คุกพาทย์	อัญเชิญครูยักษ์
องค์พระพิราพ	อัญเชิญครูพระพิราพ ซึ่งเป็นยักษ์ และถือว่าเป็นครูโขนละครชั้นผู้ใหญ่องค์หนึ่ง
เสมอเข้าที่	เชิญฤๅษี หรือครูอาจารย์เข้าสู่ที่ประทับ หรือกลับคืนอาศรม
เสมอตื่นนก/บาทสกุณี	อัญเชิญพระนารายณ์
เสมอข้ามสมุทร	เชิญครูอาจารย์เข้าสู่โรงพิธี
พราหมณ์เข้า พราหมณ์ออก	เชิญพระ หรือยักษ์ผู้สูงศักดิ์เข้ามาทำพิธีในโรงพิธี และออกไปเมื่อเสร็จพิธีแล้ว
ตระเชิญ	เชิญเทวดาชั้นผู้ใหญ่ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาร่วมพิธี
ตระเทวาประสิทธิ์	อัญเชิญเทพยดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ มาอวยชัยให้พรแก่ผู้ที่ร่วมพิธี
ตระสันนิบาต	เชิญครู และสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาร่วมสโมสรสันนิบาตในพิธี
เช่นเหล่า	ประกอบกิริยาгин และตีมสุราอันเป็นเครื่องกระยาบวช สังเวชของเทพเจ้า และครุฑที่เชิญมาในพิธี
เชิด	ส่งครุฑกลับวิมาน
กราวรำ	ดีใจในความสำเร็จของบรรดาศิษย์ในการจัดพิธีไหว้ครู และเยาะเย้ยเหล่ามาร หรือสิ่งชั่วร้ายที่ไม่สามารถทำลายพิธีกรรมได้

ที่มา. (ไอยเรศ บุญฤทธิ์, 2559, หน้า 206-207)

ช่องทางการสื่อสาร ในพิธีกรรมการไหว้ครูช่องทางการสื่อสาร หมายถึง สถานที่ประกอบพิธีกรรม ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมการไหว้ครู ฤกษ์ยามที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรม

นอกจากนี้ การจัดพิธีกรรมการไหว้ครูของศิลปินแห่งชาติที่จัดบริเวณบ้านที่พักอาศัยแล้ว ยังแบ่งเป็นพื้นที่การจัดสถานที่เพื่อประกอบพิธีกรรมทางสงฆ์ และพิธีกรรมทางพราหมณ์

องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดพิธีไหว้ครูละครแห่งชาติโดยวันประกอบพิธีกรรมต้องเป็นวันพฤหัสบดี ด้วยความเชื่อที่ว่า วันพฤหัสบดี ถือเป็นวันที่เหมาะสมกับการศึกษาหาความรู้ หรือร่ำเรียนวิชาทั้งมวล และพอที่จะเทียบเคียงได้ว่า การกระทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญญาหรือการศึกษานियมกระทำในวันพฤหัสบดี ตามตำนานในศาสนาพราหมณ์ยังยกย่องให้เทพที่ชื่อว่า พระพฤหัสบดีเป็นเทพฤดีในฐานะปุโรหิตาจารย์ เป็นที่ให้ความเคารพนับถือของพระอินทร์ และเทวดาอื่น ๆ ทั้งนี้การไหว้ครูละครแห่งชาตินั้นยังพิจารณาถึงเวลามงคล เดือนมงคล ซึ่งเป็นความรู้จากโหราศาสตร์

นอกจากนี้ช่องทางการสื่อสารในพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งชาติยังหมายรวมถึงการจัดวางตำแหน่งลำดับของสิ่งของ เพื่อแสดงถึงความถูกต้อง บริเวณพื้นที่การประกอบพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งชาติ พื้นที่ของการจัดวางตำแหน่งต่าง ๆ ก็จะจำแนกแยกย่อยตามความเหมาะสม เช่น พื้นที่ประกอบพิธีสงฆ์จะถูกจัดวางตำแหน่งที่แยกออกจากที่นั่งของผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทั่วไป และอยู่สูงกว่าฆราวาสเสมอมีการจัดวางปูลาดอาสนะ โต๊ะหมู่บูชาส่วนใหญ่จะวางทางด้านขวามือของพระสงฆ์ที่เป็นหัวหน้าสงฆ์ผู้นำการประกอบพิธีเสมอ พื้นที่ของการวางเคียง หรือศิระเทพครุบาอาจารย์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถูกกำหนดว่า พระปรคนธรรพ และพระฤๅษีนาถต้องอยู่ทางด้านขวาของพระวิศุกรรม ส่วนพระปัญจสิขร และพระพิราพจะอยู่ทางด้านซ้าย พื้นที่ของผู้เข้าร่วมประกอบพิธีไหว้ครู नियมจัดให้หนึ่งพื้นที่หรือพื้นที่ระดับต่ำที่สุด โดยหันหน้าเข้าสู่พื้นที่ของสงฆ์ และพื้นที่ของหิ้ง หรือปราสาทพิธี พื้นที่ของพราหมณ์ จุดพื้นที่ของพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีจะอยู่บริเวณหน้าแท่น หรือหิ้งประกอบพิธีเสมือนหนึ่งการสื่อสารกับเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ผู้รับสาร จากการสื่อสารความเชื่อในพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งชาติ พบว่า ผู้รับสารจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ผู้รับสารที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเป็นบุคคลที่ถูกกำหนดผ่านจินตนาการว่าได้รับการอัญเชิญมาให้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมการไหว้ครู เสมือนผู้มีเกียรติที่สามารถมาชื่นชมพิธีกรรม และสามารถบันดาลให้ประสบความสำเร็จ และทำให้การดำรงชีวิตของศิลปินแห่งชาติมีความสุข การจินตนาการถึงการมาเยือนของผู้รับสารประเภทสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมการไหว้ครูถูกแสดงออกผ่านการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ตามขั้นตอนการประกอบพิธี เช่น วงดนตรีปี่พาทย์บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ หรือบรรเลงเพลงสาธุการกลองก่อนสวดชุมนุมเทวดา พราหมณ์กล่าวอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์กลุ่มพระตรีมูรติ จบก็จะบรรเลงเพลงตระนารายณ์บรรทมสิทธ์ อัญเชิญเทพเจ้ากลุ่มสังคีตอาจารย์ จบก็จะบรรเลงเพลงตระพระปรคนธรรพ เพลงเสมอเถร กล่าวอัญเชิญพระพิราพจบก็บรรเลงเพลงพระพิราพเต็มองค์ ในขณะที่ผู้รับสารที่เป็นมนุษย์ คือ เหล่าบรรดาศิษย์ศิลปินละครแห่งชาติเข้าร่วมในพิธีกรรมการไหว้ครู ถือโอกาสมาขอขมาลาโทษต่อครูบาอาจารย์

ผลกระทบการสื่อสารความเชื่อ ในพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งชาติ คือ ความมั่นคงทางด้านจิตใจของผู้ร่วมงาน อย่างน้อยเชื่อได้ว่าเป็นศิษย์มีครูคอยคุ้มครองปกป้องรักษา โดยครูจะเป็นผู้ดูแลบันดาลเรื่องชีวิตความเป็นอยู่เรื่องปากท้องการประกอบอาชีพนักแสดงละครแห่งชาติ รอดพ้นจากอันตรายภัยพิบัติต่าง ๆ เสริมความมั่นคงทางจิตใจที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือมากยิ่งขึ้น ถือเป็นกิจกรรมลักษณะปฏิบัติบูชา โดยเรียกกิจกรรมดังกล่าวว่าเป็น “งานบุญ” ความรู้สึกขาดหวังใจ

ความรู้สึกผิดพลาดต่าง ๆ จะได้รับการยกโทษ และให้อภัยซึ่งกัน และกัน เป็นงานแสดงมุทิตาจิตการวะ
สำนึกในพระคุณของครูทั้งครูที่ยังมีชีวิตอยู่ และครูศิลปินผู้ล่วงลับ สำนึกในบุญคุณของครูที่ครูได้
กรุณาถ่ายทอดศิลปะอันงดงามให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ ดังนั้น ผลกระทบจากการเข้าร่วมพิธีกรรมการ
ไหว้ครูละครแห่งชาติของศิลปินทั้งในฐานะผู้ส่งสาร และผู้รับสารต่างมีจุดร่วมที่ตอบสนอง “ความมั่นคง
ทางจิตใจ”

2.2 ผลการวิเคราะห์สัญลักษณ์ความเชื่อในพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งชาติ

“...มาลินอฟสกี (Malinowski) นักมานุษยวิทยาหน้าทึมนิยม กล่าวว่า มนุษย์มีความต้องการ
ด้านสัญลักษณ์ (Symbolic needs) ซึ่งเป็นความต้องการที่เกี่ยวข้องกับความต้องการทางสังคมของ
มนุษย์ที่มีการถ่ายทอดความรู้ ความคิด การสร้างกฎเกณฑ์ และเครื่องมือต่าง ๆ เพิ่มอยู่ตลอดเวลาใน
การถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง จำเป็นต้องมีสัญลักษณ์เป็นสื่อ” (ยศ สันตสมบัติ,
2544; ไอยเรศ บุญฤทธิ์, 2559, หน้า 190)

สัญลักษณ์ความเชื่อในพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งชาติเป็นการเลือกศึกษารายละเอียดจากสิ่งที่
สังเกตได้จากพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งชาติที่สำคัญ โดยใช้กรอบการวิเคราะห์สัญลักษณ์ความเชื่อใน
การประกอบพิธีกรรมของชิงชัย วิชิตกุล (2550) อ้างอิงเพื่อเปรียบเทียบศึกษาสัญลักษณ์ในพิธีกรรม
ระหว่างพิธีกรรมที่เป็นภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย กับการไหว้ครูละคร
แห่งชาติ พบว่า มี 2 ลักษณะ คือ สัญลักษณ์ความเชื่อเรื่องครู และสัญลักษณ์เครื่องสักการะสังเวท ดังนี้

1. สัญลักษณ์ความเชื่อเรื่องครู

สัญลักษณ์ความเชื่อเรื่องครูของศิลปินละครแห่งชาติ ถูกประกอบสร้างความหมายที่สร้างขึ้นจาก
ความเชื่อเกี่ยวกับเทพสังคีตอาจารย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความศรัทธาที่มีต่อพระฤๅษีนารอด หรือพระ
นารทฤๅษี ซึ่งในทางนาฏศิลป์เรียกว่าพ่อแก่ (พระฤๅษีภรตมุนี) ว่าเป็นครูของละครแห่งชาติ ซึ่งจากการ
สังเกตหิ้งบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พบว่าส่วนใหญ่คณะละครแห่งชาติทั้ง 4 คณะละคร ได้แก่ คณะ ส. บัณฑิต
คณะมนัสชัยวัฒนา คณะจักรวาลมงคลศิลป์ และคณะรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ มีการบูชาพระฤๅษีภรตมุนี
ถูกสร้างออกมาในลักษณะปฐิมากรรมปูนปั้น และเศียร หรือหัวโขน ดังภาพที่ 4.28

ภาพที่ 4.28 ปฐิมากรรมปูนปั้นรูปเคารพฤๅษีภรตมุนี และหัวโขนของศิลปินแห่งชาติ

พิธีกรรมการไหว้ครูคณะละครเท่งตุ๊กมีการจัดวางสัญลักษณ์เทพสังคีตอาจารย์ที่ไม่แตกต่างกัน
กันมากนัก และมีการบรรเลงดนตรีที่มีนัยยะสื่อถึงเทพสังคีตอาจารย์แต่ละองค์ ปฏิมากรรมปูนปั้นรูป
เคารพ และหัวโขน หรือเศียรครูเทพเจ้า จึงมีความหมายเชิงสัญลักษณ์แทนเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตน
เคารพนับถือตามความเชื่อที่สืบทอดกันมา พ่อแก่ หรือพระฤๅษีภรตมุนีจึงอุปมาตั้งสัญลักษณ์แห่งครู
สะท้อนความหมายแฝงคุณค่าในลักษณะคุณค่าสำคัญ คือ ความมกตัญญูทเวทิตของศิษย์ เป็นสัญลักษณ์
ที่เป็นรูปธรรมหล่อหลอมการตระหนักรู้ของศิลปินเท่งตุ๊กเพื่อให้ละครเท่งตุ๊กขับเคลื่อนไปด้วยความ
ศรัทธา สัญลักษณ์เคารพที่มีต่อพ่อแก่เริ่มต้นจากปฏิมากรรมปูนปั้น เมื่อมีการผสมผสานวัฒนธรรมการ
บูชาครูทั้งแบบราชภัฏ และแบบหลวง โดยสมาชิกของคณะละคร หรือลูกหลานศึกษาต่อวิทยาลัย
นาฏศิลป์จึงได้รับการถ่ายทอดความเชื่อที่มีต่อพ่อแก่ รูปลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในฐานะเทพเจ้าครูของ
ละครเท่งตุ๊ก และดนตรีไทยยังคงอยู่เช่นเดิม หากแต่รูปลักษณ์ที่เป็นเศียร หรือหัวโขนได้รับการ
พัฒนาขึ้นภายใต้คุณค่า และความหมายของวัฒนธรรมการละครที่แปรเปลี่ยนไป

ขณะที่อีกนัยยะความเชื่อเรื่อง “ครู” ของละครเท่งตุ๊ก คือ ละครเท่งตุ๊กมีกระบวนการ
ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการฝึกฝนในรูปแบบการจดจำ บอกต่อ หรือเรียกว่า “วิธีมุข
ปาฐะ” แฝงอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ศิลปะการร้อง การรำ และการดนตรีอย่างเป็นระบบ กำหนด
กรอบเพื่อสร้างคุณค่า ระเบียบขั้นตอนการเรียนรู้ของไทยโดยเน้นเรื่องการเปลี่ยนผ่านที่ผูกติดกับ
ความเข้าใจในเรื่องของระบบอาวสุ ความมกตัญญู ความเชื่อ และศาสนา ข้อสังเกตบางประการที่ ชิงชัย
วิชิตกุล (2550) ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสัญลักษณ์เทพสังคีต หรือหัวโขนรูปใบหน้าเทพเจ้าในพิธีไหว้ครู มี
ความหมายถึงระบบคิดที่เชื่อว่า ความสมบูรณ์ของดนตรีไทย ต้องประกอบด้วยปัจจัยสี่ประการ คือ
เครื่องดนตรี จังหวะ ทำนอง และการสำแดงอารมณ์ (ตัวสาร) ที่แสดงผ่านหัวโขนรูปใบหน้าเทพเจ้า (ตัว
สื่อ) โดยสาระสำคัญของเทพสังคีตสรุปได้ว่า

ประการแรก สัญลักษณ์เทพสังคีตเกิดจากการนำเหตุผลกับความเชื่อ และความศรัทธาผนวก
ไว้ด้วยกัน เป็นการนำความรู้ ความคิดในเรื่องความสมบูรณ์แบบทางด้านตรี ได้แก่ จังหวะ ทำนอง และ
อารมณ์ผนวกเข้ากับความเชื่อเรื่องเทพเจ้า แม้ว่าความเชื่อเรื่องเทพเจ้ามีความหลากหลายตามความ
เข้าใจ และประสบการณ์การรับรู้ของแต่ละคน แต่มีจุดร่วมคือ ความมกตัญญูทเวทิต ที่กระทำผ่าน
สัญลักษณ์ในพิธีกรรม สัญลักษณ์เทพสังคีตในพิธีไหว้ครูมุมมองหนึ่งคือบรรยากาศทางด้านอารมณ์
ความรู้สึก ในการเป็นที่พึงทางใจเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจในการทำกิจกรรมใด ๆ ทางการแสดง
อีกนัยยะหนึ่ง คือโลกทัศน์ผ่านเหตุผลด้านองค์ประกอบ และความสมบูรณ์ของดนตรี ด้วยความศรัทธา
ในอำนาจของเทพเจ้า

ประการที่สอง สัญลักษณ์เทพสังคีตมีแบบแผนการดำรงอยู่ในสังคมวัฒนธรรมดนตรีไทย ซึ่งมี
อิทธิพลต่อวัฒนธรรมความเชื่อความศรัทธาของศิลปินเท่งตุ๊ก โดยเฉพาะเมื่อเทพสังคีตถูกสร้างมาเพื่อ
เป็นสัญลักษณ์แทนนามธรรมต่าง ๆ จึงเป็นการดึง และหยิบยกเอาเรื่องราวจากตำนานเทพเจ้า มาใช้
แทนการสื่อความหมายที่แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์

ประการสุดท้าย สัญลักษณ์เทพสังคีตมีแบบแผนของพิธีกรรมให้เกิดการยอมรับ และศรัทธา
โดยมีการผลิตซ้ำผ่านพิธีกรรมการไหว้ครู

ข้อค้นพบที่น่าสนใจจากการสังเกตพิธีกรรมการไหว้ครูละครเท่งตุ๊กของคณะจักรวาลมงคลศิลป์
และคณะรวมดารุ่งดาราศิลป์ ซึ่งเป็น 2 คณะละครเท่งตุ๊กที่รับเอาวัฒนธรรมทางดนตรีไทยจากฉบับ

หลวง คือ วิทยาลัยนาฏศิลป์ ทำให้เกิดความพิถีพิถันให้การให้ความสำคัญกับรูปหัวโขน หรือคีตาจารย์อย่างสมบูรณ์แบบ ผ่านสัญญาณที่แสดงออกมาจากหิ้งบูชาเทพสังคีตาจารย์ของทั้งสองคณะ ได้แก่ พระปัญจสิงขร พระปรคนธรรพ พระวิศุกรรม พ่อแก่-พ่อครู ดังภาพที่ 4.29

ภาพที่ 4.29 เคียรบรมครูปู่ฤๅษีบนแท่นบูชาของคณะละครเท่งตึก คณะจักรวาลมงคลศิลป์ (ซ้าย) และคณะรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ (ขวา)

จากการสืบค้นสัญลักษณ์เทพสังคีตในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ซึ่งภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมไหว้ครูของชิงชัย วิชิตกุล (2550) จึงมีความหมายที่น่าสนใจในฐานะภาพตัวแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้

พระปัญจจะสิงขร แปลว่า ภูเขาห้าลูก ในทางดนตรีไทย ภูเขาห้าลูกเปรียบเทียบกับกลุ่มเสียงแทนความหมายถึง ความคิดเรื่องกลุ่มเสียงป็นจุมูล (Penta-centric) ความหมายที่เกี่ยวกับท่วงทำนองทั้งปวงด้วย ซึ่งนอกจากบรรพชนได้เลือกเทพเจ้าที่มีตำนานเกี่ยวข้องกับดนตรีโดยตรงแล้ว ยังมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางดนตรีอย่างแนบเนียน

พระปรคนธรรพ ตามความเชื่อศรัทธายกย่องให้พระปรคนธรรพเป็นบรมครูทางดนตรี นอกจากเคียรพระปรคนธรรพโดยตรง ยังถือว่า “ตะโพน” คือ ตัวแทนของพระปรคนธรรพ ถูกวางไว้สูงกว่าเครื่องดนตรีอื่น ซึ่งความหมายสัญลักษณ์พระปรคนธรรพ หมายถึง จังหวะ และทำนองดนตรี ซึ่งคำว่า “ตะโพน” ยังพ้องเสียงกับคำพูดที่ว่า “...จะหะ จะโคน” พระปรคนธรรพ จึงสื่อความหมายถึงท่วงทำนองจังหวะของดนตรี

พระวิศุกรรม คือ บุคลาธิษฐานของตัวแทนแห่งช่างทั้งปวง เชื่อว่าเป็นผู้ผลิตเครื่องดนตรีให้เหล่าบรรดานักดนตรีได้บรรเลง การกราบไหว้พระวิศุกรรมจึงเปรียบได้กับการกราบไหว้นายช่างผู้ประดิษฐ์เครื่องดนตรี ซึ่งต่อให้นักดนตรีสามารถบรรเลงดนตรีได้ไพเราะสักเพียงใดหากขาดเครื่องดนตรีก็ไม่สามารถแสดงความสามารถได้อย่างเต็มที่ ในอดีตที่ละครเท่งตึกยังสร้างโรงเรือนเพื่อแสดงละคร จำเป็นที่จะต้องจุดธูปบูชาเพื่อปลุกโรงละคร ดังนั้น พระวิศุกรรม จึงเป็นตัวแทนความคิดเรื่องผู้สร้าง

พ่อแก่-พ่อครู เป็นชื่อเรียกที่เรียบง่ายของคณะศิลปิน แสดงถึงความสัมพันธ์ที่ผูกพันใกล้ชิดในฐานะเทพผู้ดลบันดาลเรื่อง อารมณ์ความรู้สึก และแสดงอารมณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงละครเท่งตึกของศิลปินจำเป็นต้องมีองค์ประกอบทางด้านการแสดงอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งพ่อแก่ ก็คือ พระฤๅษีนารอด หรือพระฤๅษีกรตมุนี และพ่อครู ก็คือ พระพิราพ แสดงถึงลักษณะความเป็นคู่ตรงข้ามใน

วัฒนธรรมการดนตรี และการแสดง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวระหว่างพ่อแก่ (พระฤๅษีนารอด) และพ่อครู (พระพิราพ) ในทางดนตรีมองว่า กระบวนของจังหวะ และทำนองจำเป็นต้องเสริมด้วยการแสดง อารมณ์ความรู้สึก เช่น เสียงดนตรีที่ให้อารมณ์ความรู้สึกสนุกสนาน หึกเหิม และ ความรู้สึกโศกเศร้า เสียใจ ในทางการแสดงละคร พบว่า พ่อแก่ และพ่อครู นั้นเทพสององค์จะมีอารมณ์ที่แตกต่างกัน เปรียบเทียบได้ว่า พ่อแก่ (พระฤๅษีนารอด หรือพระฤๅษีภรตมุนี) แสดงถึงอาการของบุคคลใจดี นุ่มนวล สบายใจ ในทางตรงกันข้าม พ่อครู (พระพิราพ) คือตัวแทนของอารมณ์ความรู้สึกน่าเกรงขาม ซึ่งขงจริงจัง นอกจากนี้พ่อครู ยังเป็นที่เคารพสูงสุดในวงการโขนละคร และนาฏศิลป์ ถือว่าเป็นครูสูงสุดทาง ฝ่ายยักษ์ เป็นเทพที่มีฤทธิ์แรง เชื่อกันว่า การนับถือพระพิราพ จะทำให้ตนได้รับความคุ้มครองจาก ภัยอันตรายทั้งปวง และได้รับโชคลาภนานับการ ในทางดนตรี พ่อครู จึงเปรียบเสมือนครูฝ่ายปกครอง มีหน้าที่กำกับดูแลให้งานทุกอย่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดังภาพที่ 4.30

ภาพที่ 4.30 เคียรพ่อแก่ (พระฤๅษีนารอด) และพ่อครู (พระพิราพ)
ที่มา. พระคาถาบูชาพ่อแก่ (2558), เครื่องรางไม้รู้ที่ทุกประเภท (2556)

จากการศึกษาสัญลักษณ์ความเชื่อเรื่องครู ของศิลปินละครเท่งต๊ก สรุปได้ว่า เคารพ และ ศรัทธาสืบต่อกันสี่ชั่วอายุคน ทั้ง 4 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มเทพตรีมูรติ ได้แก่ พระอิศวร พระนารายณ์ และพระพรหม (2) กลุ่มครูเทพสังคีต หรือเทพคิตาจารย์ ได้แก่ พระปัญจสิงขร พระปรคนธรรพ พระวิศุกรรม พระพิราพ (3) กลุ่มเทพเจ้า และพระฤๅษี ได้แก่ พระพิฆเนศวร์ พระฤๅษีนารอด พระฤๅษี 108 องค์ และ (4) กลุ่มครูละครเท่งต๊กผู้ล่วงลับตามเชื้อสาย เครื่องญาติ และมีไช้เครื่องญาติคณะละคร ทั้งนี้ภายใต้ บริบทความเป็นท้องถิ่นวิถีชีวิตแบบชนบท จากการศึกษาจุดร่วมความศรัทธาที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของ คณะละครเท่งต๊กทั้ง 4 คณะ คือ ส. บ้วน้อย มนัสชัยวัฒนา จักวาลมงคลศิลป์ และรวมดาวรุ่งดาราศิลป์ พบว่า พระฤๅษีนารอด หรือพระฤๅษีภรตมุนี ซึ่งศิลปินเท่งต๊กเรียกว่า “พ่อแก่” คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความเชื่อของคณะละครเท่งต๊ก โดยมีนัยยะความหมายถึง บุคคลผู้สร้างสรรค์อารมณ์ ความรู้สึกให้ ศิลปินเท่งต๊กแสดงได้อย่างเต็มความสามารถ เสมือนหนึ่งเป็นญาติผู้ใหญ่ที่ศิลปินเท่งต๊กให้ความเคารพ นับถือ นิยมนำเครื่องสักการะไหว้ หรือบอกกล่าวขออนุญาต ขอพรก่อนการแสดง การจัดพิธีกรรมการ ไหว้ครู แสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีต่อครู สำนึกในบุญคุณของครูผู้ให้ความรู้ ความเชื่อ และทักษะ

ความสามารถในการปฏิบัติ ส่งเสริมความรู้สึกมั่นคงทางจิตใจในฐานะศิษย์มีครู และมีธรรมเนียมปฏิบัติว่าศิษย์จะต้องไม่คิดล้างครู และไม่ผิดครู ในขณะที่การบูชาครูละครแห่งตุ๊กผู้ล่วงลับ ซึ่งลูกศิษย์ครูละครแห่งตุ๊กจะแบ่งเป็นกลุ่มที่สืบทอดในกลุ่มเครือญาติ คือ การทำตามเจตนารมณ์สืบทอดละครแห่งตุ๊กตามความปรารถนาของบรรพบุรุษ และกลุ่มที่ไม่ใช่เครือญาติ คือ กลุ่มลูกศิษย์ ที่มาขอเรียน ขอฝึกกับครูละครแล้วดำเนินกิจการละครแห่งตุ๊กเจริญก้าวหน้า แต่ก็ไม่เคยลืมบุญคุณของครู การจัดพิธีกรรมไหว้ครูจึงมีนัยยะที่แสดงถึงความรำลึกนึกถึงพระคุณของครู โดยใช้ภาพถ่ายครูศิลปินละครแห่งตุ๊กผู้ล่วงลับ มีความเชื่อว่า การจัดพิธีไหว้ครู เป็นการสร้างกุศล และอุทิศผลบุญที่เกิดจากพิธีกรรมแต่ครูศิลปินผู้ล่วงลับ และวิญญาณครูผู้ล่วงลับจะมีญาณบารมีที่สูงขึ้นคอยปกป้องรักษาให้วิถีชีวิตศิลปินแห่งตุ๊กมีความมั่นคง ดังนั้นพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งตุ๊ก จึงเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณต่อครูอาจารย์ ผู้สั่งสอน และประสาทวิชา ตามธรรมเนียมปฏิบัติด้านพิธีกรรมไหว้ครูละครแห่งตุ๊กที่มีมาแต่โบราณ เป็นการระลึกถึงครูอาจารย์ที่ล่วงลับ และให้ท่านมาปกป้องรักษาคุ้มครองตัวเรา เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้กับเจ้ากรรมนายเวรของแต่ละคน เป็นขวัญกำลังใจในการประกอบอาชีพศิลปินละครแห่งตุ๊ก และเป็นการพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างครู และศิษย์ รุ่นพี่กับรุ่นน้อง

“...การไหว้ครูจึงเป็นวัฒนธรรม ในรูปแบบขนบธรรมเนียมอันดีงาม สะท้อนความงดงามทางด้านกิริยามารยาท สัมมาคารวะ และโน้มน้าวจิตใจมนุษย์ให้รักษาคุณความดี รักษาวิทยาการให้สืบเนื่องไปด้วยดี จูงใจให้ศิษย์ผู้เข้าร่วมอ่อนโยนไม่แข็งกระด้าง พิธีกรรมการไหว้ครู จึงแสดงออกถึงความเคารพทศเวทที่แต่บูรพาจารย์ และครูบาอาจารย์ ผู้ซึ่งได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ศิษย์ในฐานะผู้สืบทอดทางวิชาการ จึงพร้อมใจกันปวารณาตนรับถ่ายทอดวิชาความรู้ด้วยความวิริยะอุตสาหะ มานะอดทน เพื่อจะได้มีความรู้ติดตัวนำไปประกอบอาชีพ สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ตนเองในภายภาคหน้า...” (จิระประทีป ทองเปรม, 2561, มีนาคม 1)

สัญลักษณ์เครื่องสักการะสังเว

เครื่องสักการะ หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธี เพื่อใช้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเครื่องสักการะบูชาได้แก่ ธูป เทียน ดอกไม้ พวงมาลัย บายศรี น้ำ เหล้าโรง บุหรี่ หมาก-พลู

การจัดเครื่องสังเว เครื่องกระยาบวช และเครื่องใช้ในพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งตุ๊กประกอบด้วย เครื่องสังเว คือ ข้าวปลาอาหารที่ใช้บูชา หรือบวงสรวงสังเวเทพเจ้า ครูอาจารย์ฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ อาหารทั้งของดิบ และสุก จำพวกหมู เป็ด ไก่ กุ้ง ปลา เหล้า ข้าว เป็นอาหารที่ใช้สังเวเทพที่รับการสังเวด้วยอาหารเหล่านี้ เชื่อว่า คือ พระอินทร์ พระพรคนธรรพ พระพิราพ หรือ เทพอสูรที่มีมหิทธานุภาพ เครื่องสังเวในพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งตุ๊ก จะมีลักษณะทั้งดิบ และสุก ได้แก่ หัวหมู เป็ด ไก่ หมูชิ้นงาม กุ้ง ปู

เครื่องสังเวไหว้ครูพระพรคนธรรพ อาจจะประกอบด้วย หัวหมูดิบ 1 -สุก 1 เนื้อหมูดิบ 1 -สุก 1 ไก่ดิบ 2 -สุก 2 เป็ดดิบ 2 -สุก 2 เครื่องกระยาบวช 3 โต๊ะ สุราโรง 1 สุราฝรั่ง 1 หมาก-พลู บุหรี่ บายศรี 5 ชั้น 2 สำหรับบายศรีปากชาม 2 สำหรับ เทียนปิดทอง ปิดเงิน อย่างละเล่ม หนักเล่มละ 6 สลึง เทียนหนัก 1 บาท 1 เล่ม (ธนิต อยุโพธิ์, 2531, หน้า 325-329)

เครื่องกระยาบวช คือ เครื่องถวายบูชา อาหารที่ไม่เจือด้วยของสด ของคาว เป็นอาหารที่ประกอบด้วย ผัก ผลไม้ มิได้ปรุงจากของสดคาว ใช้สังเวชบูชาเทพชั้นสูง ผู้ทรงศีลโดยเฉพาะ เช่น ขนมห่มแดง ขนมห่มขาว ขนมหูช้าง ขนมหงกลต่าง ๆ ที่มีส่วนประกอบด้วยถั่ว งา นม เนย ซึ่งเครื่องกระยาบวชในการไหว้ครุละครเท่งตุ๊ก ประกอบด้วย (1) กลุ่มพืชผลไม้ ได้แก่ กล้วยน้ำว้า มะพร้าวอ่อน เผือก มัน ผลไม้ป่า อาจะจัดเป็นผลไม้มงคล 9 ชนิด (มังคุด ละครุด พุทธา และมะไฟห้ามเข้าพิธี) (2) กลุ่มขนม ได้แก่ ขนมห่มแดง ขนมห่มขาว ขนาคันหลาว ขนมหูช้าง ขนมหัน ขนมห้วยฟู ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ขนมห้อแกง

เครื่องสักการะสังเวช และเครื่องกระยาบวช จึงเป็นความหมายที่แสดงออกถึงการจัดเลี้ยงต้อนรับครูอาจารย์ แสดงออกถึงความบริบูรณ์ทั้งเครื่องอุปโภค และบริโภค มีกินมีใช้ไม่อดอยาก ไม่ลำบาก ไม่จน ดังนั้น การจัดสิ่งของเครื่องสักการะสังเวช และเครื่องกระยาบวชจำเป็นต้องจัดสิ่งของที่มีชื่อเรียกที่เป็นมงคล เกี่ยวข้องกับเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ ความมั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่โดยมีฐานะที่ดี ดังภาพที่ 4.31

ภาพที่ 4.31 เครื่องสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมไหว้ครุละครเท่งตุ๊ก

จากสัญลักษณ์ต่าง ๆ ประเภทสิ่งของสังเวชบุชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมไหว้ครูละครทุ่งตึก แสดงถึงการสื่อความหมายผ่านสิ่งของเครื่องสักการะ ดังนี้ คือ

1. รูป-เทียน แสดงถึงการบูชาด้วยเครื่องหอม และแสงสว่าง ซึ่งรูป หมายถึง ธาตุลม และเทียน หมายถึง ธาตุไฟ การบูชาด้วยอักขร โดยภาพรวม เป็นการพยายามติดต่อสื่อสารผ่านเทพเจ้าโดยอาศัยแม่ธาตุลม และธาตุไฟ อัญเชิญเทพยดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาร่วมพิธี รูป-เทียนจึงเป็นสัญลักษณ์ที่จะติดต่อสื่อสารกับเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์
2. บายศรี แสดงถึง เครื่องสักการะอันเป็นมงคลนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรือง มีเกียรติ มีศักดิ์ศรีแก่ผู้ถวายบูชา แสดงถึงความเคารพ ราชวัญ นิยมเรียกรวมกันเช่น บายศรีสู่ขวัญ
3. แจกันพร้อมดอกไม้ 7 สี หรือมาลัย 7 สี แสดงถึงความมงคล เปรียบเสมือนศิษย์ผู้บูชาครู ล้วนมีจิตใจสดใสงดงาม
4. ถั่วเขียว งาขาว นำมาใช้แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง เพราะเป็นธัญพืชที่เจริญเติบโตง่าย ปลูกง่าย การอบรมสั่งสอนศิษย์ให้ว่านอนสอนง่าย ปลูกฝังง่าย
5. นม เนย น้ำผึ้ง น้ำชา น้ำเปล่า การบูชาสิ่งศักดิ์ด้วยธัญน้ำ เชื่อว่า ความหลากหลายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะพ่อปู่ฤๅษี 108 ตน อาจจะเลือกบริโภคของเหลวแตกต่างกัน
6. อาหารหวาน แสดงถึงความเป็นสิริมงคล เนื่องจากอาหารหวานสร้างความรู้สึกสดชื่น แจ่มใส ตรงกันข้ามกับความขม การถวายอาหารหวานจึงนำมาซึ่งความสุข ความเจริญ และเชื่อว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้มีญาณชั้นสูงไม่นิยมบริโภคเนื้อสัตว์ หรืออาหารคาว
7. ผลไม้มงคล 7 อย่าง แสดงถึงความเป็นสิริมงคล ตามฤดูกาลแห่งการเก็บเกี่ยว ความสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร การดำรงชีพโดยไร้ซึ่งการเบียดเบียนเช่นฆ่า ประหัตถ์ ประหาร การดำรงชีพด้วยความเมตตาต่อสรรพสัตว์ เช่นเดียวกับวิถีฤๅษี โยคี ไม่นิยมบริโภคเนื้อสัตว์ แต่บริโภคผลไม้หรือรวมเรียกว่า ผลหมากรากไม้แทนเพื่อการดำรงชีพในป่า
8. ขนมห้วยปู มีความหมายแฝงว่า เจริญรุ่งเรืองเฟื่องฟู ตามลักษณะของขนที่ขึ้นฟู เปรียบเสมือนการทำกิจการใดก็จะเจริญรุ่งเรือง เฟื่องฟู
9. หมาก พลู บุหรี่ แสดงถึงความยินดีในการต้อนรับผู้มาเยือนตามโบราณประเพณี เนื่องจากเป็นสิ่งของที่คนไทยในอดีตนิยมบริโภคทุกครัวเรือน จึงนำมาถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเชื่อว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือวิญญาณเมื่อครั้งยังมีชีวิตในสมัยโบราณก็นิยมบริโภคหมาก พลู บุหรี่ แม้ว่ายุคสมัยปัจจุบันการบริโภคหมาก พลู บุหรี่จะน้อยลงก็ตาม
10. อ้อย ฟักทอง ฟักเขียว เผือก มัน แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์เพื่อการดำรงชีพอยู่ในอดีต เป็นพืชที่หาง่าย เก็บไว้ได้นาน เมื่อบริโภคจะทำให้เกิดความอึดทนนาน แสดงถึงความอึดเอนในชีวิต มีของกินบริโภคอย่างต่อเนื่องไม่ขาด เป็นพืชที่ให้พลังงานเช่นเดียวกับข้าว
11. อ้อยแดง หมายถึง ความเป็นสิริมงคลแสดงถึงการส่งเสริมให้ลูกศิษย์รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ได้ง่ายขึ้น
12. มะพร้าว กล้วย ส้มโอ แสดงถึงความหมายว่า กล้วย ทำให้ศิษย์มีปัญญาแตกฉาน ออกลูกออกเครือเหมือนกล้วย สามารถเรียนรู้สรรพวิชาได้หมดสิ้น ให้มีความหลักแหลม และหนักแน่นเหมือนส้มโอ ให้จิตวิญญาณบริสุทธิ์ตั้งน้อมมะพร้าว

13. ขนมห่มแดง ห่มขาว ขนมห่มที่นิยมใช้ในพิธีมงคล แสดงถึงความสามัคคีกลมเกลียวกัน ไม่ป็นเกลียวกัน รู้จักให้เกียรติเคารพผู้อาวุโสกว่าตน

14. ขนมห่มชั้น เชื่อว่าจะทำให้เจริญรุ่งเรืองเป็นชั้น ๆ โดยสืบทอดความเจริญรุ่งเรืองถึงชั้นลูก ชั้นหลาน

15. ข้าวตอก เปรียบเสมือนสติปัญญาที่แตกฉานของศิษย์ที่ผ่านการอบรมสั่งสอน หมายถึงความรู้วิชาที่เบ่งบาน เปรียบได้กับข้าวตอก เมื่อถูกคั่วก็จะแตกบาน

ทั้งนี้การจัดสิ่งของถวายเครื่องสักการะบูชา มักจะจัดเป็นคู่ชาย-ขวา เพื่อเชื่อว่า การจะกระทำสิ่งใดก็ตามถ้าช่วยกันทำย่อมสำเร็จมากกว่าทำคนเดียว เช่นเดียวกับคำกล่าวที่ว่า “...คนเดียวห้วยหายสองคนเพื่อนตาย...” แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันควรถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน จะทำการสิ่งใดต้องอาศัยการร่วมแรงสามัคคีร่วมมือ โดยเฉพาะกิจการงานใหญ่ ๆ ต้องอาศัยคนมากกว่าที่จะทำสำเร็จได้เพียงคนเดียว เครื่องสักการะบูชาสังเวทในพิธีกรรมการไหว้ครู มีการบูชาทั้งของคาว-หวาน และเครื่องกระยาบวช พืช ผลไม้ เครื่องบูชาสังเวท ประกอบไปด้วยสัตว์หลากหลายชนิดตามความเชื่อว่าวิญญาน หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นนิยมบริโภค เมื่อครั้งยังดำรงชีพ การแสดงถึงความเคารพอย่างสุดซึ้งด้วยวิธีการแลกชีวิตด้วยชีวิต จากความศรัทธาอันแรงกล้า

การถวายเครื่องบูชาสังเวทประเภทผลไม้ นิยมที่จะบูชาด้วยผลไม้ที่มีชื่อพ้องกับความป็นสิริมงคลแก่ชีวิต โดยชื่อผลไม้จะต้องไม่มีคำพ้องกับความหมายที่ทำให้เกิดความรู้สึกติดลบ เช่น มังคุด คำว่า “คุด” แสดงถึงความไม่สง่างาม คุดคู้ ละครุด คำว่า “มุด” แสดงถึงความหดหายหลุดรอดพัน พุทรา ออกเสียงว่า “ซา” หมายถึง จางลง ซบเซา มะไฟ คำว่า “ไฟ” หมายถึง ความร้อน ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน ในขณะที่เดียวกัน ก็นิยมให้มีขนุน เพราะคำว่า “หนุน” แปลว่า ส่งเสริมให้สมบูรณ์ ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมให้สูงขึ้นไป มะพร้าว โดยเฉพาะน้ำจากมะพร้าว ถือว่า เป็นน้ำบริสุทธิ์โดยธรรมชาติ มีกลิ่นหอมหวานสดชื่น แสดงถึง จิตใจที่ดั่งงามบริสุทธิ์ทั้งครู และศิษย์

บายศรี สัญลักษณ์ส่งเสริมความมั่นคงทางด้านจิตใจ

บายศรีเป็นเครื่องบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประดิษฐ์จากงานใบตอง พับจีบเย็บเป็นรูปแบบยอดฉัตรเป็นพื้นฐาน ทั้งนี้อาจจะประดิษฐ์เป็นรูปพญานาคตามความเชื่อ ประกอบเป็นลักษณะกระทงเป็นชั้น ๆ มีขนาดใหญ่เล็กสอปขึ้นไปตามลำดับชั้น นิยมประดิษฐ์บายศรี 5 ชั้น 9 ชั้น ใช้ไม้ไผ่เหลาเป็นแกนกลาง ประดับด้วยดอกไม้ และมีไข่วัฏ (ไข่มต้ม) หรือใช้ดอกบัวตูมเสียบอยู่บนยอดบายศรี ซึ่งบายศรีงานไหว้ครูละครแห่งตักจัดเป็นบายศรีประเภทของราษฎร์ มีขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ ขึ้นอยู่กับความยิ่งใหญ่ของพิธีกรรม และงบประมาณของเจ้าภาพผู้จัด ดังภาพที่ 4.30

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพที่ 4.32 บายศรีถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพิธีไหว้ครูละครแห่งชาติ

บายศรี แบ่งออกเป็น บายศรีปากชาม มีลักษณะเป็นบายศรีขนาดเล็ก ใช้ขามใบย้อมเป็นฐานรอง ประกอบด้วยบายศรีรอบกรวย 4 ด้าน บายศรีใหญ่ หรือบายศรีสู่ขวัญ เขียวขวัญ หรือรับขวัญ มีขนาดใหญ่จัดใส่พาน หรือโตก ทำด้วยบายศรีซ้อนกันลดหลั่นเป็นรูปแบบต่าง ๆ หลายชั้น ซึ่งการนับชั้นบายศรีจะนับตัวที่พับกลับแหลมคล้ายนมสาว รวมกับยอดตัวแรก นิยมจัดเป็นจำนวนคี่ 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น และ 9 ชั้น โดยบายศรี 3 ชั้น หมายถึง การบูชาพระรัตนตรัย เทพเจ้าตรีมูรติ บายศรี 5 และ 7 ชั้น เปรียบเสมือนภาคทั้ง 5 และ 7 ของพระพรหม และ 9 ชั้น แสดงถึงความเจริญก้าวหน้า เป็นมงคลสูงสุดในการดำรงชีวิต ดำเนินกิจการใดก็จะก้าวหน้า

ดังนั้น บายศรีในพิธีกรรมการไหว้ครูละครแห่งชาติ จึงเป็นสัญลักษณ์ แสดงถึงการเรียกขวัญและกำลังใจของผู้ประกอบพิธี และผู้เข้าร่วมพิธี โดยความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” ของสังคมไทย เชื่อว่ามนุษย์ 1 คน มี 32 ขวัญ ติดตัวมาแต่กำเนิด มนุษย์ที่สมบูรณ์จะใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ไม่ตื่นตระหนกตกใจ หรือเสียดินนั้นแสดงว่า ขวัญอยู่ครบ ต้องอาศัยบายศรีเป็นสื่อในการเชิญวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ที่ให้คุณกับผู้บูชาทำการปกป้องรักษา ให้การป่วย หรือตื่นตระหนกตกใจทุเลาลง จนกระทั่งหายจากโรคร้ายไข้เจ็บสูญหายไป ในงานพิธีกรรมการไหว้ครู บายศรี นอกจากจะใช้ประดับตกแต่งให้พิธีกรรมดูมีความศักดิ์สิทธิ์แล้วยังเป็นสัญลักษณ์เสริมความมั่นคงทางจิตใจ

การบูชาด้วยเครื่องสักการะสังเวยแต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และวิญญาณครูละครผู้ล่วงลับ สะท้อนถึงการต้อนรับเลี้ยงดูด้วยอาหาร ความบริบูรณ์ของเครื่องสักการะที่หลากหลาย สะท้อนภาพของสังคมไทยที่ดำรงชีพอยู่ได้ด้วยดีด้วยความบริบูรณ์อุดมสมบูรณ์ในเครื่องอุปโภคบริโภค การที่มนุษย์ให้เกียรติให้ความเคารพแก่บุคคลใด นิยมต้อนรับเลี้ยงดูเพื่อให้ผู้มาเยือนเกิดความประทับใจ โดยเฉพาะบุคคลหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกเรียกว่า “ครู” คือ ฐานะของบุคคล หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เราให้เกียรติ ให้ความเคารพนับถืออย่างสูง เครื่องสักการะบูชาสังเวยนั้น เป็นการสื่อความหมายที่ก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล เป็นเครื่องตอบแทนบูชาคุณงามความดีของครูบาอาจารย์ ทำให้ครูบาอาจารย์เกิดความพึงพอใจ ผู้ทำการถวายบูชาสิ่งของเครื่องสักการะสังเวย จึงมีความมั่นคงทางจิตใจ และมีความคาดหวังที่จะให้การดำรงชีพของศิลปินแห่งชาติมีความก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป ซึ่งความหมายของสิ่งของเครื่องสักการะสังเวยต่าง ๆ ที่เหล่าศิลปินแห่งชาติกระทำต่อสิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานของความหมายเหล่านั้นล้วนเป็นสิ่งที่มีความคุณค่าทางใจของพวกเขาละครแห่งชาติตามธรรมเนียมที่สืบทอด และปฏิบัติต่อกันมา โดยเฉพาะ

ความรู้สึกที่ว่า “ยิ่งให้ยิ่งได้” “ผู้รับสุขใจ แต่ผู้ให้สุขใจยิ่งกว่า” พิธีกรรมการไหว้ครูของละครแห่งชาติจึงเป็นกระบวนการสร้างความหมายที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางจิตใจ สะท้อนภาพของผู้แสดงความกตัญญูต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่อครูบาอาจารย์ที่ตนเคารพอย่างสูงสุด รวมถึงความสามัคคีในหมู่คณะเพื่อสร้างพลังในการต่อรอง การดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมด้วยความกลมเกลียวแน่นแฟ้นไม่เสื่อมคลาย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี